

MASTEROPPGAVE

Emnekode:
LED5009

Navn:
Raymond V. Fosse og Hårek L. Pettersen

Samvirke blant hovedaktører ved eksplosivrydding i norske farvann

Dato: 22. mai 2023

Totalt antall sider: 90

Forord

Denne oppgaven markerer sluttet på et tre år langt masterstudium i Beredskap og kriseledelse ved Nord universitet. Studiet har utfordret oss som studenter, men også gitt grundig og relevant kunnskap innen et meget dagsaktuelt fagfelt. Studiet ble noe annet enn vi hadde sett for oss da covid-19-pandemien sørget for at landet stengte ned. Pandemi og fullskalakrig i Europa har, med all tydelighet, vist behovet for helhetlig forståelse for beredskapsfeltet, noe dette studiet har bidratt til.

Oppgaveforfatterne vil gjerne takke alle som har tatt seg tid og bry med å stille opp som informanter til oppgaven og delt av sin kunnskap og sine erfaringer. Uten deres kloke betraktninger hadde ikke denne oppgaven kunne skrives.

Takk må også rettes til veileder Ivar Konrad Lunde for tilbakemeldinger og veiledning i skriveprosessen.

Kollegaer og arbeidsplass skal også ha sin del av takken for tilrettelegging og fleksibilitet i en hektisk innspurt med oppgaven.

Koner og barn har måttet ofre mye for at vi har skullet realisere oss selv med masterstudiet. En uendelig stor takk går til våre nærmeste for å dekke opp for oss når vi har vært studenter i stedet for å være fedre og ektemenn.

Men den aller største takk skal vi selv ha. Tusen takk for samarbeidet. Det har vært givende og faglig berikende.

Hardangervidda, 22.05.2023

Sammendrag

I norske farvann, befinner det seg store mengder eksplosiver etter andre verdenskrig. Hvert år oppdages eksplosiver i norske farvann som kommer i konflikt med industri og utbyggingsprosjekter, rekreasjon og fritidssysler, eller annen aktivitet innenfor norsk territorialgrense. Disse eksplosivene har potensiale til å volde stor skade om de skulle eksplodere utilsiktet.

Funn av slike eksplosiver skaper ofte behov for at de fjernes og destrueres på en trygg og miljømessig hensynsfull måte.

Med bakgrunn i oppgaveforfatterens interesse for fagfeltet, samt egne erfaringer fra eksplosivrydding, har det utviklet seg et ønske om å se nærmere på problemstillingen:

“Hvordan kan samvirket mellom hovedaktører optimaliseres, for å oppnå en effektiv og trygg eksplosivrydding i norsk farvann?”

Problemstillingen har utledet tre hovedtema for videre studier i oppgaven. Temaene *samvirke*, *situasjonsforståelse* og *risiko* er i oppgaven belyst gjennom teori, dokumentstudier og intervjuer med nøkkelinformanter og videre drøftet for å fremskaffe ny kunnskap.

Nøkkelinformanter til denne kvalitative studien, er rekruttert blant hovedaktørene, og har inngående kjennskap til, og lang erfaring med oppgavens tema.

Funnene i studien danner grunnlag og kunnskap for å kunne svare på oppgavens problemstilling ut fra hovedtemaene.

Studien viser uklarheter rundt hovedaktørens roller, ansvar og myndighet ved eksplosivryddeoperasjoner, samt manglende samvirke, både formelt og uformelt mellom aktørene. Effektiv informasjonsutveksling mangler, og reduserer aktørens mulighet for felles situasjonsforståelse. Videre viser oppgaven at det er et urealisert potensial for risikoreduksjon ved funn av eksplosiver i norske farvann.

Opgavens konklusjon presenterer konkrete forslag som oppgaveforfatterne mener vil optimalisere samvirket mellom hovedaktørene og sørge for effektiv og trygg eksplosivrydding.

Abstract

In Norwegian waters, there are significant quantities of explosives remaining from World War II. Each year, explosives are discovered that come into conflict with industrial and development projects, recreational activities, or other activities within the Norwegian territorial boundary. These explosives have the potential to cause significant damage if they were to accidentally explode.

The discovery of such explosives often necessitates their safe and environmentally conscious removal and destruction. Based on the authors' interest in the field and their own experiences in explosive clearance, there is a desire to examine the following issue more closely:

"How can the collaboration between key actors be optimized to achieve efficient and safe explosive clearance in Norwegian waters?"

This issue has led to the identification of three main themes for further study in this thesis. The themes of collaboration, situational awareness, and risk are addressed through theory, document analysis, and interviews with key informants, and are further discussed to generate new knowledge. Key informants for this qualitative study are recruited among the key actors and possess extensive knowledge and experience on the topic of the thesis.

The findings of the study form the basis of knowledge to answer the research question based on the main themes. The study reveals uncertainties regarding the roles, responsibilities, and authority of the key actors in explosive clearance operations, as well as a lack of formal and informal collaboration among the actors.

Ineffective information exchange is also identified, which reduces the actors' ability to achieve a shared situational awareness. Furthermore, the thesis highlights an unrealized potential for risk reduction in the discovery of explosives in Norwegian waters.

The conclusion of the thesis presents specific recommendations that the authors believe will optimize the collaboration between key actors and ensure efficient and safe explosive clearance.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Abstract	iii
Oversikt over forkortelser	vi
Oversikt over figurer	vi
1 INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema og formålet med studien	1
1.2 Aktualisering	3
1.3 Problemstilling.....	3
1.4 Oppgavens oppbygging og struktur.....	4
1.5 Avgrensning.....	5
2 FORHOLDET MELLOM OFFENTLIGE AKTØRER VED EKSPLOSIVRYDDING ..	6
2.1 Hva er eksplosiver?	6
2.2 Eksplosivrydding	7
2.3 De ulike aktørene.....	7
2.4 Aktørenes hjemmelsgrunnlag - historikk	8
2.5 Dagens forhold mellom aktørene	9
2.6 Ansvarsforhold og rolleavklaring.....	12
3 TEORETISK RAMMEVERK	14
3.1 Samvirke.....	14
3.1.1 Samvirkeprinsippet, - det fjerde beredskapsprinsippet	15
3.1.2 Samordningsmekanismer	16
3.2 Risiko.....	17
3.2.1 Risiko, resultat av sannsynlighet og konsekvens	17
3.2.2 Risiko, et resultat av tilsiktede uønskede hendelser.....	18
3.3 Situasjonsbevissthet.....	19
3.3.1 Persepsjon.....	19
3.3.2 Forståelse.....	20
3.3.3 Projeksjon.....	20
4 METODE OG FORSKNINGSDSIGN.....	21
4.1 Kvalitativ metode	21
4.2 Datakildene.....	23
4.2.1 Informanter og utvelgelse.....	23
4.2.2 Dokumentstudier	24
4.3 Dataanalyse og kategorisering av funn.....	25

4.4	Etiske betraktninger, nærhet og distanse	26
4.5	Oppgavens validitet og reliabilitet.....	28
4.6	Generalisering.....	29
5	EMPIRI	30
5.1	Resultater fra dokumentstudier.....	30
5.2	Resultater fra ekspertintervjuer	33
5.2.1	Resultat av spørsmål med tema bakgrunn og ansvar	34
5.2.2	Resultat av spørsmål med tema organisasjon, ansvar og rolle.....	35
5.2.3	Resultat av spørsmål med tema saksbehandling	37
5.2.4	Resultat av spørsmål med tema samvirke	41
5.2.5	Resultat av spørsmål med tema egenrefleksjon	45
5.2.6	Resultat av spørsmål i avslutning av intervju.....	48
6	DRØFTING.....	49
6.1	Samvirkeperspektiv	49
6.1.1	Formelt samvirke.....	50
6.1.2	Administrativ-funksjonelt samvirke.....	52
6.1.3	Sosioemosjonelt samvirke.....	54
6.1.4	Delkonklusjon	55
6.2	Situasjonsbevissthet.....	56
6.2.1	Aktørenes grunnlag for persepsjon	57
6.2.2	Aktørenes grunnlag for forståelse	59
6.2.3	Aktørenes grunnlag for projeksjon.....	60
6.2.4	Delkonklusjon	61
6.3	Risiko.....	63
6.3.1	Sannsynlighet og konsekvens.....	63
6.3.2	Verdi, trussel og sårbarhet.....	66
6.3.3	Delkonklusjon	67
7	KONKLUSJON OG ANBEFALING	69
7.1	Empiriske funn	69
7.2	Videre forskning	72
8	LITTERATURLISTE	73
9	VEDLEGG.....	77
9.1	Vedlegg A - Intervjuguide	77
9.2	Vedlegg B - Intervjuspørsmål.....	79
9.3	Vedlegg C – Informasjonsskriv og samtykkeskjema	80

Oversikt over forkortelser

- EOD – Explosive Ordnance Disposal
- FOH – Forsvarets Operative Hovedkvarter
- MDIR - Miljødirektoratet
- PST – Politiets Sikkerhetstjeneste
- POD - Politidirektoratet
- FD - Forsvarsdepartementet
- JD – Justis- og beredskapsdepartementet
- FFOD – Forsvarets fellesoperative doktriner
- SMK – Statsministerens kontor
- IUA - Interkommunalt utvalg for akutt forurensing
- NEI – Netto eksplosivinnhold
- FAES – Forsvarets ammunisjons og EOD skole
- DSB – Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
- FDIR – Fiskeridirektoratet
- ST.MLD - Stortingsmelding
- PBS 1– Politiets Beredskapssystem Del 1
- NORJLSG – Norwegian Joint Logistics Support Group
- FFI – Forsvarets Forskningsinstitutt
- MDK - Minedykkerkommandoen
- 1 MR – 1 Minerydderskvadron
- NSD – Norsk senter for forskningsdata
- MKDK – Minekrigsdatakontor
- FST – Forsvarsstaben
- CIMIC – Civil - Military Cooperation

Oversikt over figurer

Figur 1 Oppgavens oppbygning og struktur.....	iii
Figur 2 Saksgang ved funn av eksplosiver.....	vi
Figur 3 PSTs risiko-trekanten (Politiets sikkerhetstjeneste, 2023)	vi
Figur 4 Fordeling informanter på organisasjon.....	1
Figur 5 Forslag til forenklet sakshåndtering	1

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema og formålet med studien

Under andre verdenskrig ble store mengder ammunisjon, sjøminer og andre former for eksplosiver, brukt og hensatt i Norge. Både tyske og allierte militære styrker benyttet eksplosiver og ammunisjon i stor skala for å nå sine militære mål. Etter krigen ble det lagt ned en betydelig innsats for å fjerne ammunisjon og eksplosiver som ikke var brukt, hadde feilfunksjonert, eller som ikke var blitt omsatt. Det antas at tyske styrker alene etterlot rundt 200.000 tonn ammunisjon og eksplosiver i Norge etter krigen. Noe av denne ammunisjonen overtok norske styrker, men store mengder ble enten destruert eller fjernet ved dumping. En av de mest benyttede løsningene for fjerning av ulike former for eksplosiver var å dumpe disse i etablerte dumpingfelt til havs, eller i ferskvann. Totalt ble ca. 92% av eksplosiver og ammunisjon, som ble destruert etter krigen, destruert ved dumping (DSB, 2012).

Til tross for dette omfattende og tidkrevende arbeidet, finnes det fortsatt store mengder av sjøminer, ammunisjon og andre eksplosiver i farvannet langs den norske kyst, som ikke er kartlagt. Disse kan utgjøre en utfordring og en mulig risiko for de som ferdes i disse områdene.

Eksplosivene blir gjerne funnet tilfeldig ved at eksempelvis fritidsdykkere kommer over etterlatenskapene, eller at fiskere får sjøminer eller ammunisjon i garn eller annet fiskeredskap. Kommersielle aktører avdekker også ammunisjon og eksplosiver når det gjøres utbygging, renovering eller annen industriell aktivitet i kystsonen. Eksempler på slik aktivitet langs kysten kan være «ren havn» prosjekter, havvindutbygging, kabelstrekking for strøm og kommunikasjon, vedlikehold og nybygging av olje- og gassledninger eller utvidelse av farleder. Ved økt rekreasjonsbruk og industriell utnyttelse av kysten, vil en kunne se et økende antall funn av gamle krigsetterlatenskaper og eksplosiver.

Det er beregnet at det ble lagt 130.000 sjøminer i Norge under 2. verdenskrig. Dette var sjøminer lagt av både tyske og allierte styrker. Av disse 130.000 sjøminene regner man med at ca. 50.000 ligger igjen i norsk territorialfarvann (DSB, 2012).

Denne anselige mengden med sjøminer, ammunisjon og andre eksplosiver som finnes i norske farvann, sammen med den stadig større bruken av kysten vår, både til fritidsbruk og kommersielle formål, gjør at oppdragsmengden for Forsvarets avdelinger som er satt til å håndtere eksplosiver under vann, øker. For Forsvaret eksplosivryddeavdelinger som helhet, er det snakk om rundt 300 oppdrag med fjerning og destruering av ammunisjon og eksplosiver i året (St.mld.nr.10, 2016).

Dette antallet dekker også oppdrag hvor eksplosiver er funnet på land. Norsk politi mottar stadig saker der gammel ammunisjon, eksplosiver eller krigsetterlatenskaper kan utgjøre en risiko for befolkningen som ferdes i området eller de som har kommersielle interesser i kystsonen. Slike hendelser kan få store konsekvenser for mennesker, miljø og økonomiske verdier. For å redusere risiko, kreves umiddelbar håndtering av kyndig personell.

Ved komplekse hendelser knyttet til fjerning av eksplosiver fra krigens dager, er det mange involverte og interessenter. Enkelt sagt kan en si at jo mer kompleks operasjonene er, jo flere myndighetsområder er representert. I slike saker kreves det spesifikk kompetanse og ekspertise, og det stiller store krav til samvirke mellom etater. Det krever også en god forståelse av sikkerhet og risikofaktorene knyttet til slike operasjoner. Borch og Andreassen (2020) understreker at et godt samvirke og situasjonsforståelse er essensielt for å oppnå ønskede resultater innen krise og beredskapssammenheng, spesielt når kompleksiteten er høy og antall involverte interessenter er mange. Dette må i høyeste grad kunne sies å gjelde for eksplosivryddeoperasjoner til havs. Hovedaktørene som er involvert i slike operasjoner er politiet, Forsvaret, Kystverket og Miljødirektoratet. I tillegg har det vært tilfeller av opp til 12 ulike offentlige og private aktører involvert i en og samme ryddeoperasjonen. Her kan nevnes vertskommune, Mattilsynet, Fiskeridirektoratet, lokalt havnevesen, interkommunalt utvalg for akutt forurensing (IUA) og Kystvakt, som eksempel på aktører med eierskap og interesse i deler eller hele operasjonen (Hammerfest Havn, 2022).

Når aktørene blir mange og kompleksiteten i eksplosivryddeoperasjoner øker, stilles det ytterligere høye krav til samvirket mellom involverte aktører. Dette for å sikre et godt og omforent felles situasjonsbilde og situasjonsforståelse. Det er i tillegg viktig at de ulike aktørene kjenner de andre aktørenes behov og ressurser inn i en slik operasjon. Målet med dette samvirket og den felles situasjonsforståelsen er å kunne gjennomføre effektiv og trygg eksplosivrydding med minimal risiko for involverte og berørte.

Ut fra egne erfaringer gjennom operativ tjeneste i Sjøforsvarets eksplosivryddeavdelinger, har oppgaveforfatterne selv erfart at det finnes et forbedringspotensial i samvirke mellom offentlige etatene som involveres i slike oppdrag. Dette potensialet er å anse som godt kjent blant hovedaktørene. Oppgaveforfatterne er også gjort kjent med at aktørene har tatt initiativ til samvirke og møtearena i etterkant av intervjuerne som ble gjennomført i forbindelse med denne oppgaven. Det er i tillegg utarbeidet utkast til rammeavtaler mellom aktørene som vil kunne bidra ytterligere til effektiv saksbehandling, samvirke og situasjonsforståelse. Som et

resultat vil man kunne oppnå en redusert risiko fra det tidspunkt eksplosiver blir funnet, til det faktisk blir fjernet og destruert.

1.2 Aktualisering

I januar 2022 ble det, ved utbedring og rydding av Hammerfest havn, funnet en mistenkelig gjenstand på havbunnen. Senere analyse viste at gjenstanden var en torpedomine fra andre verdenskrig som inneholdt rundt tusen kilo sprengstoff. Funnstedet var ugunstig med tanke på videre utbedring og drift av Hammerfest havn, samt at torpedominen kunne utgjøre fare for bebyggelse i og rundt havnen. Det ble derfor behov for å flytte og destruere minen, noe som igjen skapte saksbehandling fra flere etater og direktorater på ulike organisasjonsnivå.

Også i januar 2022 ble det funnet ammunisjon og flybomber av fritidsdykkere, på grunt vann utenfor Kristiansand. Disse stammet fra tidligere dumping og ryddeoperasjoner rett etter andre verdenskrig. Etter en lengre saksgang mellom hovedaktørene politi, Forsvar og Miljødirektoratet, ble det gitt tillatelse til å fjerne disse eksplosivene, noe som ble gjort i en omfattende operasjon i november 2022.

Begge disse hendelsene aktualiserer, og eksemplifiserer problematikken rundt eksplosiver som finnes i norske farvann, og samvirke mellom de involverte etater og direktorater. Disse to hendelsene viser også den geografiske utbredelsen av eksplosiver og at problematikken kan dukke opp over hele den langstrakte kysten vår. Eksempelene viser også at det, i all hovedsak, er de samme aktørene som er involvert i sakshåndtering.

1.3 Problemstilling

I denne oppgaven ønsker vi å se på hvordan de ulike aktørene knyttet til eksplosivrydding langs kysten vår og i norske farvann, samvirker. Vi ønsker å se om dagens organisering, ansvarsforhold og saksbehandling legger til rette for effektiv og sikker håndtering av eksplosiver, fra de blir funnet og til de er fjernet og destruert. Oppgaven har i tillegg som mål å fremme forslag for hvordan samvirket mellom hovedaktørene politi, Forsvar, Kystverk og Miljødirektorat kan bedres.

Med bakgrunn i dette, stiller vi følgende spørsmål:

“Hvordan kan samvirket mellom hovedaktører optimaliseres, for å oppnå en effektiv og trygg eksplosivrydding i norsk farvann?”

1.4 Oppgavens oppbygging og struktur

Oppgavens oppbygging kan grovt sett inndeles i tre hoveddeler. Del 1 tar i hovedsak for seg innledning og teoretisk rammeverk. Innledningen, som akkurat er gjennomgått beskriver bakgrunn for valg av tema og problemstillingen for oppgaven. Dette gir inngang og forståelse for hvorfor vi anser problematikken og tema som relevant å frembringe kunnskap om. Videre i del 1, trekkes det opp det teoretiske rammeverket som skal videre i oppgaven danne grunnlag for drøfting. Av teori vi anser som relevant for dypere forståelse av problemstillingen, kan det nevnes teorier rundt tema samvirke, risiko og situasjonsforståelse. Disse tre fagområdene står sentralt for senere drøftelser opp mot problemstillingen vi har identifisert.

I oppgavens andre hoveddel, redegjøres det for forskningsdesign, metode og empiri. Det redegjøres for hvordan forskningen er gjennomført og hvilken forskningsmetode som er benyttet. Forskningsmetodens styrker og svakheter gjennomgås, samt de ulike funnene sin validitet og reliabilitet. Det gjøres også en vurdering av datakilder og oppgaveforfatterens rolle som forskere. I del 2 og kapittelet om empiri presenteres funn fra dokumentstudier, samt resultater av intervjuer med nøkkelinformanter. I oppgavens tredje og siste hoveddel, drøftes funn fra empirikapittelet opp mot relevante teorier fra teorikapittelet. Del 3 avsluttes med konklusjon og anbefalte tiltak for å svare på oppgavens problemstilling, samt anbefalinger om videre forskning innen tema for oppgaven.

Figur 1 viser grafisk og oppsummerer oppgavens struktur og oppbygging.

Figur 1 Oppgavens oppbygning og struktur

1.5 Avgrensning

Oppgaveforfatterne har valgt å skrive om samvirket mellom offentlige aktører ved eksplosivrydding i sjø eller ferskvann. Grunnet oppgavens omfang har vi sett oss nødt til å sette noen avgrensninger for hvilken tematikk som blir berørt. Avgrensningene er gjort for å kunne rette søkelys på det vi mener har forbedringspotensial, og som vil kunne ha positiv effekt for videre arbeid med samvirket mellom de offentlige aktørene. Eksplosivrydding i vann er komplekse operasjoner, med flere fagområder og utfordringer. Oppgaveforfatterne er ydmyk overfor, og vel kjent med at oppgavens omfang ikke favner hele spekteret av problemstillinger rundt slike operasjoner.

Oppgavens geografiske begrensning ligger i eksplosivryddeoperasjoner knyttet til norsk juridisk område, herunder norsk territorialfarvann. Per tid strekker norsk territorialfarvann seg 12 nautiske mil, eller 22,224 kilometer ut fra Norges grunnlinje (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014). Vi har valgt å utelate Svalbard i sin helhet, da blant annet forurensingsloven ikke har gyldighet her. Erfaringsmessig er det i tillegg svært få eksplosivryddeoperasjoner i farvannet lokalisert til Svalbard og de andre polare øyene Norge har jurisdiksjon over.

Denne oppgaven tar også kun for seg samvirke mellom offentlige aktører i fredstid. I fredstid er det politiet som i henhold til politiloven skal «[...] verne om all lovlig virksomhet, opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet» (Politiloven, 1995). Det betyr at politiet, ved funn av eksplosiver i vann eller hav, vil anmode Forsvaret om bistand til å fjerne eksplosivene med hjemmel i instruks om Forsvarets bistand til politiet (bistandsinstruksen). Forsvaret vil da stille tilgjengelige ressurser til disposisjon og disse militære avdelingene vil jobbe under juridisk dekke av bistandsinstruksen.

Oppgaveforfatterne vil i denne oppgaven sette søkelys på fjerning av militær ammunisjon, eksplosiver, sjøminer og krigsetterlatenskaper. Det finnes, i tillegg til store mengder militære eksplosiver, mye sivilt sprengstoff som blir funnet i Norge. Dette kan for eksempel være sprengstoff tiltenkt entreprenørvirksomhet, utbygging og bergsprenging. Så lenge denne typen sprengstoff blir funnet på land, håndteres den av sivile firma med tillatelse for destruksjon av sprengstoff. Terrorbomber eller improviserte sprenglegemer håndteres av politiets egen bombegruppe, og er heller ikke gjenstand for undersøkelse i denne oppgaven.

Ved sakshåndtering, anmodninger, planlegging og utførelse av eksplosivryddeoperasjoner, utgjør økonomiske forhold også en faktor for de involverte etater og direktorater. Dette kan være utgifter i form av økte lønnskostnader med overtidsbruk,

gebyrer, innkjøp av spesialutstyr, transportkostnader og liknende. Grunnet oppgavens omfang og tematikk, har vi valgt å ikke se nærmere på det økonomiske aspekt og forhold rundt disse oppdragene. Det presiseres derimot at økonomi er en viktig rammebetingelse for denne type oppdrag, og vil kunne være emne for videre forskning.

2 FORHOLDET MELLOM OFFENTLIGE AKTØRER VED EKSPLOSIVRYDDING

2.1 Hva er eksplosiver?

Før vi går nærmere inn på de ulike aktørene og hvordan disse er organisert ift. hverandre, så skal vi se nærmere på hva som ligger i selve begrepet eksplosivrydding. Dette for å få en forståelse av fagfeltet, og hvilke elementer vi legger i begrepet igjennom oppgaven.

Eksplosivforskriftens §4. pkt. 7, definerer eksplosiver som; «eksplosjonsfarlige stoffer og gjenstander som i henhold til De forente nasjoners (FN) rekkommandasjoner om transport av farlig gods er oppført i klasse 1». Faregruppe 1.1 defineres videre i §4. pkt. 11, som «stoffer og gjenstander som innebærer fare for masseeksplosjon», altså en eksplosjon som nærmest momentant omfatter nesten hele beholdningen (Eksplosivforskriften, 2017). Disse faregruppene er regulert fra 1.1 som den høyeste og ned til 1.6. Som eksempel ligger sjøminer, flybomber og torpedoer i faregruppe 1.1 og 1.2. Dette på grunn av eksplosivets egenart.

Sprengstoffmengden som blir benyttet i ulike våpen benevnes med netto eksplosivinnhold (NEI), og er den totale mengden eksplosiv uten forpakning, emballasje, prosjektil osv. (Eksplosivforskriften, 2017).

Et eksplosiv er et stoff eller blanding som ved hjelp av en kjemisk reaksjon, evner å frigjøre varme og gass selvstendig etter det er aktivert. Dersom den kjemiske reaksjonen skjer raskt nok, vil gassen skape et høyt trykk. Ved høy varmeutvikling øker gassutviklingen som videre medfører til et høyere trykk.

Med utgangspunkt i sin bruk, deles eksplosiver inn i tre hovedgrupper: sprengstoff (høyeksplosiv), krutt (laveksplosiv) og pyrotekniske (Gundersen, 2019). Sprengstoff kan ved detonasjon brukes ut ifra sin knusende og sjokkdannede effekt, noe som gjør den funksjonell i eksempelvis militære våpen.

2.2 Eksplosivrydding

Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD) definerer eksplosivryddetjeneste, Explosive Ordnance Disposal (EOD) som;

All tjeneste i forbindelse med leting, merking, rapportering, fjerning og tilintetgjøring av blindgjengere og annen ammunisjon som må fjernes fra skytefelt eller områder utenfor skytefelt. Fjerning/tilintetgjøring av improviserte eksplosive innretninger er å betrakte som eksplosivrydding. Tilintetgjøring av kassert/utrangert ammunisjon betraktes ikke som eksplosivrydding (Forsvarets høgskole/ Stabsskolen, 2019).

Som vi ser ut ifra definisjonene av eksplosiver og hvilke egenskaper dette har, så fremstår det innlysende at dette har stort farepotensiale og må håndteres forsiktig. Det personellet som skal håndtere denne type stoffer ifm. eksplosivryddetjeneste, må tilegne seg mye trening og gjennomgå strenge sertifiseringer for å bli klarert for denne type tjeneste. Dette er også noe av utfordring med håndtering av slike objekter, da det er et begrenset antall operatører som har denne sertifiseringen. Dette spesielt relatert til håndtering av militære sprengstoff, hvor det er Forsvarets ammunisjon- og eksplosivrydderskole (FAES) som står for den primære opplæring og sertifisering.

2.3 De ulike aktørene

Dersom man skal få et overblikk og forståelse av hvilke aktører som er involvert ifm. eksplosivrydding ved bistandsanmodning må det gjøres noen avgrensninger. I denne oppgaven har vi avgrenset det til å omhandle bistandsanmodninger relatert til eksplosiver funnet i norske farvann. Bakgrunnen for å avgrense dette er den kompleksiteten man fort havner i når man skal definere de ulike aktørene og deres respektive ansvarsområder. Dette fordi det er ulike regelverk, prosedyrer og håndteringsregimer avhengig av om objektene lokaliseres på land eller i sjø, og om det er militært eller sivilt sprengstoff. Disse faktorene definerer også hvilke aktører som blir fysisk involvert for å håndtere de ulike sakene. Med hensyn til vår problemsstilling har vi avgrenset aktørene til å være de vi anser som hovedaktører og ansvarlige ved gitte oppdrag for eksplosivhåndtering ved bistandsanmodning. Vi har sett både på taktisk, operasjonelt og strategisk nivået igjennom oppgaven. Disse hovedaktørene er politi, Forsvar, Kystverket og Miljødirektoratet. Det vil i mange saker være et betydelig større antall aktører, men dette vil variere fra sak til sak ut fra oppdragets omfang og innvirkning på andre aktørers fagfelt. Eksempler her kan være Fiskeridirektoratet, kommune og Statsforvalter. I tillegg vil det også kunne være aktører som

hentes inn for faglig bistand og ekspertise som eksempelvis Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI).

2.4 Aktørenes hjemmelsgrunnlag - historikk

For senere drøfting anser vi det som naturlig å se på hvordan den generelle ansvars- og oppgavefordelingen blant aktørene er pr. i dag. Dette med bakgrunn i gjeldende lovverk og praksis. Skal man derimot forstå dagens bilde, vil det være hensiktsmessig å ta et kort historisk tilbakeblikk;

Uklarheter rundt organisering og ansvarfordeling har vært et problem over lengre tid, og derfor nedsatte Forsvarsdepartementet (FD) og Justis- og politidepartementet (JD) i 2010 en arbeidsgruppe for å kartlegge og klargjøre ansvarsforhold og håndtering av eksplosive krigsetterlatenskaper (Justis- og politidepartementet, 2010).

Dette var i tråd med regjeringens føringer som ble lagt til grunn i St.meld. nr.39 (2003-2004) og St.meld.nr 35 (2008-2009).

Denne arbeidsgruppen bestående av representanter fra DSB, POD, Forsvaret ved FOH, FDIR, Kystverket og Klima- og forurensingsdirektoratet. Arbeidsgruppen leverte sin sluttrapport 27. april 2012 (DSB, 2012). I oppdraget gitt fra FD og JD står det blant annet;

Det foreligger også enighet om at FD er håndterings- og økonomisk ansvarlig for fjerning av krigsetterlatenskaper som ble overtatt av Forsvaret i henhold til lov 15. desember 1950 nr. 4 om fiendegods og krigsbytte retten, men som senere ble kassert eller dumpet, jf. prinsippet om eiers og forurensers ansvar. Krigsetterlatenskaper som ikke ble tatt hånd om av Forsvaret er eierløse. Forsvarets rolle og kapasitet er i disse situasjonene begrenset til å rydde opp, og som hovedregel være økonomisk ansvarlig for, oppdukkende eksplosiver som utgjør en akutt fare (Justis- og politidepartementet, 2010).

Videre står det at; «Hvilken rolle og ansvar de øvrige relevante aktører har når det gjelder håndtering og kartlegging av eksplosive krigsetterlatenskaper er imidlertid fortsatt gjenstand for en viss uklarhet» (Justis- og politidepartementet, 2010).

På dette tidspunktet var det en gjeldende bistandsinstruks, «*Instruks om Forsvarets bistand til politiet*» (Instruks om Forsvarets bistand til politiet, 2003) som kunne brukes for bistand til håndtering av krigsetterlatenskaper. Denne hadde sin bakgrunn fra den opprinnelige forskriften fra 1998 (Instruks for Forsvarets bistand til politiet, 1998).

Arbeidsgruppens anbefaling var at bistandsinstruksen burde revideres og spesifisere bedre de nødvendige ansvarsforhold og avgrensninger (DSB, 2012). Frem til dette hadde bistandsinstruksen omhandlet spesifikt punkt for forsvarets bistand ved eksplosivhåndtering av krigsetterlatenskaper. Dette var også et eget punkt i revisjonen som kom senere i 2012 (Forskrift om Forsvarets bistand til politiet, 2012). I gjeldende revisjonen av bistandsinstruksen fra 2017 (Bistandsinstruksen, 2017), er dette spesifikke punktet om eksplosiver fjernet. Det kan derimot tolkes å inngå i forskriftens § 3. «*Situasjoner der politiet kan be Forsvaret om bistand, jf. politiloven § 27.a*», med underteksten «Utenfor tilfeller som nevnt i første ledd, kan Forsvaret etter anmodning bistå politiet med blant annet materiell, spesialkyndig operatørpersonell med videre» (Bistandsinstruksen, 2017). Fra politiets side er det «*Lov om politiet*» (Politiloven) som er gjeldende. Dette er også den loven som danner hjemmelsgrunnlaget for bistandsinstruksen. Her er det lovens § 27.a «*Bistand fra Forsvaret*» som hjemler politiets mulighet for å be Forsvarets om støtte til eksplosivhåndtering (Politiloven, 1995).

Videre i politiets Beredskapssystem PBS 1 finner man at;

Politiet har ikke noe alminnelig ansvar for å ta hånd om eller destruere eksplosiver, uansett eksplosivenes art og opphav. Politiet har ansvar for å vurdere sikkerheten og iverksette eventuelle sikringstiltak i forbindelse med funn av alle typer eksplosiver. I den forbindelse vil Bombetjenesten kunne gi råd. Forsvaret har ansvar for å fjerne og rydde militære eksplosiver. Varsel om slike funn rettes til Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), (PBS1, 2020).

Videre har Forsvaret sin hjemmel til bistand ovenfor politiet i kraft av § 60.a «*Bistand fra Forsvaret for å ivareta samfunnssikkerhet*» i «*Lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m.*» (Forsvarsloven, 2017).

2.5 Dagens forhold mellom aktørene

Med disse lover og forskrifter som bakgrunnsteppe kan vi tegne et bilde av hvordan forholdet er definert pr. i dag.

Forsvaret har ikke et direkte ansvarsforhold for opprydding og håndtering av krigsetterlatenskaper fra krigen som ikke ble direkte overtatt av staten etter krigen. Dermed forblir disse eierløse. Dersom noen finner en sjømine eller granat under et fritidsdykk vil følgende prosedyre være gjeldende slik regimet er i dag;

Dykkeren må ta kontakt med politiet for å varsle om funnet. Siden politiet ikke er direkte ansvarlig for håndtering av objektet (PBS 1, 2020), men kun for å ivareta sikkerheten for liv og helse, vil de iverksette nødvendige tiltak for å sikre ivaretagelse av nettopp dette. Videre vil de eventuelt innhente råd fra politiets bombegruppe for en faglig vurdering. Siden bombegruppen ikke har formell ekspertise innenfor militære eksplosiver (Politidirektoratet, 2020) vil de med stor sannsynlighet henvise til Forsvaret.

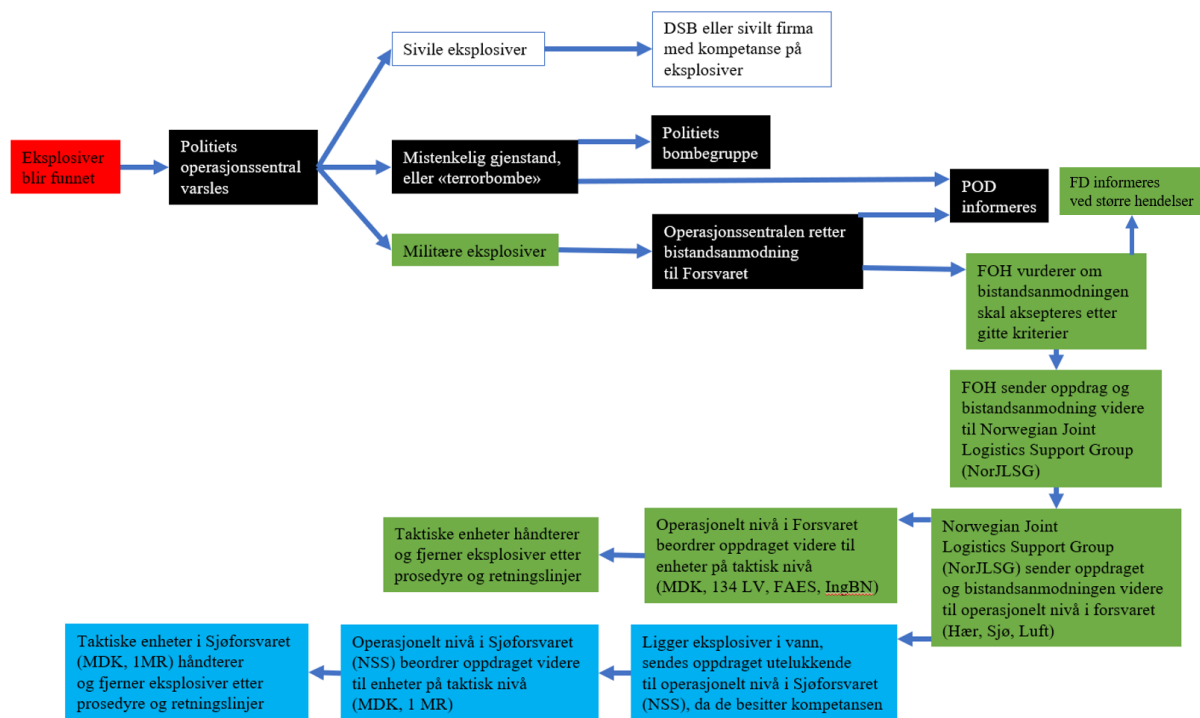
Den ansvarlige politimester og operasjonssentral vil dermed sende en forespørsel om bistand til Forsvaret ved FOH. Forskriften hjemles i politiloven, og gir muligheten til å få støtte fra Forsvarets EOD personell for å håndtere objektet.

FOH vil deretter gjøre en faglig vurdering om hvorvidt anmodningen kan imøtekommes basert på nasjonale prioriteringer av ressurser, og sakens viktighet. Deretter vil FOH gi den relevante operative avdelingen oppdraget om å håndtere objektet. Dette vil eksempelvis være 1 Minerydderskvadron (1 MR) eller Minedykkerkommandoen (MDK) i Marinen.

Men, her kommer også den tredje parten inn som vi anser å være en primær aktør innenfor håndtering av eksplosiver. Miljødirektoratet er det direktoratet som skal bl.a. skal forvalte forurensingsloven, avfallsforskriften og forskrift om rammer for vannforvaltning.

Skal det gjennomføres demolering av dette spesifikke funnet i sjøen, så må det i dag sendes søknad om utslippstillatelse til Miljødirektoratet før gjennomføring. Dersom direktoratet godkjenner søknaden vil Forsvaret kunne gjennomføre selve demoleringen av objektet, mens politiet står for ivaretagelsen av sikringen rundt, og vil bistå med nødvendige tiltak som varsling til publikum, evakuering osv.

I juni 2022 ble det også gjort en endring i denne kjeden. Da ble oppgaven med å fordele selve bistandsanmodningen fra Forsvaret til den dedikerte operative avdeling overført fra FOH til Norwegian Joint Logistics Support Group (NorJLSG), (personlig kommunikasjon, FOH 24.januar 2023). I dag er det denne avdelingen som vil foreta sorteringen om hvorvidt oppdraget favner om sjø eller land, og dernest også videresending av oppdrag til det rette operative nivå i Forsvaret.

Figur 2 Saksgang ved funn av eksplosiver

Basert på den nåværende status har vi utarbeidet en illustrasjon for å vise hvordan den praktiske saksgangen vil se ut. Det er verdt å merke seg at Miljødirektoratet sin involvering ikke er tatt med i denne skjematiske fremstillingen.

Det som også fremstår som uklart både for oss i vårt arbeid, men også fra våre informanter er hvem som er ansvarlig for å effektivere den nødvendige søknaden for utslippstillatelse til Miljødirektoratet.

Dette fremgår ikke som en beskrivelse i hverken forsvarsloven, politiloven, bistandsinstruksen eller forurensingsloven ut ifra det vi kan finne hjemmel for.

Det vi ser hjemmel for i både politiloven, forsvarsloven og bistandsinstruksens §3, pkt. 3, er at et slikt oppdrag kan gjennomføres med den hensikt å «verne menneskers liv og helse» (Bistandsinstruksen, 2017) og dermed kan unnlate involvering av andre aktører for å sikre hurtig oppdragsløsning.

Forurensingslovens ordlyd i §11, «*særskilt tillatelse til forurensende tiltak*», sier at Miljødirektoratet kan etter søknad gi tillatelse til virksomhet som kan medføre forurensning (Forurensningsloven, 1981). Den presiserer ikke om andre statlige aktører er fritatt eller pålagt å søke. Denne prosessen er også et ledd som i mange tilfeller vil forsinke oppdragsløsningen, dersom en må vente på godkjenning før man kan fjerne eksplosiver.

2.6 Ansvarsforhold og rolleavklaring

Som arbeidsgruppen i sin rapport fra 2012 legger frem er det mange behov for revideringer og avklaringer rundt ansvars- og rolleavklaringer ifm. eksplosivhåndtering.

De punkter som trekkes frem i oppsummeringen deres er de ulike aktørers syn på bistandsinstruksen og deres tolkning.

Forsvaret mente at reglene og praksis viser at håndtering av funn av eksplosiver er politiets ansvar, og at dette vises igjennom bistandsinstruksen, hvor politiets mulighet til å hente bistand fra Forsvaret er spesifisert. Dette mente de også understreker at det er politiet og justissektoren som har det overordnede ansvaret, men at Forsvaret er en viktig bidragsyter til håndteringen av disse objektene, gitt deres erfaring og kompetanse på området (DSB, 2012). Politiet var derimot av den oppfatning av at en bistand etter bistandsinstruksen oppfattes å utløse et overordnet kostnadsansvar for gjennomføringen av operasjonen for politiet. I så måte mente de at dette også indikerte at det overordnede ansvaret igjennom en slik bistandsanmodning lå hos politiet. Dette mente de også gav de ansvaret for en uforutsigbar kostand ovenfor Forsvarets oppdragsløsning, noe de ikke ønsket. De var derimot også av en slik oppfatning av at det var en felles enighet om kostnadsbildet, slik at hver etat stod for sine egne kostnader, med mindre annet var avtalt, men at dette ikke var klart nok regulert (DSB, 2012).

POD på sin side anså bistand etter bistandsinstruksen formelt sett kun var gjeldende hvor Forsvaret støttet politiet i utførelse av deres oppgaver definert etter politilovgivningen, i den hensikt å «stoppe og forfølge kriminell aktivitet» (DSB, 2012).

Dersom vi ser på hvilke lovverk, forskrifter, Stortingsmeldinger, instruksjer og rapporter som både regulerer, omtaler og skal gi klarhet i hverdagen for det operasjonelle og taktiske nivå, så kan det være en forståelse for at ikke alt er like tydelig og avklart. Dette er også bakgrunnen for vår interesse og motivasjon bak valget av problemsstilling.

Ser man på årstallene på Stortingsmeldingene, så strekker disse seg tilbake til 2003. Videre nevnes disse utfordringene og problemstillingene i årene i St.meld. nr 35 (2008-2009).

Allikevel kan vi ikke finne noen dokumentasjon på at det blir gjennomført noen spesifikke tiltak og avklaringer før Forsvarsdepartementet (FD) og Justis- og politidepartementet (JD) i 2010 setter ned en arbeidsgruppe for å kartlegge og klargjøre ansvarsforhold og håndtering av eksplosive krigsetterlatenskaper.

Denne arbeidsgruppen fremlegger sin rapport 27.april 2012. Rapporten trekker frem mange klare anbefalinger og problemsstillinger. Som vi ser ovenfor fremlegges det også at det er

store uenigheter og ulike tolkninger rundt den eksisterende bistandsinstruksen, og det generelle ansvarsforholdet og avklaringer rundt håndtering av krigsetterlatenskaper. Vi registrerer at det har blitt gjennomført en del arbeid og revisjoner av forskrifter og regelverk, spesielt etter 22. juli hendelsen. Bistandsinstruksen fikk også sin revisjon i 2017 (Bistandsinstruksen, 2017). Derimot fremstår det ikke fra vår side at denne revisjonen har tatt høyde for de presenterte problemstillinger og behov for avklaring som arbeidsgruppen presenterte i 2012.

I dag finnes det flere operative avdelinger i Forsvaret med kompetanse innenfor håndtering av eksplosiver ifm. krigsetterlatenskaper. Disse er, som det også ble presentert i rapporten fra 2012 lokalisert i ulike deler i landet, i sammenheng med etablerte baser og militære avdelinger. Av disse er det kun Minedykkerkommandoen (MDK) og 1 Minerydderskvadron (1 MR) i Marinen, som primært har kapasiteter for å håndtere funn i vann og sjø.

Ut over dette finnes det også en spesifisert liste over enkeltpersoner som innehar nødvendige sertifiseringer fra Forsvarets ammunisjons- og eksplosivrydderskole (FAES). Disse personene har ikke EOD som sin daglige tjeneste, men kan beordres ut til oppdrag ved behov.

Basert på St.meld. nr. 10 (2016-2017), bistod Forsvarets enheter for eksplosivrydding med rundt 300 saker opp imot politi eller andre etater for håndtering og eventuell destruksjon av ammunisjon eller eksplosiver. 10 (2016-2017), bistod Forsvarets enheter for eksplosivrydding med rundt 300 saker opp imot politi eller andre etater for håndtering og eventuell destruksjon av ammunisjon eller eksplosiver. Basert på tall fra FOH ligger dette tallet jevnt mellom 300-350 pr år, også for de siste årene fra 2020-2022 (personlig kommunikasjon, FOH, 24.januar 2023).

Basert på disse tallene, er det ingen tvil om at det fortsatt er relevant med Forsvarets bistand i håndtering av krigsetterlatenskaper, og bistand til politiet. Ut ifra dette ser vi også relevansen i å se nærmere på nettopp dette for å finne muligheter for hvordan hovedaktørene kan bidra til et bedre samvirke på dette området.

3 TEORETISK RAMMEVERK

I det følgende kapittelet vil vi gjennomgå teori som ansees relevant for å belyse oppgavens tema. Teori knyttet til samvirke, risiko og situasjonsbevissthet gjennomgås og vil danne grunnlag for videre drøfting.

3.1 Samvirke

I litteraturen beskrives samvirke som en «prosess hvor de involverte aktørene, uten prestisjehensyn, går sammen for å løse et felles problem» (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017). Gjennom et godt samvirke vil den enkelte beredskapsaktør kunne erfare at nytteverdien av å jobbe sammen, overstiger hver enkelt aktørs evne til å håndtere og løse beredskapshendelser alene. Borch og Andreassen hevder at samvirke handler om at beredskapshendelser og arbeidsinnsats henger sammen i tid og rom og at de rette tiltak blir utført på rett tid, sted og på rett måte (Borch & Andreassen, 2020). På den annen side vil manglende samvirke mellom beredskapsaktører, kunne føre til treghet i beslutningsprosesser og manglende situasjonsbevissthet gjennom at de ulike aktørene sitter med ulik informasjon. I tillegg vil manglende samvirke kunne resultere i silotenkning, isolasjon og til slutt stagnasjon (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017).

Det skilles ofte mellom *vertikalt*, *horisontalt* og *diagonalt* samvirke. Det *vertikale samvirket* utspiller seg mellom ulike nivåer innad i en organisasjon. For oppgavens tema, vil for eksempel de ulike nivåene i Forsvaret, med Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH), Norwegian Joint Logistics Support Group (NorJLSG), Nasjonalt Sjøoperativt Senter (NSS) og Minedykkerkommandoen (MDK) være aktører som må vertikalt samvirke for å løse et oppdrag med eksplosivrydding.

Med *horisontalt samvirke* menes samvirke mellom to ulike beredskapsaktører på samme organisatoriske nivå og hvor partene enes om likestilt deling av myndighet og tildelte ressurser (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017). Samvirket mellom FOH, Politidirektoratet (POD) og Kystverket, eller politidistrikt og NSS vil i en eksplosivryddeoperasjon være eksempel på horisontalt samvirke.

I denne oppgaven ser vi at de ulike aktørene involvert i eksplosivrydding i norske farvann, samvirker på tvers av organisatoriske og hierarkiske nivåer. Dette blir i litteraturen beskrevet som *diagonalt samvirke* (Borch & Andreassen, 2020). Eksempelvis jobber MDK som i disse operasjonene er på taktisk nivå, tett og sammen med politidistriktene sin operasjonssentral,

som organisatorisk befinner seg på operasjonelt nivå. Samvirket og kontakten med Miljødirektoratet (Mdir) på strategisk nivå, håndteres også av avdelinger på taktisk eller operasjonelt nivå ved en eksplosivryddeoperasjon.

I tillegg til de tre nevnte formene for samvirke, peker litteraturen på *formelt og uformelt samvirke* i håndteringen av en beredskapshendelse. Det *formelle samvirket* viser til regelverk, forskrifter og formelle samarbeidsavtaler mellom aktører som skal håndtere en hendelse (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017). Disse reglene eller samarbeidsavtalene gir føringer for hvordan samvirket skal fungere og sier ofte noe om de ulike aktørene sine roller og oppgaver som skal løses. Det formelle samvirket er gjerne utviklet av myndigheter eller av ledergrupper på strategisk nivå, og skal gi forutsigbarhet og klarhet for de som skal utføre samvirket på taktisk og operativt nivå. Det er viktig at det formelle samvirket ikke blir for detaljert og dyptgående, da dette kan skape organisatoriske hindringer for oppgaveløsningen (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017).

Uformelt samvirke gjenspeiler gjerne innarbeidede føringer, rutiner og arbeidsmetodikk som har kommet på bakgrunn av uformelle relasjoner og kjennskap til hverandres organisasjoner. Denne formen for samvirke skjer når man har kjennskap til hverandres kapasiteter, materiell eller prosedyrer. Tidligere samvirke, felles øvingsarenaer eller lik utdanning og bakgrunn, fremmer det uformelle samvirket mellom beredkapsorganisasjoner og bidrar til tillit mellom aktørene (Kristiansen, Magnussen, & Carlström, 2017).

Fra et militært perspektiv nevnes samvirke som en militær funksjon som setter søkelys på forholdet mellom militære og sivile aktører i et operasjonsområde. Sivil-militært samvirke, eller civil-military cooperation (CIMIC) er koordinering og samvirke mellom befolkningen, sivile myndigheter, nasjonale og internasjonale organisasjoner i et militært operasjonsområde. Dette samvirket skal sørge for en helhetlig tilnærming til det militære oppdraget i området (Forsvarets høgskole/ Stabsskolen, 2019).

3.1.1 Samvirkeprinsippet, - det fjerde beredkapsprinsippet

Beredkapsarbeid i Norge, bygger i all hovedsak på de fire nasjonale beredkapsprinsippene. Dette er beredkapsprinsipper som gir føringer for de offentlige, og noen private beredkapsaktører. Prinsippene er *likhet-, ansvar-, nærhet- og samvirkeprinsippet* (Politidirektoratet, 2020). Oppgaven vil ikke gå nærmere inn på de tre første beredkapsprinsippene da disse ikke ansees som relevante inn mot drøftingsdelen av oppgaven.

Samvirkeprinsippet tilsier at “myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2022). Samvirke ble, etter terrorhendelsene 22.juli 2011 i regjeringskvartalet og på Utøya, innført, av regjeringen, som eget beredskapsprinsipp. Innføring av samvirkeprinsippet medfører ingen endring i de tre øvrige prinsippene; ansvar, nærhet og likhet (Gjørsv, 2012). Lunde (2019) hevder at samvirkeprinsippet innebærer at alle offentlige virksomheter med relevante beredskapsressurser, er selvstendig ansvarlig for å stille disse ressursene tilgjengelig i en beredskapshendelse. I tillegg skal aktørene koordinere sine planer og innsats med andre aktører involvert i både forebygging, beredskapshendelser og ved krisehåndtering.

3.1.2 Samordningsmekanismer

Samordningsmekanismer blir i litteraturen definert som en organisasjon sine konkrete metoder for å kunne koordinere og få til felles innsats mellom to eller flere aktører for å nå et felles mål (Borch & Andreassen, 2020). Det finnes flere former for samordningsmekanismer, men deles gjerne inn i tre hovedgrupper. Hovedgruppene er beskrevet som *formaliserte*, *administrativt-funksjonelle* og *sosioemosjonelle* mekanismer. Eksempler på formaliserte mekanismer kan være lover og forskrifter, prosedyrer eller felles planverk. Ramme- og intensjonsavtaler mellom aktører og organisasjoner vil også være former for formalisert samordningsmekanismer som regulerer og fremmer samvirke (Borch & Andreassen, 2020). For å komplimentere samvirket mellom aktører, kan man benytte administrativt-funksjonelle samordningsmekanismer i tillegg til formelle mekanismer. Aktører og organisasjoner kan blant annet utveksle liaisons som tar hånd om, og sikrer informasjonsutveksling og samvirke mellom aktørene (Lunde, 2019). Felles informasjonsformidlingskanaler eller loggføringsverktøyer bidrar også inn i samordningen mellom etater og aktører. Et resultat av felles sambandsmidler mellom nødetater, er at den administrativ-funksjonelle samordningen er styrket (Borch & Andreassen, 2020). Sosioemosjonelle samordningsmekanismer beskriver mekanismer som er mer uformelle og personlige. Disse formene for samordningsmekanismer avhenger mer av relasjonen mellom de involverte menneskene i organisasjonen. Felles verdisett, utdanning og bakgrunn nevnes som eksempler på sosioemosjonelle mekanismer (Borch & Andreassen, 2020). I arbeidet med å styrke sosioemosjonelt samvirke kan aktørene arrangere felles øvelser eller etablere felles møtearenaer.

Valg av samordningsmekanisme eller metode, vil kunne være avhengig av faser og tempo i hendelseshåndteringen, eller omfang og type beredskapshendelse (Borch & Andreassen, 2020).

3.2 Risiko

I det følgende beskrives risiko ut fra to perspektiver. Det ene perspektivet tar for seg risiko som et resultat av *sannsynlighet* og *konsekvens*, mens det andre perspektivet ser risiko opp mot ondsinnede handlinger og ser risiko ut fra *verdi-trussel-sårbarhetsperspektivet*.

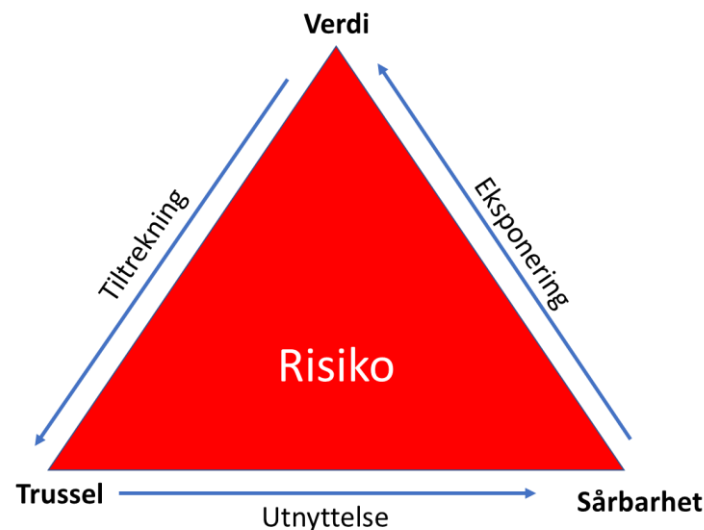
3.2.1 Risiko, resultat av sannsynlighet og konsekvens

Definisjonen av risiko har variert opp gjennom tidene, men har stort sett vært definert som en mulighet for at noe ubehagelig skal kunne skje, og at det dreier seg om noe som er negativt for den som rammes (Busmundrud, Maal, Kiran, & Endregard, 2015). DHS Risk Lexicon definerer risiko som «muligheten for et uønsket utfall som følge av en hendelse eller forekomst, som bestemmes av dens sannsynlighet og tilhørende konsekvenser» (U.S Department of Homeland Security, 2010). Risikobegrepet er ofte knyttet til usikkerhet om en hendelse med negativ påvirkning som ligger frem i tid (Aven & Renn, 2010). Usikkerheten knytter seg til *om* en hendelse vil inntreffe, eller sannsynligheten for om en hendelse vil inntreffe, og hvilken påvirkning, eller konsekvens hendelsen vil få.

Her ser vi at risiko blir sett som et resultat av *sannsynlighet* og *konsekvens*, og hvor man må vurdere begge disse faktorene for å kunne si noe om risiko (Aven & Renn, 2010). Ved å uttrykke sannsynlighet og konsekvens med matematiske størrelser, får man ut et resultat som sier noe om den samlede risikoen for at en hendelse skal kunne oppstå og hvilken konsekvens denne hendelsen får på definerte verdier. Denne metoden har ofte vært benyttet for å se på ulykker eller naturhendelser hvor man har tilgjengelige datagrunnlag gjennom erfaring og tidligere hendelser for å kunne si noe om sannsynlighet. Likeledes vil man ha erfaringsgrunnlag for å kunne si noe om konsekvensen av en hendelse (Busmundrud, Maal, Kiran, & Endregard, 2015). Denne kartleggingen av risiko, har til hensikt å resultere i tiltak som skal redusere sannsynlighet for-, og konsekvens av en uønsket hendelse.

3.2.2 Risiko, et resultat av tilsiktede uønskede hendelser

Ved tilsiktede hendelser, som eksempelvis terror eller voldsutøvelse hvor en har med en kalkulerende trusselaktør som kan tilpasse seg sikringstiltak, vil ikke nødvendigvis en modell hvor en bare tar høyde for sannsynlighet og konsekvens, være dekkende for å vurdere risikoen. For tilsiktede uønskede hendelser blir risiko sett på som en kombinasjon av, og et samlet resultat av *verdi, trussel og sårbarhet*.

Figur 3 PSTs risiko-trekanten (Politiets sikkerhetstjeneste, 2023)

Trussel vil, i denne modellen, være et uttrykk for en aktørs sin intensjon og kapasitet til å utføre handlinger som fører til skade. En trusselaktør sin intensjon gjenspeiler ønsket om å gjennomføre operasjoner eller handlinger som skader eller svekker en annen aktør (Martin, 2019). Dette ønsket kan uttrykkes gjennom planer, komplott eller politisk overbevisning. Samtidig understrekes det at ondsinnede planer ikke i seg selv utgjør risiko. Det er først når dette ønsket om å kunne ramme en annen part negativt, kombineres med kapasitet til å gjennomføre en eller annen form aksjon, at trusselen oppstår (Martin, 2019). Kapasitet representere trusselaktøren sin faktiske, og fysiske gjennomføringsevne, og vil kunne begrenses av manglende kunnskap, finansiering, materiell, personell eller andre kritiske innsatsfaktorer for en vellykket aksjon.

Trusselaktøren vil søke å utnytte *sårbarheter* for å ramme sine offer, eller utføre sine ondsinnede handlinger. Sårbarheter refererer til hull eller svakheter i sikkerhetstiltak som skal verne eller beskytte en gitt verdi (Martin, 2019). Sårbarheter vil være dynamiske, og det som var et adekvat og tilstrekkelig sikkerhetstiltak i går, vil ikke nødvendigvis være tilstrekkelig i dag, når trusselaktøren har endret sine kapasiteter. Sårbarhet kan sees på som en trusselaktør sin mulighet til å lykkes med sin påvirkning om de forsøker på en tilsiktet og ondsinnet

handling. Enkeltmennesker, organisasjoner eller stater med ondsinnede intensjoner og kapasiteter, vil se etter svakheter og sårbarheter i sikkerhetstiltak hos sine ofre. Trusselaktører vil velge det offeret med størst og mest synlige sårbarheter (Martin, 2019). Eksempelvis vil en aktør lettere kunne hente eksplosiver som ligger tilgjengelig i havet, i stedet for å bryte seg inn i et godt bevoktet lager for eksplosiver.

I eksemplet over utgjør eksplosiver en *verdi*. Verdi er den tredje komponenten i risikotrekanten, og defineres som den, det eller de vi ønsker å beskytte mot negativ påvirkning. Eksempler på verdier i et overordnet samfunnsperspektiv er menneskers liv og helse, natur og miljø og økonomiske verdier (Forskrift om kommunal beredskapsplikt, 2011). I risikotrekanten vil en verdi trekke til seg en trussel og eksponeres for denne gjennom sårbarheter i sikkerhetstiltakene som skal beskytte verdien. Trusselaktøren vil forsøke å utnytte sårbarheten for å kunne nå verdien (Politiets sikkerhetstjeneste, 2023).

3.3 Situasjonsbevissthet

Det finnes mange ulike definisjoner og meninger rundt begrepet situasjonsbevissthet, eller «situational awareness». Mica R. Endsley definerer situasjonsbevissthet som “the perception of the elements in the environment within a volume of time and space, the comprehension of their meaning and the projection of their status in the near future” (Endsley, 2009). Her fremlegges personens evne til å oppnå situasjonsbevissthet igjennom dens perseptuelle forståelse av elementene i ett definert miljø innenfor et gitt omfang og tidsrom. Dette danner grunnlaget for å kunne forstå elementenes mening, og dermed evne å predikere fremtidige utfall basert på nåværende status.

Ut ifra denne definisjonen beskrives dette som tre mentale funksjoner eller prosesser (Stanton, et al., 2006); *persepsjon, forståelse og projeksjon*.

De mener at disse funksjonene i situasjonsbevissthet danner en hierarkisk organisering der den enkelte funksjon danner et separat nivå som videre bygger på hverandre.

3.3.1 Persepsjon

Persepsjon anses som nivå en. Dette nivået innbefatter å oppdage kritiske signaler eller en form for stimulus. Disse signalene er observerbare og kan registreres av mottaker som informasjonselementer, som eksempelvis informasjon fra samband, ordrer eller en ytre trussel

(Stanton, et al., 2006). Ut fra oppgavens tema kan eksempler på dette være at det rapporteres om funn av eksplosiver. Ut fra politiets ståsted vil dette nivået f.eks. være å motta meldingen om funn av eksplosiver fra innringer. Fra Forsvarets ståsted vil det kunne være mottak av forespørsel om bistandsanmodning. Sett fra Miljødirektoratet sin side vil det kunne være mottak av søknad for gjennomføring av demolering av det aktuelle eksplosivet.

3.3.2 Forståelse

Forståelse som nivå innebærer at man evner å sette de registrerte informasjonselementene sammen og fortolker de. Basert på dette vil man kunne danne seg en korrekt forståelse av den spesifikke situasjonen, og dermed videre mot eksempelvis oppdragsløsning og et spesifikt mål (Stanton, et al., 2006). Fra politiet sin side vil dette kunne være å sette den innrapporterte informasjonen sammen for å kunne vurdere hvor kritisk situasjonen er med tanke på risiko for liv og helse. Videre må man se hvorvidt det er nødvendig å sende bistandsanmodning til Forsvaret for håndtering av objektet. Forsvaret vil eksempelvis måtte vurdere informasjonen fra bistandsanmodningen for å konkludere om anmodningen fra politiet er relevant og skal imøtekommes. Dette vurderes også ut fra den informasjonen som er gitt om eksplosivene som er funnet, og hvorvidt dette er militært anliggende, eller om det faller under sivilt sprengstoff og videre håndtering fra DSB. Miljødirektoratet vil på dette nivået vurdere omfanget av søknaden basert på den informasjonen som er gitt i søknaden. Videre vil de se på hvilke parametere som må tilfredsstilles innenfor de gjeldende lover og rammer for å kunne danne et beslutningsgrunnlag for en søknad om utslippstillatelse.

3.3.3 Prosjeksjon

Med projeksjon menes personens evne til å fremstille det man har opplevd.

Basert på nåværende status, så vil dette være en prediksjon av status i nær fremtid. Det vil med andre være en prediksjon av hva vedkommende har som forventning kommer til å skje basert på de forhenværende stegene (Johnsen, 2019).

Ut fra denne forventningen vil vedkommende forsøke å predikere mulige utfall av den gitte situasjonen, og dermed også tilhørende konsekvenser.

I denne fasen vil man havne i den operasjonelle fasen for gjennomføring av oppdraget.

Forsvaret vil basert på bistandsanmodningen og tildelt oppdrag gjennomføre demoleringen under gitte forutsetninger og parametere; Basert på tilgjengelig informasjon i oppdraget samt verifisering av objekt og informasjon på stedet. At oppdraget kan gjennomføres innenfor gitte

rammer for bistandsanmodninga, rammer gitt fra Miljødirektoratet og at man basert på erfaring, interne prosedyrer og opplæring anser at oppdraget kan gjennomføres på en forsvarlig og hensiktsmessig måte.

Fra politiets side vil man etter informasjonen gitt i bistandsanmodningen og samarbeidet med Forsvarets på stedet tilrettelegge for at oppdraget kan løses innenfor de gjeldende lover og rammer, uten fare for liv og helse samt materielle ødeleggelser.

Miljødirektoratet vil, basert på den tilgjengelige informasjonen og interne vurderingene, ha tilstrekkelig faglig grunnlag for å kunne konkludere med hvorvidt søknaden kan godkjennes eller ikke ut ifra oppdragets hensikt.

Basert på de tre overnevnte funksjoner kan man trekke slutningen om at situasjonsbevissthet kan tolkes som operatørens mentale modell av situasjonen. Dette er det som videre danner grunnlaget for selve beslutningstakingen. Siden situasjonen og parameterne vil kunne endre seg, må også faktorene som danner grunnlaget for situasjonsbevisstheten endres. Dette vil være den eneste måten å sikre en tilstrekkelig høy situasjonsbevissthet for å ha den nødvendige sannsynlighet til å kunne trekke korrekte beslutninger igjennom et oppdrag (Johnsen, 2019).

4 METODE OG FORSKNINGSDSIGN

I det følgende kapittelet vil vi se nærmere på metoden og forskningsdesignet som er benyttet for å fremskaffe ny kunnskap. Metodekapittelet bygger i store trekk på eget, tidligere arbeid levert som eksamensoppgave i faget anvendt metode, *MET5003* i studiet beredskap og kriseledelse våren 2022, ved Nord Universitet (Fosse & Pettersen, 2022). Vi vil her beskrive hvilken metode vi har valgt og hvordan vi har kommet fram til de resultater konklusjonen i denne oppgaven bygger på. Kapittelet vil også belyse våre refleksjoner rundt vår egen rolle som forskere og oppgavens validitet og reliabilitet.

4.1 Kvalitativ metode

Valg av forskningsmetode legger på mange måter grunnlaget for det videre arbeidet og valg av forskningsdesign for oppgaven. Metodevalg vil derfor avhenge av ulike faktorer; som hvilket problem man ønsker å løse, og hva som anses å være det overordnede formålet med forskningen (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Basert på dette vil det være

naturlig at selve problemsstillingen danner et utgangspunkt for valg av forskningsmetode, sammen med de overnevnte faktorer. Videre trekker de også frem ressursene tid og økonomi som andre faktorer som påvirker metodevalget (Fosse & Pettersen, 2022).

I vårt forskningsprosjekt har tidsavgrensningen allerede blitt definert i den tidsplan som foreligger for studiet. I så måte er den allerede avgrenset i hvilken utstrekning man kan utforske det ønskede området. Når det gjelder det økonomiske aspektet, har det ikke blitt tildelt spesifikke midler eller et konkret budsjett for vår forskning. Disse to faktorene anser Johannessen et. al (2020) for å kunne være avgrensende. Sett ifra vårt perspektiv mener vi at dette er viktige faktorer, men de har ikke vært avgjørende for valg av forskningsmetode. Dette fordi vi anså at både en kvantitativ og kvalitativ metodisk tilnærming ville la seg gjennomføre innenfor de gitte rammer i studiet.

Derimot anser vi de avgjørende faktorer for valg av metode å ligge i de overordnede intensjonene og formålet med forskningen, samt den definerte problemsstilling. Dette trekker også (Johannessen, Christoffersen, & Tuft, 2020) frem som de mest vanligste faktorer å basere sitt metodevalg på (Fosse & Pettersen, 2022).

Problemsstillingen og forskningens formål har vært å se nærmere på hvordan de involverte etater samvirker ved håndtering av eksplosiver funnet i norske farvann. Her har vi benyttet våre teoretiske betraktninger som utgangspunkt for drøftingsdelen. Videre har vi ut fra de relevante teorier og forskning sett nærmere på hvordan man med dagens utgangspunkt kan optimalisere dette samvirket, for å oppnå en bedre situasjonsforståelse mellom etatene. I lys av problemsstillingen og forskningsformålet, vil en kvalitativ metode anses som hensiktsmessig. Dette med utgangspunkt i at formålet på mange måter er å forstå et fenomen, mer enn å forklare fenomenet (Johannessen, Christoffersen, & Tuft, 2020). I vårt tilfelle handler det om å identifisere og forstå det samvirket og håndteringen mellom de relevante etater. På denne måten kan vi danne oss en forståelse av deres situasjonsforståelse i oppdragshåndteringen. Basert på denne forståelsen, har vi blitt i stand til å se nærmere på hvordan man kan oppnå en høyere grad av situasjonsforståelse og samvirke, i lys av relevante teorier (Fosse & Pettersen, 2022).

Den kvalitative metoden gir oss dermed muligheten til å fremheve de individuelle etaters og informanternes persepsjon og beskrivelser rundt problemsstillingen. Dette har gitt oss det nødvendige grunnlaget for å kunne drøfte samvirket mellom etatene, og de involverte parters situasjonsbevissthet igjennom sin oppdragsløsning.

4.2 Datakildene

4.2.1 Informanter og utvelgelse

For å fremskaffe valid og relevant kunnskap til denne oppgaven, har det vært avgjørende å finne frem til de riktige informantene med den riktige kunnskapen og erfaringen for å kunne belyse oppgavens problemstilling. Valg av informanter til en kvalitativ studie kan gjøres på flere måter og vil derfor kunne påvirke resultatet av studien ulikt (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Det har for oppgavens forfattere vært viktig å gjøre et utvalg av informanter med mye og god kunnskap om oppgavens tema, fremfor å plukke ut et representativt utvalg for de ulike aktørene i eksplosivrydding. Dette er i tråd med teori rundt kvalitativ metode (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Vi har derfor valgt et kriteriebasert utvalg av informanter hvor strategiske og taktiske utvalgs kriterier har vært styrende for hvem vi har rekruttert som informanter og intervjuobjekter (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020).

Gjennom dokumentstudier, har vi identifisert hvilke offentlige aktører som er representert og involvert i sakshåndtering og utførelse av eksplosivrydding i norske farvann. Disse dokumentstudiene viser at hovedaktørene er politi, Forsvar, Kystverket og Miljødirektoratet. De strategiske utvalgs kriteriene våre har derfor vært at informanter må komme fra disse fire etatene og direktoratene. Det ble i tillegg gjort et strategisk valg om at informanter som skulle rekrutteres inn til studien, skulle representere ulike organisatoriske nivå. Det er derfor hentet informanter fra taktisk, operasjonelt og strategis nivå i organisasjonene. Disse strategiske kriteriene for utvelgelse av informanter, har gitt oss tilgang til nøkkelinformanter i de ulike organisasjonene. Nøkkelinformanter er personer med mye kunnskap og erfaring fra de ulike offentlige aktørene involvert, og har vitale roller i sin egen organisasjon (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020).

Oppgaveforfatterne har til sammen intervjuet syv nøkkelinformanter til denne oppgaven. Disse fordeler seg slik:

Organisasjon	Organisatorisk nivå		
	Taktisk	Operasjonelt	Strategisk
Politi	1	1	1
Forsvar	1		1
Kystverket		1	
Miljødirektoratet			1

Figur 4 Fordeling informanter på organisasjon

Politiet ble gjennom dokumentstudier identifisert som en svært sentral aktør. Derfor har vi rekruttert informanter fra alle de tre organisasjonsnivåene. I tillegg ble det, av oppgaveforfatterne, gjort et taktisk valg at det skulle være geografisk spredning blant informantene fra politiet. Dette for å se om det var motsetninger eller likhetstrekk i svarene, avhengig av hvor i landet politiet hadde tilholdssted.

For informantene fra Forsvaret ble det gjort et valg om at både taktisk og strategisk nivå skulle representeres. Dette for å kunne sammenholde informasjonen gitt av disse informantene, med informasjon og kunnskap fra tilsvarende nivå i de andre organisasjonene. Samtidig viser dokumentstudier at operasjonelt nivå i Forsvaret, kun har en rolle som videreformidler av informasjon, og derfor ikke direkte er involvert i eksplosivryddeoperasjoner i fredstid. Derfor ble det gjort et valg at dette organisasjonsnivået ikke skulle representeres fra Forsvaret.

For Kystverket og Miljødirektoratet ble det viktig for oppgaven og rekruttere informanter som tidligere hadde vært involvert og delaktig i saksbehandling og håndtering av søknader og forhold knyttet til eksplosivrydding. Nøkkelinformantene fra disse direktorat og etatene ble identifisert og valgt ut på bakgrunn at oppgaveforfatterne forventet at disse informantene ville kunne bidra med fyldig kunnskap om saksbehandling innenfor egen organisasjon. Det faktum at informantene i tillegg representerte ulike organisasjonsnivå, ytterligere styrket deres verdi som nøkkelinformanter.

I planprosessen, før rekruttering av informanter tok til, ble det identifisert mulige informanter fra ulike aktører som hadde hatt tilknytning til tidligere eksplosivryddeoperasjoner. Dette var informanter blant annet fra sivile entreprenører, statlige etater og direktorater, kommuneforvaltning eller forskningsorganisasjoner. Oppgaveforfatterne identifiserte disse aktørene som organisasjoner som oppholdt seg i randsonen av oppgavens problemstilling, og som kun sporadisk ble konsultert eller måtte forholde seg til eksplosivrydding. Eksempler på aktører i denne kategorien er Fiskeridirektoratet, ulike kommuner og Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI). Gjennom dokumentstudier ble disse aktørene identifisert å kun ha rådgivende roller i saksbehandlingen. Det ble derfor gjort et valg om ikke å inkludere disse i rekrutteringen av informanter.

4.2.2 Dokumentstudier

I tillegg til kvalitative intervju med nøkkelinformanter, har vi samlet inn data fra ulike typer og former av dokumenter. Dokumentstudier har det formål å kunne fremskaffe data gjennom analyser av allerede utarbeidede materiale og kan derfor ansees som en lite «påtrengende»

metode for å tilkomme data på (Tjora, 2020). For oppgaven vår har det vært avgjørende å få oversikt over hva styrende dokumenter, direktiver og rapporter fra arbeidsgrupper har sagt om organisering av eksplosivrydding. Videre har vi sett på hva de ulike lover og forskrifter stadfester om ansvarsforhold og roller. Noe av dokumentstudiens styrker som metode er det faktum at den gir mulighet til å gå bakover i tid og se hva som var gjeldende tidligere. Metoden gir også mulighet for å sammenligne data tatt opp på geografisk ulike steder (Funck & Karlsson, 2021). Ved å benytte dokumentstudier skal man som forsker være klar over muligheten for feiltolkning av dataene i dokumenter som er av eldre dato, da disse dataene må sees i den kontekst de ble tatt opp og i relasjon til den tid de var gjeldende (Funck & Karlsson, 2021).

For vår oppgave, har dokumentstudiet gitt nyttig og relevant informasjon om de ulike hovedaktørene ved eksplosivrydding sine roller, ansvarsområder og hvordan saksgangen mellom disse fungerer.

Dokumenter som rapporter fra arbeidsgrupper, lover, forskrifter, oppdragsrapporter, søknader og tillatelser har blitt analysert og gjennomgått for å danne grunnlag for forskningsspørsmål og informantrekruttering. Dokumentstudier har, i tillegg danne grunnlag for drøfting og refleksjoner. Vi ønsker å trekke frem det faktum at dokumenter viser at problematikken rundt samvirke blant offentlige aktører ved eksplosivrydding i norske farvann, ikke er av nyere dato. Dette viser at dokumentstudiet har vært en viktig komplimenterende metode for datainnsamling til denne oppgaven, i tillegg til intervju av nøkkelinformanter.

4.3 Dataanalyse og kategorisering av funn

Analyse av det innsamlede datagrunnlaget har til hensikt å gi forskeren en forståelse for informasjonen som finnes i materialet (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). For å kunne trekke ut denne informasjonen og kunnskapen den representeres, vil de kvalitative dataene måtte tolkes, all den tid disse dataene ikke taler for seg selv (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). For vår oppgave som baserer seg på et kvalitativt forskningsdesign, er data innsamlet gjennom dokumentstudier og intervjuer med nøkkelinformanter. Dataene våre er i all hovedsak tekstbasert og utgjør en svært stor datamengde som har måtte bearbeides for å kunne gi forståelse og ny kunnskap.

For å skaffe oversikt og klarhet i datamaterialet vårt, har vi gjennomført nøye gjennomlesing av transkriberte intervjuer og utvalgte og relevante dokumenter. Denne gjennomgangen av materialet har blitt gjort samtidig som vi har kategorisert materialet i hovedtema ut fra funn

og forskningsspørsmål. Gjennom transkripsjon av intervjuer ved bruk av funksjoner i dataprogrammet Word, har vi kunnet transkribere lange intervjuer effektivt og med en viss tidsbesparelse (Ose, 2016). Vi, som oppgaveforfattere har likevel måttet sette oss godt inn i materialet, da råmaterialet etter denne prosessen har hatt behov for bearbeidelse og datareduksjon for å kunne synliggjøre informasjonen som har ligget i dette materialet. Analyse av datamaterialet er blitt gjort etter kategorisk inndeling av datamaterialet vårt (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Kategoriene som ble valgt, var hovedtema fra forskningsspørsmålene utarbeidet til intervjufasen. Disse kategoriene var:

- Bakgrunn, erfaring og ansvar
- Organisasjon, ansvar og rolle
- Saksbehandling
- Samvirke
- Egenrefleksjon

Disse hovedkategoriene ble benyttet for å kunne gjøre sammenligninger mellom de ulike informantenes respons. Videre ble disse kategoriene benyttet for å kunne sammenligne data innsamlet gjennom intervju, med data samlet fra dokumenter. Det har vært viktig for oss å kunne se på hvordan ulike organisatoriske nivåer ser på og oppfatter oppgavens problemstilling. Vi har derfor i tillegg til hovedkategoriene, sett behov for å kode transkriberte intervjuer og dokumenter med tilhørighet i de ulike organisasjonsnivåene. Kodene *taktisk*, *operasjonelt* og *strategisk* har vært benyttet for å kunne skape sammenligningsgrunnlag. Gjennom å samle data i kategorier og kode disse, har dataene og informasjonen de har inneholdt, skapt mønster og sammenligningsgrunnlag, som videre vil bli benyttet i oppgavens drøftingskapittel.

4.4 Etliske betraktninger, nærhet og distanse

Begge oppgaveforfatterne har bakgrunn fra Forsvaret og operative avdelinger med oppdragsportefølje å bistå med eksplosivrydding, eksempelvis igjennom bistandsanmodning fra politiet. Når vi skulle se nærmere på mulige problemstillinger basert på egne erfaringer og observasjoner, var det interessant og relevant å se nærmere på tema som samvirke ved eksplosivrydding og samvirket blant offentlige aktører.

Når det gjelder å reflektere rundt egen rolle som forsker, er det ansvarlighet som for oss fremstår som et hovedpunkt. Forskning innebærer mange aspekter, hvor etiske overveielser og overholdelse av juridiske retningslinjer spiller en viktig rolle (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020).

I våre øyne er det forskerens ansvar å ivareta integriteten av arbeidet igjennom å følge gjeldende retningslinjer og normer innen både forskning og metode, men også å fremstå troverdig og ansvarlig i arbeid med denne oppgaven

Som oppgaveforfattere og forskere er vi ansvarlig for at det endelige produktet fremstår troverdig og profesjonelt. Oppgaven representerer i tillegg til oss, informantene vi har intervjuet, teori vi har valgt å benytte og den empirien vi har trukket ut.

Nerdrum (1998), gjengitt av Johannessen, Christoffersen & Tufte (2020) lister opp tre retningslinjer en forsker må ta hensyn til når det gjøres datainnsamling og intervjuer med informanter. Disse retningslinjene er:

- Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi
- Forskerens plikt til å respektere informantens privatliv
- Forskerens ansvar for å unngå skade

Ved utarbeidelse av intervjuguide (vedlegg A) og senere utførte intervjuer, har disse retningslinjene vært styrende. Informasjon om informantens rettigheter, mulighet for å trekke seg under og etter intervjuet og eierskap til egne opplysninger, er opplyst om i informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet (vedlegg C), som alle informanter har fått tilsendt før intervju. Vår plan og system for ivaretagelse av de tre retningslinjene har i tillegg blitt beskrevet i vår søknad om godkjenning av datainnsamling til Norsk senter for forskningsdata og til Forsvarets Høgskole. Gjennom svar på disse søknadene, har det kommet føringer vi har måttet forholde oss til i forbindelse med datainnhenting. Disse føringene har blitt formidlet til informantene i informasjonsskrivet som vi har gitt ut i forkant av intervjuene sammen med et samtykkeskjema for deltagelse i oppgaven.

For å rekruttere relevante nøkkelinformanter til intervju, har vi måtte benytte nettverk oppgaveforfatterne allerede har fra sine respektive arbeidsplasser. Det har derfor vært viktig med stor grad av åpenhet rundt oppgavens tema, formål og problemstilling. Ved manglende åpenhet, vil man kunne risikere at informanter med viktig og relevant kunnskap ikke ønsker å delta som datakilde inn i oppgaven. En slik mangel på nøkkelinformanter vil kunne resultere i ensidig fokus, dårlig og mangelfulle data som igjen går ut over oppgavens evne til å svare på problemstillingen (Fosse & Pettersen, 2022).

Oppgaveforfatternes bakgrunn fra eksplosivryddeavdelinger i Sjøforsvaret gjør at vi som forskere har god kunnskap om fagområdet, spesielt fra taktisk nivå. Denne bakgrunnen gjør at vi både har fått innpass hos nøkkelinformanter og at vi har kunnet analysere funn i studien med faglig integritet. På den annen side vil en for nær tilknytning til problemstillingen, informanter, de data som samles inn og fagfeltet ellers, kunne påvirke våre analyser og

konklusjoner. Dette er en utfordring vi har vært svært bevisste på gjennom hele prosessen, fra utarbeidelse av problemstilling, gjennom arbeidet med forskningsspørsmål og datainnsamling, og til analyse av funn.

For å motvirke utfordringer med for stor grad av nærhet til fagfeltet, har vi hatt søkelys på metode, prosess og overordnede mål. Dette er noe litteraturen også beskriver som suksessfaktorer for å oppnå det ønskede forskningsresultat (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020).

4.5 Oppgavens validitet og reliabilitet

En undersøkelses validitet viser til undersøkelsens evne til å gi gyldige svar på oppgavens problemstilling eller forskningsspørsmål (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Det skilles i forskningen mellom ulike typer validitet. Intern validitet, ekstern validitet og begrepsvaliditet benyttes som kategorier på de ulike formene for validitet i forskningen. I litteraturen argumenteres det for at validitet ikke er en absolutt størrelse, hvor dataene er valide, eller ikke (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). I stedet må validitet sees på som et kvalitetskrav en forsker må strekke seg etter. Begrepsvaliditet brukes som forståelse av om det er samsvar mellom teoretiske begreper og operasjonelle definisjoner (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). I denne oppgaven har vi derfor vært nøye med å avklare hva vi har ment med ulike begreper og uttrykk, spesielt i intervjuer med nøkkelinformanter. Dette for å øke validiteten av de svarene vi får presentert. Vi har blant annet benytter begrepet «*eksplosivrydding*» om fjerning av eksplosiver under vann langs norskekysten. For validiteten av informantens svar, har det vært viktig at informant har blitt informert om begrepets betydning for oss som forskere.

En undersøkelse sin interne validitet refererer til de interne forholdene i undersøkelsen som kan påvirke resultatet. Eksempelvis vil undersøkelser hvor en måler effekt av et tiltak gjennom en før-test og en etter-test, kunne ha mindre validitet ved at forsøkspersonene lærer av pre-testen.

Et annet eksempel på intern validitet kan vær at to ulike testgrupper får vite om opplegget til den andre gruppen og dermed søker å gjennomføre tilsvarende opplegg (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). For vår oppgave anser vi intern validitet som et minimalt problem, da vi ikke har gjennomføres eksperimenter av eller sammenlignende forskning. Likevel er det viktig å være bevisst disse validitetstruslene også i kvalitativ forskning.

Vi har til tross for oppgavens begrensninger i tema og problemstilling, måtte hensynta ekstern validitet som en faktor. Ekstern validitet sier noe om en forskning gyldighet utenfor det direkte undersøkte området, og resultatenes mulighet til overføring til andre settinger (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Vi har blant annet måtte vurdere om oppgavens resultat er gyldig også for andre individer og organisasjoner enn de som er undersøkt, om konklusjonen er gyldig også på andre steder og lokalisasjoner, og om undersøkelsene våre står seg over tid.

I motsetning til kvantitative metode, bygger den kvalitative metoden på at det som regel er samtalen som gir føringer for datainnsamlingen (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). Ved bruk av denne metoden vil man ikke kunne etterprøve resultatene på samme måte, da observasjoner vil være subjektive og kontekstavhengig, i tillegg til at forskerens tolkning også basere seg på egne erfaringer og nivå. Basert på disse faktorene vil det dermed ikke være mulig å duplisere en forskers kvalitative forskning (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020).

Som et resultat av dette, trekker litteraturen frem viktigheten av å ha en transparent og detaljert tilnærming i forskningen (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2020). På denne måten vil man styrke reliabiliteten til det ferdige arbeidet, som videre vil øke oppgavens validitet. I vårt arbeid med denne oppgaven har vi lagt vekt på en gjennomiktig fremstilling, og utarbeidet dokumentasjon på data og empiri i sammenheng med intervju. Dette har vi gjort for å øke oppgavens pålitelig og troverdig.

4.6 Generalisering

Ekstern validitet handler om hvorvidt de funn man gjør i en studie, er overførbar til andre fagfelt og andre problemstillinger, enn akkurat det fagfeltet som ble studert (Yin, 2009). Dette omtales gjerne som generalisering av funn i en studie.

Vi har ikke tatt mål av oss å generalisere våre funn ut over problemstillingens omfang. Funn og konklusjon i oppgave vil ta sikte på å svare på oppgavens problemstilling og frembringe kunnskap som kan bidra til økt innsikt og forståelse for oppgavens tema blant oppgaveforfatterne og dens lesere.

Likevel håper forfatterne av oppgaven at den kan benyttes til kunnskapsgrunnlag for flere enn de som omfattes direkte av oppgavens tema. Spesielt funn og konklusjoner blant deltemaene *samvirke*, *risiko* og *situasjonsbevissthet* må kunne antas å ha overførbarhet til andre fagområder.

5 EMPIRI

I dette kapittelet vil vi gjennomgå og presentere de funn og data oppgavens drøfting og konklusjon bygger på. Data og funn er fremskaffet gjennom dokumentanalyser og ekspertintervjuer med nøkkelinformanter. Funn fra dokumentstudier blir presentert i første del, og empiri fra intervju i andre del av kapittelet.

5.1 Resultater fra dokumentstudier

De dokumenter som er benyttet for å fremskaffe kunnskap til denne oppgaven er i all hovedsak dokumenter med nær tilknytning til oppgavens tema. Dokumenter som rapporter fra tidligere arbeidsgrupper eller fra tidligere gjennomførte eksplosivryddeoperasjoner har gitt god og relevant innsikt i oppgavens tema. Søknader og tillatelser for å gjennomføre operasjoner, samt gjeldende lovverk og forskrifter har blitt gjennomgått og studert. Risiko- og sårbarhetsanalyser fra gjennomførte ryddeoperasjoner har i tillegg gitt god innsikt i de vurderinger som er gjort for å redusere risiko i forbindelse med eksplosivrydding.

Det kan være utfordringer ved bruk av dokumentstudier som datakilder. Vi er godt kjent med at enkelte deler av dokumentasjonen av eksplosivryddeoperasjoner, er underlagt taushetsplikten og dermed er av gradert karakter. Vi har i denne oppgaven kun benyttet dokumenter som ikke er gradert og derfor offentlig tilgjengelig. Generelt er de fleste dokumenter i disse sakene ugraderte, så vi anser ikke gradering av enkelte dokumenter som et hinder for kvaliteten og utbyttet i vårt arbeid.

Ved gjennomgang av dokumenter til denne oppgaven, har det vært viktig for oss å se dokumentene i sammenheng med gjennomførte intervju. Dokumentene har gitt god og utfyllende informasjon og kunnskap for å komplimentere intervjuene. Det har for oss også vært viktig å se dokumentene i den kontekst de er utarbeidet. Å kjenne til hvilken organisasjon som har utarbeidet dokumentene, til hvem de er skrevet, og til hvilket formål, gir oss som oppgaveforfattere muligheten til å sette dokumentene inn i den kontekst de var tiltenkt. Denne forståelsen av kontekst har for oss vært viktig for å kunne trekke ut den riktige kunnskapen av de ulike dokumentene.

I arbeidet med å søke etter relevante dokumenter og litteratur har vi fått tilgang til rapport utarbeidet av en arbeidsgruppe nedsatt av daværende Justis- og politidepartementet og Forsvarsdepartementet. Rapporten, «*Ansvarsforhold og håndtering ved funn av eksplosive varer*», tar for seg ansvarsforhold og håndtering ved funn av eksplosiver (DSB, 2012).

Rapporten beskriver blant annet mengde og type eksplosiver, ammunisjon og krigsetterlatenskaper som ble dumpet og destruert etter andre verdenskrig. Rapporten tar også for seg hvilken risiko disse eksplosivene utgjør i dag. Rapporten har søkelys på å beskrive sannsynlighet og konsekvens ved utilsiktet detonasjon av eksplosiver. Rapporten tar dermed ikke opp risiko knyttet til ondsinnede handlinger.

Arbeidsgruppen konkluderer i rapporten at det er liten sannsynlighet for utilsiktet detonasjon, men at konsekvensen for mennesker og ytre miljø vil kunne være alvorlige.

Arbeidsgruppens rapport beskriver bare delvis ansvarsforholdet mellom de ulike offentlige aktører som politi, Forsvaret, Miljødirektoratet på et overordnet nivå. At ansvarsforholdet fremstår like uklart 11 år etter rapportens utgivelse, må kunne sies å være et funn i seg selv, og understøtter behovet for denne oppgaven.

Som et resultat av studiet av den overnevnte rapporten fra 2012, så vi også at mye av grunnlaget, henvisninger og argumentasjon var relatert til tidligere utgitte Stortingsmeldinger. Dette dannet grunnlaget for å se nærmere på disse Stortingsmeldingene, men også andre utgivelser som vi anså som relevante. Tidsperioden vi har sett på er ifra 2003-2021, hvor vi identifiserte fem Stortingsmeldinger som direkte omtaler og diskuterer problemsstillinger knyttet til bistandsanmodninger, ansvarsforhold og håndtering av krigsetterlatenskaper. Det fremgår eksempelvis i Stortingsmelding nr. 35 (2008-2009) at «Funn av eksplosiver meldes til politiet, som ber Forsvaret om å bistå med å få ryddet eksplosivene slik at de ikke lenger utgjør en fare» (St.mld.nr.35, 2009).

Stortingsmelding nr.10 (2016-2017) sier videre at politiet har ansvar for håndtering av bombetrusler og funn av eksplosiver, og at de igjennom bistandsanmodningen kan anmode Forsvaret om støtte. Det er gjennomgående at Stortingsmeldingene fremlegger at det er et uavklart ansvarsforhold i håndtering av krigsetterlatenskaper, noe som poengteres i Stortingsmelding nr. 35 (2008-2009). Her står det bl.a. at;

Regjeringen gjorde i St.meld. nr. 39 (2003 2004) Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid, jf. Innst. S. nr. 49 (2004-2005), rede for at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Forsvaret skulle kartlegge hvilke problemer som kunne oppstå rundt ansvarsforhold og håndtering av nedgravde eksplosiver.

Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet vil nedsette en arbeidsgruppe som skal følge opp dette arbeidet (St.mld.nr.35, 2009).

Vi registrerer derimot at dette fortsatt er en utfordring som ikke har blitt debattert tilstrekkelig og har fått en endelig avklaring. Dette ser vi igjen av eksplosivrapporten av 2012 (DSB, 2012), og de intervjuer som er gjennomført som en del av vår forskning. Her fremlegges dette

fortsatt som en uavklart sak, hvor de involverte etterlyser konklusjoner rundt ansvarsforhold og rolleavklaring.

Etter eksplosivryddeoppdrag utarbeides det rapporter av den utførende enheten fra Forsvaret. Disse rapportene har til hensikt å dokumentere det utførte arbeidet i detalj, samt videreføre erfaringer og læringspunkter som er avdekket i forbindelse med utførelse av oppdraget. Disse rapportene er detaljerte med tidspunkter, posisjoner for hendelser i ulike deler av operasjonsfasene og hvilke aktører som har deltatt. Ved studie av disse rapportene har vi fått inngående kjennskap til behovet for ressurser, koordinering og klare ansvarsforhold ved komplekse ryddeoperasjoner. Flere av rapportene utarbeidet etter eksplosivryddeoperasjoner, påpeker behov for avklaring av roller, ansvar og myndighet blant involverte aktører. Disse avklaringene og samvirket er, ifølge rapportene lette å få til blant aktører på det utøvende, taktiske nivået, men viser seg utfordrende på operasjonelt og strategisk nivå. Spesielt diagonalt samvirke mellom ulike organisasjons- og forvaltningsnivå beskrives som utfordrende.

Videre i dokumentstudien vår, ser vi at de ulike etater og direktorater forholder seg til ulike deler av det norske lovverket. Politi forholder seg følgelig til politiloven (Politiloven, 1995) og instruks for Forsvarets bistand til politiet (Bistandsinstruksen, 2017) ved kontakt opp mot Forsvaret når eksplosiver blir funnet i norske farvann. Forsvaret forholder seg til forsvarsloven (Forsvarsloven, 2017) og den nevnte bistandsinstruksen som hjemmelsgrunnlag for å kunne beordre avdelinger til å samvirke med politi. For Miljødirektoratets del, vil føringer gitt i forurensingsloven (Forurensningsloven, 1981), naturmangfoldsloven (Naturmangfoldsloven, 2009), vannforskriften (Vannforskriften, 2007) og forvaltningsloven (Forvaltningsloven, 1970) være førende.

Forurensingsloven gir unntak for Forsvarets normale aktivitet. Eksplosivrydding og fjerning av eksplosiver ved sprenging i vann, anses ikke av Miljødirektoratet som «normal aktivitet», og skal etter loven omsøkes til Miljødirektoratet for utslippstillatelse. Vi ser av dokumentstudiet at slike søknadsprosesser kan ta lang tid. Normal saksbehandlingstid kan være opp mot tre måneder for sivile aktører. Til tross for en tidvis forsert saksbehandling, vil det i mange tilfeller ta opptil to uker i saker relatert til bistandsanmodninger. Dette er noe som gir utfordringer i håndteringen av akutte oppståtte hendelser med eksplosiver i vann.

Vi ser videre i studier av lover, forskrifter og instruksjoner at det finnes uklarheter i hvem som regnes som forurenser og tiltakshaver ved en eksplosivrydding. Dette medfører at de ulike hovedaktørene har et ulikt syn på hvem som skal stå for utgifter knyttet til søknadsprosess og saksbehandling.

Ved sprenging i vann, skal det søkes om tillatelse til utslipp av forurensing. Denne søknaden skal, som tidligere beskrevet, sendes Miljødirektoratet for saksbehandling og godkjenning, før tiltaket iverksettes. Søknader og tillatelser med vilkår som er utstedt, viser at den miljømessige påvirkningen av en sprenging knytter seg til utslipp i form av trykkbølger under vann, lyd og forstyrrelser av sedimenter på havbunnen. Disse negative påvirkningene gir videre føringer for de vilkår en tillatelse bygger på. Slike vilkår for tillatelse kan være å begrense tidspunkt for når en demolering kan skje, på hvilket dyp og på hvilket sted det kan sprenges. Vilkår for utslipp kan i tillegg beskrive hvordan området og miljøpåvirkningene skal overvåkes før og etter en sprenging. Vilkår i tillatelsen kan også inneholde føringer for rapportering og dokumentasjon av sprenginger til Miljødirektoratet. En tillatelse fra Miljødirektoratet må kunne sees på som direktoratets mulighet til å redusere miljøbelastningen og utlippene ved en sprenging i vann.

Ved å innlemme Risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS) fra ulike operasjoner med eksplosivrydding, har oppgaveforfatterne kunne dannet seg et godt bilde av hvordan de ulike aktørene har vurdert risiko knyttet til slike operasjoner. Risiko- og sårbarhetsanalyser viser at man, i likhet med andre rapporter, anser sannsynligheten for at man skal få en utilsiktet detonasjon av eksplosiver under håndteringen, som liten. Dette på bakgrunn av faglige vurderinger av tilstanden på eksplosivene. Likevel tilsier ROS-analysene at eventuelle konsekvenser av en detonasjon, vil kunne være omfattende og alvorlige. Analysene har vært benyttet i operasjonene for å synliggjøre hvilke vurderinger og tiltak som har vært satt i verk for å redusere den samlede risiko i operasjonene.

Analysene viser og med tydelighet kompleksiteten og mangfoldet av aktører som har vært involvert ved flere av eksplosivryddingene. At risikoreducerende tiltak som vakthold, evakuering, stenging av havner og informasjonskampanjer til publikum, er ressurskrevende vises med all tydelighet i ROS-analysene. Dokumentstudier av ROS-analyser viser i tillegg at gjennomgang og samvirke i utarbeidelse av disse analysene, gir en effekt i koordinering ute på taktisk og operasjonelt nivå.

5.2 Resultater fra ekspertintervjuer

For å kunne kategorisere funnene i ekspertintervjuene, har vi delt intervju spørsmålene våre inn i hovedkategorier. Disse kategoriene er *bakgrunn, organisasjonens ansvar og rolle, saksbehandling, samvirke* og til slutt *informantens egne refleksjoner*.

Innen de overnevnte kategoriene vil vi innledningsvis presentere bakgrunn og hensikt med de ulike spørsmålene innenfor kategorien. Dette for å gi en utvidet forståelse for intensjonen med kategorien inn mot drøftingsdelen.

Videre vil vi presentere funnene innenfor de ulike kategoriene. Vi vil ikke legge frem svarene innenfor hvert enkelt spørsmål, men fokuserer derimot på å trekke ut hovedfunnene i hver kategori. Der vi anser det hensiktsmessig vil vi trekke inn sitater og understrekinger fra intervjuene for å underbygge relevante funn.

Samtlige intervjuobjekter er selektert ut ifra at de anses å være nøkkelinformanter innenfor sine fagfelt. Vurderingskriteriene sammenfaller også med det Johannessen et. al (2020) legger til grunn for sin definisjon av en nøkkelinformant. Videre i dette kapittelet vil vi omtale intervjuobjektene som informanter.

5.2.1 Resultat av spørsmål med tema bakgrunn og ansvar

Med de tre første spørsmålene har vi ønsket å kartlegge intervjuobjektets bakgrunn og kompetanse. Dette for å kunne dannes oss et grunnlag av hvorvidt vår intensjon om å innhente nøkkelinformanter er oppfylt. Det danner også grunnlaget for å subjektivt kunne mene noe om validiteten i funnene i intervjuene basert på deres erfaring og bakgrunn.

Vi ser at til tross for svært varierende bakgrunn fra ulike etater og forvaltningsorganer, har de ulike informantene lang erfaring innenfor sitt arbeidsområde. Erfaringsnivået i deres nåværende stilling varierer mellom tre til fjorten år. Derimot ser vi at de fleste informantene inne

har et stort antall år i ulike stillinger innenfor sin organisasjon. Her varierer det mellom seks til nærmere tretti år innenfor samme organisasjon.

Likhetstrekk blant de ulike informantene, er at de har lang erfaring innenfor saksbehandling og hendeshåndtering fra sin etat eller sitt direktorat. Direkte erfaring innen håndtering av eksplosiver, er det kun informantene fra Forsvaret som har. Informantene har gjennom sin erfaring jobbet i randsonen av oppgavens tematikk, og kommer bare sporadisk i tilknytning til problematikken eksplosiver i vann. Innenfor sin enkelte etat eller direktorat, har informantene sentrale roller sett opp mot den enkelte aktør sin håndtering og saksbehandling av hendelser med eksplosiver i tilknytning til hav og ferskvann. De bekrefter også at de anser seg selv som det mest faglig relevante intervjuobjektet, sett ifra et faglig ståsted og ut ifra egen stilling og ansvarsområde. De sivile informantene forteller at til tross for at de ikke har erfaring innen

spesifikk håndtering av eksplosiver, så har de opparbeidet seg erfaring i forhold til håndtering av slike saker. Vi ser også at enkelte informanter innehar en tidligere bakgrunn som enten yrkesmilitær, eller erfaringer fra taktisk nivå hvor de har håndtert saker relatert til eksplosivhåndtering tidligere.

5.2.2 Resultat av spørsmål med tema organisasjon, ansvar og rolle

I denne kategorien har vi kartlagt ansvarsforholdet mellom aktørene, samt ansvars- og rollefordelingen internt i egen organisasjon. Dette inkluderer også informantens egen oppfatning av dette ansvaret. Hensikten har vært å fremskaffe en bedre egenforståelse av disse faktorene, for bedre å kunne sammenligne aktørenes oppfatning og organisering.

Når det gjelder taktisk nivå og håndtering av søknader, så er informantene klare på at deres nivå ikke er direkte involvert i disse prosessene. Informanten fra taktisk nivå i Forsvaret sier; «vi håndterer ikke noen form for søknader på vårt nivå». Dette støttes også opp av informanten hos politiet på taktisk nivå som sier at; «[...]vi sender jo ikke noen søknader fra vårt nivå. Det eneste som sendes fra politiet som jeg kjenner til er bistandsanmodningen som går ifra operasjonsleder som har delegert myndighet ifra politimester. Dette bli jo da på operasjonelt nivå».

I selve saksbehandlingen på taktisk nivå gjennomføres som regel all kommunikasjon digitalt mellom sidestilte og overordnede nivå. Kun unntaksvis gjennomføres det fysiske møter mellom aktørene i forbindelse med planlegging, og da ved store og omfattende oppdrag som ligger utenfor standard oppdragsløsning. Gjennom planleggingsfasen er det som regel det samme personellet som følger og håndterer saken frem til selve gjennomføringen av oppdraget.

På operasjonelt nivå ser vi at svarene er noe mer utfyllende i forhold til saksbehandling og koordinering, da det i utgangspunktet er her mye av prosessene skjer. Dette spesielt fra politiet sin side. Siden det er politiet som er utgangspunktet for en utarbeidelse av bistandsanmodning, så anser vi det operasjonelle nivået som startpunktet ved søknader og de påfølgende formelle prosessene. Informanten fra operasjonelt nivå hos politiet påpeker i intervjuet at som et resultat av mottatt melding om funn så «[...] blir en formell kanal opprettet hvor du retter en forespørsel på et forhåndsdefinert skjema til FOH. Og så tar du gjerne kontakt med FOH per telefon og sender noen bilder på mail for videre avklaring». Videre sier informanten at «[...] det blir på mange måter en offisiell kanal hvor søknaden går, og så blir det en uoffisiell kanal hvor du har dialog. Det tenker jeg er lurt».

Dette er også noe som understøttes og bekreftes fra informanten på

strategisk nivå hos FOH. Da spesielt med tanke på den nødvendige avklaringen og dialogen man ofte har som et parallelt sidespor til den formelle søknadsprosessen. Dette er noe begge informantene både på operasjonelt nivå hos politiet og på strategisk ved FOH trekker frem som en effektiv og tidsbesparende måte for å gjøre de nødvendige avklaringer for å støtte opp under en god oppdragsløsning.

Informanten hos Kystverket på det operasjonelle nivået trekker frem at deres etat ikke har noe formell godkjenningshjemmel i forhold til tillatelser ved eksplosivhåndtering. Han legger også til at «dette er jo et område i sivil sektor som fremstår litt uklart».

Med tanke på type kommunikasjon mellom de ulike etater trekkes det frem fra både operasjonelt og strategisk nivå at denne foregår primært digitalt. Da gjerne i form av e-post og formelle skriv. Sekundært følges det opp med evt. oppklarende dialog på telefon for å gjøre mindre avklaringer. Det er kun i saker av et større omfang som involverer flere aktører enn normalt, at man gjennomfører fysiske møter i saksprosessen.

Både på operasjonelt og strategisk nivå tilstreber man å ha de samme saksbehandlerne underveis i prosessen i henhold til interne rutiner. Dette innebærer som regel at det blir håndtert av en døgnbemannet vaktordning, mens det gjerne blir sendt videre til dedikert personell dersom saken får et større omfang enn normalt og krever videre oppfølging.

Informanten på strategisk nivå i Miljødirektoratet viser til en strukturert og formell intern prosess hvor det oppnevnes en saksansvarlig sammen med en makker for videre håndtering. Videre bringes også saken frem for juridisk avdeling for veiledning og innspill før saken konkluderes og signeres av saksbehandler og seksjonsleder. Kun i saker som krever en sakshåndtering utenom vanlige rutiner som eksempelvis hastesaker, vil avdelingsdirektøren involveres for påtegnning.

Informantene er godt kjent med egen organisasjon sitt ansvar og hvorledes dette utøves ut ifra dagens praksis. De uttrykker dog en noe manglende innsikt i de andre aktørenes ansvarsfelt og regelverk. Spesielt fremheves Forsvarets organisering og lange organisatoriske «vei» fra FOH og ut til utøvende enhet, som komplisert for sivile etater og direktorater. Samtlige trekker også frem at de registrerer det er et uavklart område rundt ansvarsforhold og eierskap til krigsetterlatenskaper i Norge, og hvem som egentlig «eier» problemet. Her uttaler eksempelvis informanten fra Miljødirektoratet; «jeg skjønner at det er flere ulike aktører inne, men det er ofte vanskelig å se hvem som egentlig har det fulle og hele ansvaret her».

Alle informantene er likevel enige om at man klarer å løse oppdragene som blir gitt til tross for disse uavklarte faktorene ut ifra dagens praksis. Det eneste unntaket her er at man anser søknadsprosessen sett opp mot miljøhensyn å være et forsinkende ledd i utførelsen av

bistandsanmodningen, men at oppdraget løses på en god måte når søknadens godkjenning foreligger.

5.2.3 Resultat av spørsmål med tema saksbehandling

I denne kategorien har vi fokusert på å kartlegge saksbehandlingen til de ulike aktørene. Her har vi sett nærmere på om det foreligger spesifikke formaliserte krav til saksbehandling, hvilke personell som er involvert, hvordan informantene vurderer de involvertes erfaring og kunnskap, samt hvordan de opplever Forsvarets saksbehandling. Dette for å danne oss et grunnlag for å identifisere om det foreligger vesentlige forskjeller mellom de ulike aktørene, samt informantens vurderinger rundt egen organisasjon. Med bakgrunn i problemsstillingen har vi også konkretisert et eget punkt hvor vi ser nærmere på hvordan informantenes opplevelse av Forsvarets saksbehandling presenteres.

Når vi sammenligner de ulike etaters formaliserte krav som eksempelvis til saksbehandlingstider, så er det sammenfallende svar på alle nivåer. Generelt ser vi at samtlige nivå fra taktisk til strategisk, trekker frem at sakene blir behandlet fortløpende og gitt prioritet ut ifra vurdering rundt alvorlighetsgrad, risiko og fare for liv og helse. På taktisk nivå trekker informantene fra Forsvaret frem at de i gitte oppdrag har fått frist på innlevering av sluttrapport til Miljødirektoratet på tre måneder etter gjennomført oppdraget. Han sier at avdelingen derimot bruker gjennomsnittlig to dager på å slutføre disse rapportene før de sendes. Aspektet rundt vurdering av kritikalitet understøttes også fra informantene hos politiet på operasjonelt nivå, som sier at «det er jo en vurdering ut ifra risiko og sårbarhet på beliggenheten til eksplosivene og hvilken fare for omgivelsene, eller for personers liv og helse».

Videre på operasjonelt nivå er det kun Kystverket som trekker frem at de ikke har interne krav, men at de forholder seg til forvaltningsloven på dette punktet. Denne definerer i § 11a, «*Saksbehandlingstid, foreløpig svar*», at «Forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold». Den sier videre at «I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar etter annet ledd dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av en måned etter at den er mottatt» (Forvaltningsloven, 1970).

Også informantene på strategisk nivå i Miljødirektoratet trekkes frem forvaltningsloven som deres retningslinje. Informantene forteller at de heller ikke har definerte interne krav til eksempelvis behandlingstid, men at en gjennomsnittlig behandlingstid på en vanlig sak er flere måneder, og minst tre måneder. Dette skyldes i hovedsak krav til å sende saken ut på høring før endelig vedtak kan treffes. I forhold til sakene som omhandler eksplosivhåndtering

i følge med bistandsanmodninger, så trekkes de frem at dette som regel er hastesaker. Da legges andre saker til side for å prioritere disse, og at behandlingstiden har variert ifra tre til fire dager og opp til to til tre uker. Grunnen til at det kan tidvis ta lang tid er ofte grunnet manglende informasjon som må etterspørres for å få tilstrekkelig vurderingsgrunnlag. Fra FOH sin side viser informanten til at det foreligger ingen andre formelle krav foruten de gjeldende direktiver for kommando og kontroll som har definert et visst antall dager. Derimot har de endt opp med å ofte gå over disse i mange tilfeller av praktiske hensyn ved oppdragshåndtering. Dette basert på vurdering rundt alvorlighetsgrad, risiko, fare for liv og helse, samt tilgjengelige ressurser.

Eksempelet som trekkes frem er at dersom eksplosiver som er rapportert funnet, er innelåst på en eiendom uten tilkomst for andre, og eier ikke er tilgjengelig, så vurderes det ofte til at det kan vente til eier er tilgjengelig på stedet. Dette med begrunnelse i lav risiko.

POD på sin side har heller ingen formelle krav, men ligger på samme linje som de andre etater med at sakene blir vurdert og håndtert fortløpende ut ifra samme vurderingsgrunnlag som de andre etatene. Informanten trekker også frem at «formålet med den nye bistandsinstruksen var nettopp å få ned saksbehandlingstiden gjennom at en anmodning kan gå direkte fra anmoder til FOH, og med beslutning direkte tilbake». Det påpekes også at det er gjort avklaringer med FOH slik at ved behov henvender de seg direkte til POD for nødvendige avklaringer.

I selve saksbehandlingen ser vi at det fremstår en rød tråd i samtlige etater og nivå med en intensjon, om at det er dedikert personell som forestår dette i mer eller mindre grad.

Eksempelvis er det dedikerte personer hos taktiske avdelinger som sørger for selve saksbehandlingen gjennom ryddeoperasjonen. Videre er det definert en oppdragsleder som leder oppdraget og skriver selve rapporten. Samtlige involverte i disse prosessene innehar egen nasjonal oppdragsutsjekk for å ivareta disse funksjonene. I tillegg verifiseres rapportene av det dedikerte personellet før sluttrapport videresendes eksternt. Informanten på taktisk nivå i Forsvaret vurderer dermed erfaringen og kunnskap til å håndtere denne type saksbehandling som svært god. Tilsvarende ivaretas dette av taktisk nivå hos politiet, med støtte fra operasjonssentralen på operativt nivå.

På de ulike organisasjonsnivåene, ser vi at det er samme tilnærming i saksbehandlingen. Her håndteres og ivaretas oppdragene igjennom vaktlagene på operasjonssentralene fortløpende. Det vil dermed kunne være flere personer involvert i sakene underveis, men da avgrenset til de dedikerte vaktlagene i etaten. Disse vaktlagene eller fagteamene er bemannet døgntilgjengelig hos de aller fleste aktørene. Informanten på operasjonelt nivå hos politiet

illustrerer at saker relatert til eksplosiver og funn, blir fortløpende «fra vår side håndtert som et politioperativt oppdrag på lik linje med en trafikkulykke».

Vi ser at det er kun Miljødirektoratet og FOH som ikke har døgnkontinuerlig bemanning for saksbehandling. FOH har derimot døgnbemanning på nasjonal sakshåndtering og mottak av bistandsanmodninger, men på den detaljerte håndteringen av EOD er det i utgangspunktet basert på enkeltpersoner med vanlig arbeidstider. Her vil personellet bli tilkalt og rådspurt dersom anmodningen er ansett å være tidskritisk. Sakene blir i så henseende håndtert fortløpende.

Samtlige informanter utenom Forsvaret vurderer at erfaringen og kunnskapen til de som sitter på denne type sakshåndtering er god, og tilfredsstillende for å kunne håndtere slike saker fortløpende. Derimot er alle enige i at de fleste har lite eller ingen spesifikk erfaring og kunnskap rundt detaljer relatert til eksplosivhåndtering og risiko, i motsetning til Forsvaret. Men, basert på den erfaringen de har opparbeidet seg i sin stilling og tidligere erfaringer eksternt og internt i etaten, har de opparbeidet seg en grunnleggende forståelse på fagfeltet. Informanten hos POD poengterer at;

Det kan gå flere år mellom hver gang en operasjonsleder på en operasjonssentral får en sann type sak og skal skrive en anmodning. Men da både har vi en rolle og, og jeg har en opplevelse av at kompetansen på feltet har blitt bedre også ute i politidistriktene i løpet av de siste årene.

Med bakgrunn i problemsstillingen ville vi også se nærmere på hvordan informantenes opplevelse av Forsvarets saksbehandling oppleves. Fra de ulike aktørene oppleves denne generelt som god og profesjonell, og bærer preg av representantene på det ulike nivåer som etatene samvirker med, innehar god kompetanse. Informanten fra operasjonelt nivå hos politiet sier blant annet om saksbehandlingen at «Forsvaret er kanskje den mest ryddige oppi det her, dersom man ser bort ifra FOH som ikke ønsker å ta tak i søknadene».

Dette understrekes også av informanten på strategisk nivå fra POD. Han trekker frem at de eneste problemsstillinger han opplever ved saksbehandling mot Forsvaret er de områder som knyttes til ansvarsforhold og økonomi i forbindelse med oppdragsløsning. Her poengterer han at det foreligger en prinsipiell uenighet og behov for avklaringer rundt disse spørsmålene som går de på administrative forhold. Når det gjelder den operasjonelle delen av oppdragsløsningen ift. støtte til bistandsanmodning, så anser han den erfaring og kompetanse som finnes i Forsvaret som god.

Fra Miljødirektoratet (MDIR) sin side er det nettopp de samme aspektene som blir nevnt. Informanten påpeker at rent saksbehandlingsmessig er det absolutt et forbedringspotensial.

Dette knytter seg opp mot hvem som defineres som tiltakshaver og dermed ansvarlig for en søknad om utslippstillatelse. Fra MDIR sin side bunner dette ut i hvem de skal definere som tiltakshaver og ansvarlig ift. den godkjenningen de gir ut ifra deres ansvar som forvalter av forurensningsloven.

De påpekes videre at søknader som fremsendes fra Forsvaret oppleves som noe mangelfulle med tanke på informasjon, slik at dette må etterspørres for å kunne foreta en kvalitativ god saksvurdering. Dette fremlegges også som en av grunnene til at behandlingstiden blir forholdsmessig mye lengre enn nødvendig.

Videre opplever de at søknaden kommer sent i prosessen. Ofte er det allerede gjort enkelte tiltak med eksplosivene som begrenser deres handlingsrom eller mulighet for å påvirke saken. Informanten uttrykker forståelse for at dette enkelte ganger ikke er mulig å unngå, men skulle gjerne sett at MDIR ble involvert tidligere i prosessen. På denne måten kunne det bidratt til en bedre ivaretagelse av deres ansvarsområde og en mer effektiv saksbehandling.

Sett fra taktisk nivå i Forsvaret anser informanten saksbehandlingen internt i Sjøforsvaret og FOH er god. Det som derimot presenteres er at NorJLSG sin rolle på mange måter har påført avdelingen merarbeid, da de er nye i dette saksområdet. Det oppleves her at det er lite eller ingen kunnskap relatert til denne type saker, og taktisk nivå må ofte bidra til deres arbeid for å kunne gjøre en god nok vurdering før den overleveres til Sjøforsvaret. Informanten viser forståelse for at siden denne ordningen er relativt ny, så er det også forståelig at det trengs noe tid før løsningen etablerer seg. Derimot ser man ikke nødvendigvis at denne løsningen til organisering er den mest hensiktsmessige og effektive ift. oppdragsløsningen.

Fra taktisk nivå hos politiet viser informanten også til at organisasjonsoppbyggingen i Forsvarets ved håndtering av slike saker fremstår noe vanskelig. Her henvises det til en sak hvor vedkommende hadde behov for utfyllende informasjon relatert til et forestående oppdrag. Da opplevdes det som vanskelig og uoversiktlig å nå frem til rette vedkommende ved FOH i skriftlig form for å avklaringer på sine henvendelser. Det opplevdes at en felles e-postadresse bidro til en forsinkende prosess i det gitte eksempelet.

5.2.4 Resultat av spørsmål med tema samvirke

Denne kategorien har det største omfanget i vårt intervju. Bakgrunnen for dette er at vi legger temaet samvirke som fundamentet i oppgaven. Samvirke anser vi som premissleverandør for videre situasjonsforståelse og redusert risiko ved eksplosivryddeoperasjoner. Vi ønsket derfor å utdype dette temaet i intervjuene med informantene for å sikre et best mulig grunnlag for den videre drøftingen.

I denne kategorien har vi derfor sett nærmere på hvilke aktører informantens etat samvirker med, og hvilke formaliserte krav de har til dette samvirket. Vi har videre søkt å identifisere fordeler og ulemper innenfor samvirke, og hvilke faktorer den enkelte aktør anser som viktig for et godt samvirke. Vi har til sist sett på hvordan de ulike aktørene gjennomfører samarbeid og samvirke i praksis.

Basert på analyser av spørsmål knytte til tema samvirke, vil det gi oss et grunnlag for forståelse innenfor hver enkelt aktørs behov for samvirke ved eksplosivrydding i norske farvann.

Gjennom intervjuene med informantene fra de forskjellige hovedaktørene, har vi fått bekreftet inntrykket at de mest sentrale aktørene ved saksbehandling og operativ håndtering av eksplosiver funnet i norske farvann, er de samme som oppgaveforfatterne har intervjuet.

Politiet er den som ofte mottar melding om funn av eksplosiver og som har det overordnede ansvar for befolkningens sikkerhet. Forsvaret er organisasjonen som besitter materiell, personell og kompetanse til den direkte håndteringen av eksplosivene under vann, og vil bistå politiet etter bistandsanmodning. Ved at eksplosiver og ammunisjon befinner seg i vann, utgjør en destruksjon ved sprenging en fare for forurensing og utslipp til vannmasser. En tillatelse til slikt utslipp, er det Miljødirektoratet som skal søkes til, og som kan innvilge. Miljødirektoratet er derfor en av hovedaktørene ved eksplosivrydding i vann. Kystverket har ansvar for farvannsforvaltning og for håndtering av problemstillinger ved akutt forurensing. Kystverket er derfor en viktig bidragsyter og aktør inn i saksbehandlingen og ved den praktiske gjennomføringen av eksplosivryddeoperasjoner.

Under ekspertintervjuene tegner det seg også et bilde av at det finnes flere aktører som kan kalles interessenter ved omfattende ryddeoperasjoner. Flere av informantene nevner kommuneadministrasjon og Statsforvalter som interessenter som, ved tidligere hendelser har vært involvert. Spesielt nevner informanter fra politiet, at de er avhengig av vertskommunene, eksempelvis om det skal etableres sikkerhetssoner som medfører evakuering av innbyggere i forbindelse med ryddeoperasjoner.

Informant fra operasjonelt nivå i Kystverket og taktisk nivå i Forsvaret trakk frem viktigheten av å involvere lokalt havnevesen ved fjerning av eksplosiver. Dette da havnevesenet både koordinerer og styrer trafikk i sitt område, besitter lokalkunnskap rundt sine anlegg, samt råder over ressurser som vil kunne bidra positivt inn i operasjoner.

Mineryddeoperasjoner i kystnære områder, eller nært opp til bebyggelse, vil kunne skape interesse blant innbyggere og presse. Behovet for å få ut informasjon til publikum vil kunne dekkes ved godt samarbeid med presse og media. Dette vil kunne skape et ytterligere behov for å samvirke og koordinere blant aktørene, slik at budskapet ut, og informasjonen som gis, er samlet og entydig. Presse og media trekkes frem både som en positiv bidragsyter, og god informasjonskanal å benytte når ryddeoperasjonene er i gang.

Flere av informantene trekker frem behovet for felles kartverktøy som samler informasjon om eksplosiver i norske farvann. Kartverket trekkes derfor frem som en sentral aktør i arbeidet for å imøtekomme dette behovet. Kartverket er i dag, lite involvert ved eksplosivryddeoperasjoner, men besitter kunnskap og ressurser som kan, etter informantens på operasjonelt nivå i Kystverket oppfatning, utnyttes bedre. Spesielt i forbindelse med planlegging av operasjoner eller tiltak i kystsonen, vil felles kartverktøy kunne bidra med informasjon og beslutningsstøtte.

Fiskeridirektoratet trekkes av flere informanter frem som en ressurs og kilde til kunnskap om miljøpåvirkning av ryddeoperasjoner. Ressurser fra Fiskeridirektoratet har ved flere episoder vært benyttet for å gi informasjon og kunnskap i planleggingen av en sprenging. Både informanten fra taktisk nivå i Forsvaret og informanten fra Miljødirektoratet trekker fram Fiskeridirektoratet som samvirkeaktør relevant for informasjonsinnhenting ved planlegging og utførelse av ryddeoperasjoner.

Mellom Forsvaret og politiet benyttes bistandsinstruksen (Forskrift om Forsvarets bistand til politiet, 2012) for å hjemle bruk av Forsvarets ressurser. I tillegg finnes det ulike samarbeidsavtaler og intensjonsavtaler mellom politi og Forsvaret som skal sikre at de to organisasjonene skal kunne operere og samvirke sammen. På strategisk nivå, har både FOH og POD liaisoner i hverandre sine staber. Ut over dette, rapporterer informantene fra de ulike organisasjonsnivåene i de to etatene at det ikke finnes noen form for formalisert krav til samvirke. For avdelinger på taktisk og operasjonelt nivå i politi og Forsvar vil ryddeoperasjon styres av en operasjonsordre. Informanten på taktisk nivå i Forsvaret nevner at en slik operasjonsordre fra høyere hold, ofte inneholder føringer for hvilke andre aktører som skal delta, og hvordan koordinering mellom disse skal foregå. Ut over dette, er det ingen formelle krav om samvirke som nevnes.

For Miljødirektoratet og Kystverkets del, følges vanlige og godt kjente krav og rutiner til saksbehandling, styrt av forvaltningsloven. Til tross for mangel av formaliserte krav til samvirke, gjør Miljødirektoratet en skjønnsmessig vurdering av hvem som bør og skal informeres om vedtatt tiltak og godkjent søknad om utslipp. Disse interessentene informeres via elektronisk post som kopiadressat ved utsendelse av svar på søknad.

Flere av informantene fra de ulike hovedaktørene, rapporterer at de deltar i ulike forum sammen, men hvor eksplosivrydding spesielt, ikke nødvendigvis diskuteres. Dette er blant annet årlige møter mellom Kystverket og Miljødirektoratet, Kystverket og Forsvaret eller politi og Forsvar. Dette gjør at flere av aktørene er godt kjent med hverandre både som organisasjon, og personlig. Innsikt og kjennskap om, og mellom organisasjonene trekkes av flere av aktørene frem som en forutsetning for godt og effektivt samvirke. Samvirket i praksis tar gjerne form av uformelle møter eller kommunikasjon på e-post eller telefon hvor informasjon utveksles. Informant fra Kystverket trekker fram digitale løsninger for effektivt samvirke og informasjonsutveksling. Den digitale plattformen og databasen BarentsWatch benyttes til informasjonsutveksling blant stadig flere aktører i de maritime miljøene. Informanten fremhever at aktiv bruk av dataverktøyet av hovedaktørene, vil kunne dekke deler av behovet for samvirke og informasjonsutveksling i praksis.

Alle informantene oppgir at de ser fordeler med å samvirke med andre aktører ved eksplosivrydding.

Informanten fra taktisk nivå i Forsvaret trekker frem fordelene av innspill og kompetanse som befinner seg utenfor egen organisasjon. Spesielt kunnskap og erfaring om lokale forhold nevnes. Forsvaret har et landsdekkende ansvarsområde og kjenner ofte ikke de lokale forholdene. Gjennom samvirke med lokalt politi, Kystverket, lokalt havnevesen eller andre interessenter som kjenner de lokale forholdene bedre, kan operasjonen gjennomføres mer effektivt og sikkert.

Informasjonsutveksling og -flyt mellom involverte aktører trekkes frem blant flere av informantene som en fordel ved tett og godt samvirke. Denne informasjonsutvekslingen gir et bedre situasjonsbilde og kan gi en bedre ressursutnyttelse. Informantene på taktisk nivå, både i politi og Forsvaret, opplyser at de gjennom samvirke med andre aktører, får tilgang til ressurser de ikke selv besitter. Eksempler på dette kan være mannskaper til vakthold og sikring av området hvor eksplosiver befinner seg, eller materiell i form av kjøretøy og båter. Informant fra Miljødirektoratet opplyser at et godt samvirke med andre aktører innen eksplosivrydding, gir et utvidet og bedre saks- og beslutningsgrunnlag inn i søknadsprosessen og saksbehandlingen i direktoratet. Noe som igjen gir en mer effektiv og tidsbesparende

sakshåndtering, og som sikrer at tilstrekkelig og korrekt informasjon fremlegges i søknad til Miljødirektoratet.

I likhet med fordeler med samvirke, ser informantene utfordringer med det samvirket mellom aktørene som finnes per i dag. Spesielt trekkes frem tidsbruk i saksbehandling-, plan- og søknadsprosess som en utfordring. Både Forsvaret og Miljødirektoratet trekker fram tid som en viktig faktor for å kunne gjennomføre planlegging og søknadsbehandling for eksplosivrydding på en god måte.

En annen utfordring for samvirket som belyses i intervjuene er ulik oppfatning av, og manglende kjennskap til de ulike aktørene sin sakshåndtering. Informanten fra Miljødirektoratet nevner at det finnes uenighet blant hovedaktørene om hva, og hvilke tiltak som er og skal være søknadspliktig etter forurensingsloven. Det er også uklarheter om hvem som har ansvar for, og oppfølging av, tiltak og pålegg som gis i tillatelser og svar på søknader til Miljødirektoratet. Slike uklarheter bidrar til «anstrengt kommunikasjon» mellom aktørene og reduserer muligheten for effektivt samvirke.

Forsvaret fremstår for enkelte av informantene som en stor og lite oversiktlig organisasjon det kan være vanskelig å finne frem i. Både informanten fra Miljødirektoratet og Kystverket beskriver problemer med å finne kontaktpersoner i Forsvaret. E-postadresser, telefonnummer og andre kontaktpunkter til personer i Forsvaret kan virke utfordrende å fremskaffe for en ekstern aktør.

Det punktet som alle informantene trekker frem som en av de største hindre for, og utfordringer i forhold til effektivt og godt samvirke blant hovedaktørene er uavklarte forhold rundt roller, ansvar og myndighet. Informantene opplever ikke at det er avklart hvem som har ansvar for eksplosiver i norske farvann, og hvilken rolle de ulike aktørene har inn mot saksbehandlingen. Disse uklarhetene resulterer i diskusjoner om rammer og økonomi. Blant annet søknadsgebyr som skal betales Miljødirektoratet i forbindelse med søknadsbehandling, nevnes av informanter fra taktisk nivå i Forsvar og operasjonelt nivå politi, å ha vært gjenstand for lange diskusjoner. Informantene ønsker at Forsvaret tar mer ansvar for eksplosiver og ammunisjon som finnes i norske, kystnære farvann. Eksempelvis nevner informanten på operasjonelt nivå i politiet at så lenge Forsvaret er den part som fysisk håndterer eksplosiver, har kunnskapen og materiellet for å utføre jobben, og at eksplosivene er militære, burde ansvaret være klart plassert hos Forsvaret.

Oppgaveforfatterne ønsket å få forståelse av hvilke faktorer innen samvirke hver av hovedaktørene anser som viktig. Flere av informantene, blant annet fra Forsvaret, politiet og Miljødirektoratet beskrev et behov for de andre aktørene å ha «forståelse for jobben» ens egen

etat skulle utføre. Informanten på taktisk nivå i Forsvaret svarte at det var viktig for de andre aktørene å ha forståelse for og innsikt i de vurderinger som må gjøres ute på området hvor en operasjon foregår. Politiet på taktisk nivå understreket også viktigheten av at de ulike aktørene hadde forståelse for koordineringsbehovet og de ulike vurderingene politiet måtte ta hensyn til under en eksplosivrydding. Informanten fra Miljødirektoratet nevnte også innsikt i andre etater og direktoraters arbeid, som et sentralt moment. Informanten nevnte forståelse for saksbehandlingstid og å kunne overholde forvaltningsrutiner og lover, som viktig i et samvirkeperspektiv.

Informanten fra Kystverket anså det som viktig med jevnlig kontakt med de andre og at det etableres kontaktpunkter hvor aktørene kan møtes og diskutere og utveksle erfaringer og informasjon rundt problematikken med eksplosiver i norske farvann. Informanten ser det som viktig at det utpekes faste kontaktpersoner hos de ulike aktørene som et viktig moment for å utvikle samvirket. Informanten på taktisk nivå i Forsvaret uttrykker det samme gjennom utsagnet «[...] viktig at man etablerer en relasjon, hvor man ikke bare er en signatur i slutten av en mail».

5.2.5 Resultat av spørsmål med tema egenrefleksjon

I denne kategorien har vi gitt informantene muligheten til egenrefleksjon. Dette med den hensikt at informanten kan få muligheten til å benytte de forhenværende spørsmål og egen bakgrunn som nøkkelinformant til å fremlegge relevant informasjon innenfor samvirke. Her med spesifikt fokus på hvordan egen organisasjon kan forbedre det eksterne samvirket, samt hvordan Forsvaret kan bidra til det samme.

Når det gjelder informantenes tanker om hvordan egen organisasjon kan forbedre det eksterne samvirket, så er det noe varierende hvilke momenter som kommer frem under intervjuene. Dette ser vi også henger sammen med hvilke nivå og ansvarsområde de ulike etatene har til dagen. Flere av informantene nevner at egen etat mangler prosedyrer og handlemåter i forhold til saksbehandling av eksplosivfunn. Dette bunner ut i det samtlige poengterer igjennom intervjuet, at det mangler en avklaring rundt ansvarsforhold og rolleavklaringer rundt nasjonal eksplosivhåndtering i sjø, da spesielt ift. bistandsanmodning.

På taktisk nivå trekker informanten fra Forsvaret frem behovet og nødvendigheten av å være ute i god tid i håndteringer som involverer andre etater i planleggingen. Dette fordi han erfarer at med en gang eksterne aktører er involvert, så trenger de betydelig lengre saksbehandlingstid enn taktiske avdelinger i Forsvaret.

Dette samsvarer også med det informanten fra politiet på taktisk nivå trekker frem. De erfarer også når en større eksplosivryddeoperasjon iverksettes, krever det betydelig mer av politiet både i forkant, men også i gjennomføringsfasen. Her ser de at det har tidvis blitt flytende roller mellom politi og lokale instanser som eksempelvis kommune. Dette spesielt i oppdrag der det krever å håndtere lokalbefolkning ved informasjon, pressekonferanser, evakuering og avsperring av områder. Det nevnes at det ikke foreligger spesifikke prosedyrer for slike scenarioer, og at det er noe uklare linjer til den spesifikke eksplosivhåndteringen. Her menes ansvarsforholdet mellom operativ uteleder og sprengningsleder på taktisk nivå. Derimot poengteres det at samarbeidet fungerer svært bra på stedet mellom politi og Forsvar, men at en ser behovet en generell avklaring. Begge informanter på taktisk nivå sier at «når vi først er på stedet finner vi alltid en løsning for å få jobben gjort».

Ift. hva Forsvaret kan gjøre for å bedre samvirket trekker begge informantene frem et ønske om nasjonal avklaring ift. ansvar og myndighet ifm. eksplosivhåndtering. Informanten på taktisk nivå i Forsvaret peker på at Forsvaret bør ta til orde for en generell sprengningstillatelse gitt fra Miljødirektoratet. Denne vil informantens skal dekke alt som går på bistandsanmodninger, slik at det ikke er behov for å søke om utslippstillatelse for hvert oppdrag.

Fra politiet sin side, sier informanten på taktisk nivå at det er for vanskelig å finne frem til de relevante kontaktpersonene i Forsvaret. Dette fordi det ofte er felles mailbokser og generelle telefonnummer som blir oppgitt i offisielle skriv, uten å referere til navn og stilling.

Informasjonen som politiet trenger for å kunne tilrettelegge for gjennomføring av operasjonen kommer ofte sent, slik at man ikke får tilstrekkelig tid til å gjøre nødvendige forberedelser som f.eks. innkalling av ekstra mannskaper, forberede evakuering av områder o.l.

Fra operasjonelt nivå trekker politiets informant frem et ønske om økt internt fokus på å skaffe oversikt over krigsetterlatenskaper i egne politidistrikt. Dette for å få en oversikt over hvilke områder som vil kunne utgjøre en risiko for allmennheten, men også for å kunne vurdere hvorvidt det finnes objekter som ligger lett tilgjengelig som kan benyttes i ulovlig virksomhet.

Det trekkes også frem at det ikke foreligger interne varslingsrutiner, slik at ledelsen får varsel når det sendes bistandsanmodninger til FOH. Ledelsen må selv gå inn i registeret for å lese loggen.

Det trekkes også frem et stort behov for avklaringer rundt ansvarsforhold og økonomiske rammer tilknyttet bistandsanmodninger. Informanten frykter også at mange politidistrikter ikke nødvendigvis tar tak i de mindre prekære sakene, da det oppleves som en svært

byråkratisk prosess, hvor de kan ende opp med å måtte betale regningen selv. Når både POD og FOH fremstår passive ift. å gjennomføre en slik avklaring, så fryktes det også at politidistriktene fremstår mer passiv i slike saker, som vil kunne medføre en økt risiko for allmennheten, da objektene ikke blir håndtert fortløpende.

På spørsmål om hvordan Forsvaret kan bidra til et bedre samvirke, trekkes ønske om en deling av informasjonen ift. lokasjoner av krigsetterlatenskaper frem som et hovedpunkt. I tillegg nevnes arbeid for å avklare ansvars og rollefordeling ift. eksplosivhåndteringen.

Det informanten trekker frem som en stor gevinst på kort sikt er utarbeidelse av en generell tillatelse og godkjenning fra MDIR ift. håndtering av eksplosiver.

Informanten savner også et verktøy hvor de relevante etater kan oppsøke nødvendig informasjon relatert til krigsetterlatenskaper. Her trekkes gamle minefelt frem som eksempel, hvor informanten foreslår en slik deling i f.eks. BarentsWatch sin lukkede portal.

Dette for å gi tilgang til informasjon for å vurdere en mulig risiko ved nye maritime prosjekter og utbygging langt kysten. Kystverket sitter ikke på en slik oversikt pr. i dag uten å måtte sende forespørsel til Sjøforsvaret.

Hvordan Forsvarets kan bidra til et bedre samvirke, trekkes det også frem at Forsvaret bør stille i flere fora og workshops med sin kompetanse og oversikt over emnet, slik at dette blir bedre kjent. Da vil man lettere kunne gjøre nødvendige avklaringer på tidligere stadier, enn det som er praksis i dag, i tillegg til å øke den generelle forståelsen blant de eksterne aktørene.

På strategisk nivå trekker informanten fra POD frem et internt ønske at politiet burde operasjonalisert bistandsinstruksen på tilsvarende måte som Forsvaret gjør i dag. Her pekes det på at det er kun de store og tunge sakene ved bistandsanmodninger som går videre som informasjon til Forsvarsdepartementet (FD), mens Justis- og beredskapsdepartementet (JD) står i dag som gjenpart på samtlige anmodninger som går fra politiet. Dette medfører ifølge informanten at JD må saksbehandle flere hundre saker innenfor dette emnet hvert år, mens FD kun saksbehandler et ti-talls søknader i året. En slik endring ville ifølge informanten gi et betydelig overskudd på saksbehandling hos JD.

Med tanke på hva Forsvaret kan bidra med til et bedre samvirke trekker informanten frem behovet for økt deling av kart og kunnskap om krigsetterlatenskaper ovenfor politiet. Dette for å gi det enkelte politidistrikt muligheten for å bedre kunne vurdere risiko, men også se det i sammenheng med andre pågående prosjekter og operasjoner de kan bli involvert i.

Informanten fra MDIR trekker frem et internt arbeid med å utarbeide en rammetillatelse som vil gi mulighet for håndtering av krigsetterlatenskaper uten å måtte søke utslippstillatelse hver

gang. Dette vil være en stående tillatelse som vil kunne benyttes ift. håndtering av bistandsanmodninger.

Ovenfor Forsvaret og deres bidrag til bedre samvirke trekkes det frem et behov for økt forståelse for intern organisasjon og struktur i MDIR. Dette fordi det oppleves vanskelig å komme i kontakt med de rette instanser uten å bruke unødig tid igjennom felles mailbokser og internnummer. Videre pekes det også på at søknadene som har kommet fra Forsvaret ved ryddeoppdrag tidvis har vært mangelfulle og har et for dårlig detaljnivå, og at MDIR sitt behov for å etterspørre informasjon stjeler unødig saksbehandlingstid.

Fra FOH sin side peker informanten på det prekære behovet for avklaring rundt ansvar og rolleavklaring nasjonalt. Det henvises også til at det tidligere har blitt sendt en offisiell forespørsel fra Sjøforsvaret til Forsvarsstaben på nettopp dette punktet, uten at dette har blitt imøtekommet eller besvart.

Eksternt peker informanten på et behov for en nasjonal plan for eksplosivrydding, som beskriver alle disse uklarhetene mellom etatene, og som tar for seg eksplosivrydding i sin helhet fra politisk til taktisk nivå.

Felles fra samtlige informanter på alle nivåer fremlegges det et ønske og behov for en felles ansvars- og rolleavklaring ift. eksplosivhåndtering av krigsetterlatenskaper i Norge. Dette med begrunnelsen at det vil gjøre deres hverdag og oppdragsløsning enklere, men også mer effektiv.

5.2.6 Resultat av spørsmål i avslutning av intervju

I denne seksjonen under intervjuet var hensikten å gi informantene mulighet til å oppsummere intervjuet. Samtidig fikk de muligheten til å legge frem flere synspunkter eller fakta dersom de anså dette som hensiktsmessig for å gi utfyllende svar. De fikk også muligheten til å revidere egne svar dersom det var noe de ville endre på, eller legge til i sine besvarelser til spørsmålene.

Samtlige informanter svarte at det følte de hadde fått gitt sine utfyllende svar tidligere i intervjuet, og hadde ikke noe mere de ønsket å legge til. Det var heller ingen av informantene som ønsket å trekke tilbake eller revidere noen av sine svar i løpet av intervjuet.

Det var også sammenfallende at samtlige informanter fra alle nivåer benyttet muligheten til å trekke frem at det syntes det var svært positivt at vi har valgt en slik problemsstilling for oppgaven. En informant fra operasjonelt nivå sier at: «hvis dere klarer å påvirke disse statlige organene til å finne en løsning igjennom oppgaven deres, så hadde jo den oppgaven vært et meget verdifullt dokument»

Fra strategisk nivå nevner en informant at «Jeg synes det er veldig interessant at også dere på forsvarssiden er engasjert i, og ser på hvordan dette samarbeidet fungerer i dag, men også hvordan det kan bli bedre i fremtiden».

6 DRØFTING

Det vil i dette kapittelet blir drøftet data funnet i dokumentstudier og gjennom intervju med nøkkelinformanter, med tidligere redegjorte teorier. Kapittelet vil ta for seg temaene *samvirke*, *situasjonsforståelse* og *risiko*. Hvert tema vil ha en egen drøfting som avsluttes med en delkonklusjon og forslag til tiltak for optimalisering. Kapittelet tar sikte på å svare ut oppgavens problemstilling og blant annet peke på hvordan samvirke og felles situasjonsforståelse kan effektivisere eksplosivrydding og redusere risiko ved slike operasjoner.

6.1 Samvirkeperspektiv

Beredskapsprinsipp fire pålegger myndigheter, virksomheter og etater, et selvstendig ansvar for å sikre best mulig samvirke med andre og relevante aktører i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering (Lunde, 2019).

Vi ser i denne oppgaven at prinsippet er spesielt fremtredende i de tilfeller hvor eksplosiver blir funnet og man går over i en fase med hendelseshåndtering. Informanten på strategisk nivå i politiet beskrev viktigheten av samvirke slik: «[...] all den tid man har valgt en linje hvor man venter til eksplosiver er funne før man gjør noe, stiller dette krav til godt samvirke for en trygg håndtering». Utsagnet beskriver i all hovedsak to utfordringer; man har en reaktiv tilnærming til utfordringen med eksplosiver i norske farvann, og samvirket mellom alle involverte etater må optimaliseres. Vi ser i datamaterialet at det ikke finnes noen form for overordnet og koordinert tilnærming, hvor man rydder norske farvann planmessig for eksplosiver. Til nå har løsningen vært å rydde de eksplosiver som tilfeldig blir funnet i sjø og ferskvann. Det betyr at problemstillingen rundt eksplosiver kan dukke opp i alle deler av landet og til enhver tid. Eksplosiver kan dermed bli funnet i et hvert politidistrikt og utgjøre en problemstilling for enhver politimester. Den geografiske utstrekningen gjør at det er til dels mange operasjonsledere i politiet som må kjenne til hvordan en håndterer slike saker og hvordan saksgangen opp mot Forsvaret er.

6.1.1 Formelt samvirke

Samvirket mellom politi og Forsvaret er formalisert gjennom bistandsinstruksen. Det finnes også andre formaliserte avtaler mellom politi og Forsvar som skal lette samvirket og samarbeidet innen andre fagfelt enn eksplosivhåndtering. Eksplosivrydding er ikke omfattet av slike fagspesifikke avtaler. Derfor er bistandsinstruksen benyttet. Instruksen har en generell utforming for å kunne favne bredt og sikre at flere deler av Forsvaret kan benytte samme instruks. I tidligere versjoner av instruksen var eksplosivrydding eksplisitt nevnt, men dette punktet ble i 2012 fjernet og erstattet av setningen «[...] kan Forsvaret etter anmodning bistå politiet med blant annet materiell, spesialkyndig operatørpersonell med videre» (Bistandsinstruksen, 2017). Som hjemmelsgrunnlag for bistand til politiet når det er funnet eksplosiver, benytter man altså punktet med *spesialkyndig operatørpersonell*. Vi ser i dokumentstudiet og under intervju med informantene, alt bistandsinstruksen er den eneste formaliserte formen for samvirke. Instruksen regulerer i tillegg kun forholdet mellom to av hovedaktørene, altså politi og Forsvar. Kystverket og Miljødirektoratet er som tidligere vist i denne oppgaven, svært viktige aktører ved eksplosivrydding i norske farvann. Disse er ikke omfattet av noen form for formelt samvirke knyttet til oppgavens problemstilling, ut over det faktum at politi og Forsvar må forholde seg til lovverket representert med forurensingsloven, naturmangfoldsloven og vannforskriften. Det finnes i dag ingen rammeavtaler, intensjonsavtaler eller annen form for formaliserte avtaler som omfatter alle de fire hovedaktørene og som regulerer ansvarsforhold, roller, myndighet og hvordan de skal samvirke. Flere av oppgavens nøkkelinformanter påpeker at det er et stort behov for en gjennomgang av de ulike aktørene sin rolle, myndighet og ansvar ved eksplosivryddeoperasjoner.

På strategisk nivå i Forsvaret, politiet og Miljødirektoratet har disse formelle uklarhetene resultert i forsinket sakshåndtering og en dårligere kommunikasjon enn nødvendig. Vi ser i datamaterialet at politi og Forsvaret har ulik oppfatning av eierskapet til krigsetterlatenskaper. Det er også ulik oppfatning om hvem som skal stå som formell tiltakshaver ved søknad om utslippstillatelse til Miljødirektoratet. Slike utslippstillatelser må, som vist tidligere i oppgaven være på plass før eksplosiver kan demoleres i sjø eller ferskvann. Ved søknader til Miljødirektoratet hefter det et saksbehandlingsgebyr, som politi og Forsvaret har ulik oppfatning av hvem som skal dekke. En formell samvirkeavtale mellom de ulike hovedaktørene kan motvirke slike ulike oppfatninger av roller, myndighet og ansvar. Ved funn av eksplosiver i sjø og ferskvann, hefter det ofte et visst tidspress på å fjerne disse etterlatenskapene.

Tidspresset kan eksempelvis komme av sikkerhetshensyn til befolkningen, økonomiske hensyn til utbygging, eller av hensyn til allmenn ferdsel i området. Vi ser i oppgaven at de ulike aktørene har ulike hensyn å ta i saksbehandling og forholder seg til tidsperspektivet ulikt. For politi er det ofte ønskelig å få fjernet og uskadeliggjort eksplosivene som fort som mulig. Forsvaret har begrensede ressurser med kapasitet til å gjennomføre ryddeoperasjoner og trenger noe tid for å planlegge og utføre operasjoner. Miljødirektoratet på sin side har begrenset saksbehandlingskapasitet og har ulikt lovverk å forholde seg til. For å kvalitetssikre tillatelser er det også et ønske om å gjennomføre høringer blant interessenter før tillatelse gis. Dette gjør at saksgang i hvert enkelt tilfelle kan bli lang og omstendelig, og samvirke mellom de ulike aktørene forringes.

Gjennom fastlagte og formaliserte rammetillatelser med vilkår for utslipp, gitt av Miljødirektoratet, vil man kunne redusere saksbehandlingstiden for tillatelse. En rammetillatelse vil i tillegg redusere mengden søknader som kommer til Miljødirektoratet. Oppgaveforfatterne er kjent med at det foreligger et forslag til en slik formell rammetillatelse som har vært til høring blant hovedaktørene. Ved å bli enige om en formell rammetillatelse med gitte vilkår som må oppfylles, bli deler av ansvarsforholdet adressert, og saksbehandlingstiden reduseres. På den ene side kan man argumentere for at en slik rammetillatelse bør tillegges politiet, da det er politiet som er oppdragsgiver til Forsvaret gjennom bistandsinstruksen. Tillatelsen bør i så tilfelle gis til strategisk nivå i politiet, ved Politidirektoratet. Dette for å sikre at tillatelsen gjelder i hele forurensningslovens gyldighetsområde (Forurensningsloven, 1981). På den annen side kan en tenke seg at en rammetillatelse for utslipp i forbindelse med rydding av eksplosiver, blir gitt til Forsvaret, da det er Forsvarets avdelinger som står for selve ryddingen og det er de som må forholde seg praktisk til de vilkår som er gitt i en tillatelse. All den tid det er et begrenset antall avdelinger som gjennomfører eksplosivrydding under vann, kan en se for seg at en rammetillatelse blir gitt til taktisk eller operasjonelt nivå i Forsvaret. En utslippstillatelse vil inneholde vilkår som må operasjonaliseres og innlemmes i planleggingen av et ryddeoppdrag, noe som setter krav til god kjennskap til tillatelsens utforming og innhold. Derfor kan man argumentere for at rammetillatelse for utslipp gitt av Miljødirektoratet, bør tillegges den som faktisk gjennomfører denne type operasjoner.

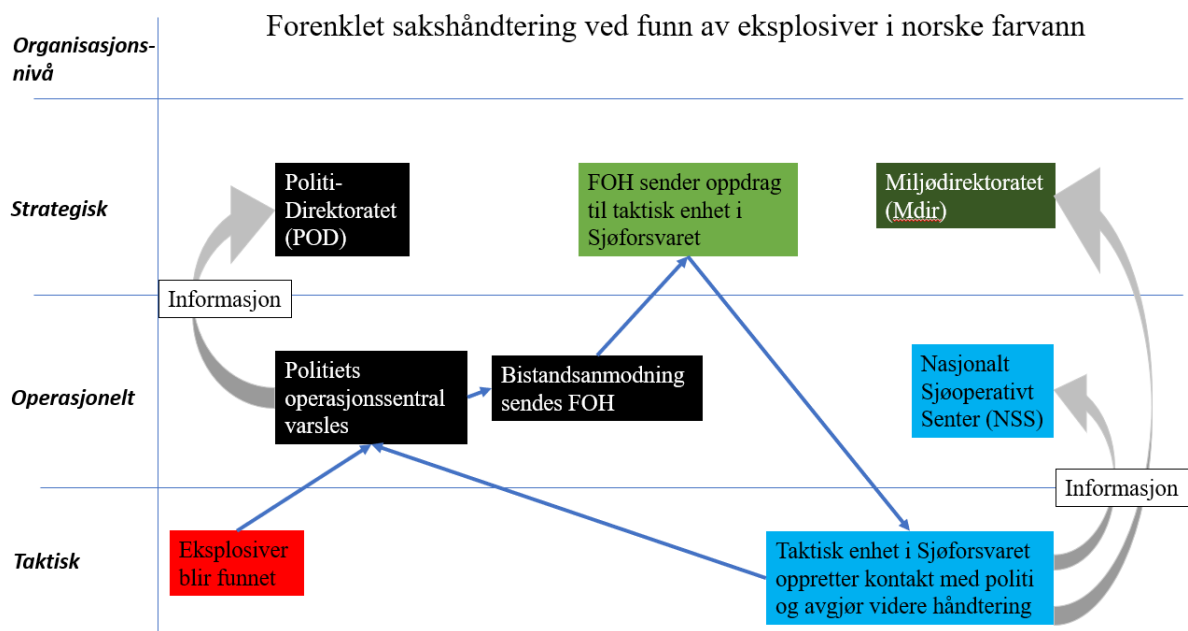
6.1.2 Administrativ-funksjonelt samvirke

Bistandsinstruks, samarbeidsavtaler og rammetillatelse for utslipp er eksempler på formelle samvirke- og samordningsmekanismer. Vi ser at det i dag kun er bistandsinstruksen som er i funksjon mellom hovedaktørene. Litteraturen nevner også administrative og funksjonelle samvirkemekanismer (Borch & Andreassen, 2020). Nøkkelinformanten fra politiet på operasjonelt nivå sier følgende: «[...] det blir på mange måter en offisiell kanal hvor søknaden går, og så blir det en uoffisiell kanal hvor du har dialog. Det tenker jeg er lurt». Eksempel på det informanten kaller uoffisiell kanal er kommunikasjon gjennom elektronisk post eller telefon. Både før og etter at en formell henvendelse fra politi med anmodning om bistand går til Forsvaret, blir det opprettet kontakt via telefon eller e-post for å varsle og avklare detaljer. Disse administrative og funksjonelle samvirkemekanismene har i tilfeller med eksplosivrydding til hensikt å utfylle og komplimentere de formelle mekanismene. Videre sier informanten på operasjonelt nivå i politiet følgende: «vi må ikke komme dit hen, at alt skjer på en blankett uten at vi kommuniserer med hverandre. Vi trenger de uformelle kanalene også».

Flere av informantene oppgir at de opplever de administrative mekanismene som mangelfulle. E-postmottak i de ulike organisasjonene er ofte sentralisert, noe som gjør at det tar lang tid å få svar på spørsmål som er fremmet per e-post. I de ulike etater og direktorater kan kontaktperson endres eller byttes uten at dette blir oppgitt til de andre hovedaktørene. Tiden det tar å saksbehandle eller planlegge en ryddeoperasjon, gjør at saksbehandler vil kunne endres. Begge disse forholdene er til hinder for effektivt samvirke. Spesielt trekkes Forsvaret frem som en organisasjon som er vanskelig for de andre aktørene å forholde seg administrativt til. «Forsvaret er jo en stor og tung organisasjon, og det er nok ikke enkelt å få tak i de rette personene alltid» er et utsagn fra en av informantene i politiet på operasjonelt nivå, som poengterer dette på en god måte. For å styrke dette administrative funksjonelle samvirket fra dagens nivå, kan man se for seg at hver av de aktuelle aktørene utpeker faste kontaktpersoner som håndterer kontakt og saksbehandling relatert til håndtering av krigsetterlatenskaper og eksplosiver i norske farvann. Disse arbeidsoppgavene kan også knyttets til funksjoner hos hovedaktørene.

En kan i tillegg se for seg at man forenkler saksgang ved funn og håndtering av eksplosiver i norske farvann. En slik forenkling av saksgangen vil redusere antall involverte, og redusere faren for forsinkelser og misforståelser. En forenklet saksgang vil gå utenfor etablert tjenestevei. Dette stiller strenge krav til forutsetninger for en slik forenklet saksgang, og informasjonsdeling opp i organisasjonene. En forenklet saksgang forutsetter i tillegg delegert

myndighet fra strategisk nivå og nedover til lavere organisasjonsnivå. Spesielt må myndighet for å avgjøre om et oppdrag skal aksepteres og gjennomføres, delegeres ned til taktisk nivå. Samtidig kan en se for seg at taktisk nivå i Forsvaret er det nivået med best forutsetning og fagkompetanse til å avgjøre hastegrad og omfang av et innmeldt oppdrag. Gjennom informasjonsplikten opp i organisasjonsnivåene, vil en kunne sikre at operasjonelt nivå i Forsvaret beholder sin kommando- og kontrolllevne.

Figur 5 Forslag til forenklet sakshåndtering

Figur 5 visualiserer forslag til forenklet saksgang ved funn av eksplosiver i norske farvann. Den forenklete saksgangen har noen iboende forutsetninger som i det følgende blir belyst. Denne modellen vil kunne være gjeldende for hendelser hvor eksplosiver er funnet i vann hvor antall tilgjengelige avdelinger som har kompetanse, og materiell for å løse oppdraget, er svært begrenset og fordeling av oppdrag enkelt.

Sakshåndteringen vil i all hovedsak være lik for aktører utenfor Forsvaret. I oppgaven har vi sett at sakshåndteringen og samvirket mellom politi og Forsvar i all hovedsak fungerer godt og derfor ikke fremstår som et område med stort forbedringspotensial. For å redusere saksbehandlingstiden og antall enheter involvert, bør FOH ved mottak av bistandsanmodning fra politiet, sende oppdraget direkte til taktisk enhet i Sjøforsvaret med kompetanse på eksplosiver i vann.

Taktisk enhet i Sjøforsvaret oppretter så forbindelse med den operasjonssentralen i politiet som har sendt bistandsanmodning. Dette for å avgjøre videre håndtering og avklare videre

samvirkemekanismer og kommunikasjonskanaler. Taktisk enhet i Sjøforsvaret må samtidig informere operativt nivå i Forsvaret om mottak av bistandsanmodning og videre håndtering. Dette sikrer at Nasjonalt sjøoperativt senter på operasjonelt nivå i Forsvaret har mulighet for å utøve sin rolle innen kommando og kontroll over sine underlagte enheter. Videre i modellen for forenklet sakshåndtering, er det en forutsetning at rammetillatelse med vilkår for utslipp er gitt fra Miljødirektoratet til taktisk enhet i Forsvaret. Med denne tillatelsen vil tidsbruk i sakshåndtering kunne redusere, og taktisk enhet vil informere MDIR om oppdrag, mer enn å måtte søke for hvert enkelt tilfelle.

I litteraturen (Borch & Andreassen, 2020) nevnes felles loggføringsverktøy og ressursdatabaser som eksempler på administrative samvirkemekanismer. For å styrke dette samvirket kan en tenke seg at det kan opprettes felles databaser hvor de ulike hovedaktørene har tilgang og kan utveksle informasjon og data. Spesielt Kystverket fremmer et slikt behov og viser til det eksisterende datasystemet BarentsWatch som et verktøy for effektiv informasjonsutveksling og -deling. Utfordringen med et slikt system vil kunne være graderingsnivå på informasjonen. Med store mengder informasjon om eksplosiver i et informasjonssystem, vil en kunne se et behov for å beskytte denne informasjonen. Med god og effektiv tilgangsstyring for hvem som har tilgang til slike systemer, vil dette kunne løse innenfor lovens rammer (Sikkerhetsloven, 2019).

6.1.3 Sosioemosjonelt samvirke

Gjennom dokumenter og intervjuer har det kommet frem at det ikke finnes etablerte møtefora eller arenaer blant hovedaktørene, hvor problematikken med eksplosiver i norske farvann diskuteres og belyses. Dette gjør at saksbehandling, kommunikasjon og samvirke i all hovedsak er digitalt. Fordelen med digitalt samvirke kan være at det er effektivt og tidsbesparende. Det er i tillegg økonomisk besparende spesielt med tanke på reiseutgifter. Det lar seg ofte gjøre å samle flere personer og faggrupper på kortere tid og man kan dermed få et bredere saks- og beslutningsgrunnlag. På den annen side vil en ensidig digital samvirkeform, hvor kontakt mellom aktørene kun går på e-post, kunne virke hemmende på de sosioemosjonelle samvirkemekanismene. Sosioemosjonelle mekanismer knyttes gjerne til felles kultur, hvordan de ulike aktørene ser på hverandre og hvordan man forstår de andres hensikter og meninger (Borch & Andreassen, 2020). Disse momentene kan være svært utfordrende å uttrykke gjennom en e-post. Spesielt vil ulikheter i fagområde, organisering, ansvarsforhold og erfaringsbakgrunn gi utfordringer i det sosioemosjonelle samvirket mellom hovedaktørene. Informanter fra ulike organisasjonsnivåer i Forsvar og politi framholder at det

sosioemosjonelle samvirket mellom de to aktørene er svært godt. Dette gjelder både på taktisk, operasjonelt og strategisk nivå. En av grunnen til dette kan være at de to organisasjonene kjenner hverandre godt fra tidligere. De to aktørene kjenner hverandres planverk, utdanning og erfaringsgrunnlag. Aktørene kjenner hverandres roller og myndighet, og man har samvirket ved andre anledninger også utenfor eksplosivryddeoperasjoner. De to organisasjonene har en relativ lik kultur som setter søkelys på oppdrags- og problemløsning. For Kystverket sin del, har deler av organisasjonen bakgrunn fra Sjøforsvaret eller andre maritime næringer. Dette gjør at de deler bakgrunn og forståelse for organisasjonskulturen hos Forsvar og politi. Informanten fra Kystverket og Miljødirektoratet opplyser at de har årlige, felles møtearenaer. Disse arenaene tar ikke for seg spesifikt eksplosivrydding, men danner grunnlag for kjennskap og forståelse organisasjonene imellom. I en søken etter å styrke det sosioemosjonelle samvirket blant hovedaktørene, kan et virkemiddel være å utvikle felles møtearenaer. Jevnlige fagdager, øvelser eller deltagelse under operasjoner er eksempler på arenaer hvor det sosioemosjonelle samvirket kan utvikles mellom hovedaktørene politi, Forsvar, Kystverket og Miljødirektoratet.

6.1.4 Delkonklusjon

For å kunne gi hovedaktørene, ved funn av eksplosiver i norske farvann, mulighet til å samvirke bedre seg imellom i saksbehandling, planlegging og til sist utførelse av eksplosivryddeoperasjoner, vil vi her presentere delkonklusjon av drøftinger rundt tema samvirke. For å styrke det formelle samvirket mellom aktørene, er det avgjørende at formelle avtaler med klare rammer for hver enkelt aktør sine roller, ansvar og myndighet, er til stede. Behovet for disse avklaringene, har vært kjent lenge, uten at aktørene har kommet til enighet og like oppfatninger av ansvarsforhold og roller. Alle aktørene vil være tjent med at disse avklaringene gjøres.

En rammetillatelse for utslipp med gitte vilkår i forbindelse med fjerning av eksplosiver under vann, vil forenkle saksgangen og redusere saksbehandlingstid. En slik tillatelse vil, om den er omfangsrik og generell nok, skape forutsigbarhet. En rammetillatelse med vilkår vil kunne operasjonaliseres og innlemmes i planleggingen av ryddeoperasjoner på et tidlig tidspunkt.

Ved analyse av saksgangen fra saksbehandling fra eksplosiver blir funnet, til de er fjernet ved demolering under vann, har oppgaveforfatterne identifisert at det finnes flere organisasjonsledd som ikke har reell innflytelse på sakshåndteringen. Disse leddene vil med

delegering av ansvar og myndighet til underliggende enheter, kunne fjernes. Dette vil resultere i mer effektivt samvirke mellom aktørene da man forenkler saksgang og reduserer antall involverte parter.

Som et tiltak for å styrke det administrative funksjonelle samvirket, kan felles databaser over kjente områder med dumpede eller plasserte eksplosiver. Slike felles databaser finnes til en viss grad, men er ikke tilgjengelig for alle aktørene. Kystverkets forlag til BarentsWatch database kan være et verktøy som kan utvides til også å inneholde historiske data over eksplosiver

i sjøen.

Flere av informantene nevner det sosioemosjonelle samvirke som en viktig faktor. Felles møtearenaer som fagkonferanser eller årlige møter hvor problemstillinger rundt eksplosivrydding diskuteres, bør etableres med hovedaktørene som deltagere. Det anbefales, på bakgrunn av drøftingen, at det gjennomføres liaisonering mellom aktørene og at representanter fra de ulike aktørene deltar under eksplosivryddeoperasjoner.

6.2 Situasjonsbevissthet

I teorikapittelet så vi på hvordan Endsley definerte situasjonsbevissthet som “the perception of the elements in the environment within a volume of time and space, the comprehension of their meaning and the projection of their status in the near future” (Endsley, 2009).

Ut ifra denne definisjonen viste vi også hvordan Stanton et al. (2006) har utledet sine tre mentale prosesser; *persepsjon, forståelse og projeksjon*. Hver av disse frittstående prosessene danner et eget nivå som bygger videre på hverandre, og som til sammen bidrar til en helhetlig situasjonsbevissthet.

Ut ifra vår problemstilling med fokus på håndtering av eksplosiver under juridisk dekning av bistandsanmodning, så har vi igjennom oppgaven ansett Forsvaret, politiet, MDIR og Kystverket å være de hovedaktørene innenfor dette området. Av disse aktørene kan man videre snevre det inn til Forsvar og politi, da det er politiet som står for selve bistandsanmodningen, og det er Forsvaret som bistår med oppdragsløsningen.

Ser vi nærmere på de to aktørenes grunnlagsdokumenter, så har Forsvaret sin fellesoperative doktrine (FFOD) og politiet sin PBS 1.

6.2.1 Aktørenes grunnlag for persepsjon

I FFOD står det at; «Situasjonsbevissthet og situasjonsforståelse er en forutsetning for å kunne koordinere og synkronisere fellesoperasjoner» (Forsvarets høgskole/ Stabsskolen, 2019).

Ser man videre på politiets PBS 1, så sier politidirektøren i sitt forord at «God gjensidig rolleforståelse, informasjonsutveksling og situasjonsforståelse er viktige premisser for en felles oppgaveløsning» (Politidirektoratet, 2020).

Her er det ingen tvil om at både Forsvaret og politiet vektlegger situasjonsforståelse som en viktig forutsetning for å gjennomføre tilstrekkelig koordinering og felles oppgaveløsning. Gjennom våre intervjuer og dokumentstudier har vi sett at det er sammenfallende besvarelser på hvordan de ulike etatene opplever hverandres organisasjoner igjennom sin oppdragsløsning.

Utsagn fra ulike informanter som: «Forsvaret er en stor og tung organisasjon, og det er kanskje ikke like lett å få tak i de rette personene bestandig», og «når jeg begynte i denne jobben så jeg viktigheten av å sette meg inn i og forstå hvilket ansvar, lovverk og prosedyrer andre myndigheter må forholde seg til, og hvilke lovhjemler de har for sin utøvelse» understreker denne oppfatningen.

I våre intervjuer ser vi at informantene opplever at deres samarbeidende etater har store og krevende organisasjoner. Dette har tidvis vanskeliggjort det å nå de rette kontakter for saksbehandlingen. Vi ser at den enkelte aktørs kjennskap til de samarbeidende organisasjonene og saksbehandlingsprosedyrer innenfor dette området, fremstår mangelfull. I den grad det er kjent, er dette gjerne hos enkeltpersoner, og ikke representativt for majoriteten av de forespurte. Det var de informantene som hadde en tverrsektoriell bakgrunn som hadde best innsikt i sine samarbeidende etaters organisasjon og rutiner.

Skal man oppnå en tilstrekkelig oppdragsløsning mellom flere etater, er man avhengig av en grunnleggende forståelse for hverandres organisasjoner og handlemåter, for på denne måten å kunne delta aktivt inn i samvirket rundt en enhetlig oppdragsløsning (Johnsen, 2019).

En annen problemsstilling som kom opp under intervjuene var ikke et resultat av et direkte spørsmål. Derimot brakte samtlige informanter, med unntak av Forsvaret, opp et moment igjennom intervjuets avsluttende del innenfor *egenrefleksjon*. Dette var etatenes manglende kjennskap og oversikt over krigsetterlatenskaper.

Kystverkets informant på operasjonelt nivå sier det slik:

Vi kunne fått bedre tilgang på de data, kart og oversiktene. Det tror jeg i vert fall hadde vært en stor fordel for i hvert fall Kystverket. [...] Man kan tilgjengeliggjøre den for de som har et faglig behov. Ja, det ville vært veldig nyttig.

Også strategisk nivå i politiet uttrykker den samme manglende kjennskapen til eksplosiver i norske farvann: «Jeg har inntrykk av at vi i POD eller politiet ikke besitter denne kunnskapen». At hovedaktørene ikke har mulighet til å selvstendig kunne innhente denne typen informasjon fremstår fra vårt synspunkt uheldig. Derimot skal det sies at det er et svært møysommelig arbeid å kartlegge alle krigsetterlatenskaper langs norskekysten. Forsvarets informant på strategisk nivå uttrykker også manglende kjennskap til alle eksplosiver: «Det eksisterer pr. i dag ulike oversikter, men vi har på ingen måte en komplett oversikt over alle krigsetterlatenskaper». Det ble i intervjuene etterlyst en oversikt over de gamle minefeltene som ble lagt under andre verdenskrig. Dette er en oversikt som bl.a. minekrigsdatakontor (MKDK) i Sjøforsvaret besitter, og det er her de eksterne etater må henvende seg for å innhente denne type informasjon pr. i dag.

Begrunnelsen for å kunne benytte denne type informasjon er at det ville gjort det enklere ved eksempelvis fremtidig planlegging av utbygging langs kysten.

«De fleste farledsutvidelser i dag skjer i trange farvann. Dette er farvann som var strategisk viktige og ble minelagt under krigen» (informant fra operasjonelt nivå i Kystverket).

Politiet på sin side argumenterer for at eksplosiver potensielt er noe som kan utgjøre en risiko for liv og helse, og at de absolutt bør ha en oversikt over hvorvidt det ligger slike forekomster i sitt distrikt. Ser man på andre informasjonselementer med utgangspunkt i Stanton, et al. (2006) sitt nivå en, så trekker MDIR frem et moment relatert til søknad om utslippstillatelse ved eksplosivrydding. Informanten sier her bl.a.;

Det er absolutt et forbedringspotensial, og det knytter seg bl.a. opp mot hvem som må ansees som å være den ansvarlige. Og det er midt i sakens kjerne her, fordi at dette er det forskjellige oppfatninger av hvem det er som skal være. Dette med tanke på hvem som er å anse å være den ansvarlige for en søknad om tillatelse. Men rent bortsett fra det så tenker jeg at søknadene er nok litt knappe. Det er ofte slik at vi må etterspørre informasjon (informant fra strategisk nivå ved Miljødirektoratet).

Som vi har sett ifra intervjuene fremstilles Forsvaret som en faglig dyktig og profesjonell aktør innenfor EOD. At MDIR opplever søknadene som mangelfulle mener vi er uheldig, uavhengig om de komme fra Forsvaret eller politiet. Dette begrunnes med at uavhengig om

det er politiet eller Forsvaret som søker, så mener vi den søkende part har mulighet til å innhente nødvendig informasjon og faglig støtte.

Det fremstår derimot ikke helt klare prosedyrer på hvilken type informasjon som trengs for å komplettere slike søknader. Når det gjelder det uavklarte ansvarsforholdet om hvem som er ansvarlig for krigsetterlatenskaper, er dette en gjennomgående utfordring som trekkes frem blant informantene. Det er også en faktor som trekkes frem som tidvis er hemmende i det daglige arbeidet, noe sitatet fra MDIR eksemplifiserer.

Ser man de overnevnte informasjonselementene i sammenheng, så er dette også elementer som forfatterne erfarer stemmer basert på vår operative tjeneste og håndtering av bistandsoppdrag.

Ser vi de overnevnte faktorer i sammenheng med Stanton et al. (2006) sin inndeling av prosessene, sammenfaller kjennskapen til etaters organisasjon, interne rutiner, tilgjengelighet av informasjon, detaljer i søknader og ansvarsforhold under nivå en, *persepsjon*. Her kan man definere denne type faktorer som *informasjonselementer*. Ifølge Stanton et al. (2006) er disse observerbare og kan registreres av individet. Disse faktorene danner til sammen grunnlaget for individets persepsjon innenfor et definert område og rammer. Det er også en forutsetning at dersom man skal kunne ha en tilstrekkelig persepsjon i oppdragsløsning og samvirke, så må de involverte etater ha en grunnleggende forståelse for hverandre og ha klare ansvarsforhold (Johnsen, 2019). Ut ifra det vi erfarer fra intervjuene og de overnevnte sitater, så foreligger det her et forbedringspotensiale innenfor samtlige av disse informasjonselementene.

6.2.2 Aktørenes grunnlag for forståelse

Med utgangspunkt i Endsley (2009) sin definisjon av situasjonsforståelse, og Stanton, et al. (2006) sine mentale prosesser, så vil steg to i nivåene være *forståelse*.

For at individet skal kunne danne seg en korrekt forståelse som grunnlag for en oppdragsløsning, må man evne å registrere samt tolke informasjonselementene.

- Organisasjon/rutiner
- Deling av data og kunnskap
- Søknadsinnhold/detaljer
- Ansvarsforhold/rolleavklaring

Ser man nærmere på informasjonselementene under *persepsjon*, vil hver og en av disse danne grunnlag for de ulike etaters forståelse innenfor problemsstillingens saksområde.

Dersom man skal ha en tilstrekkelig persepsjon i oppdragsløsningen og samvirket, må den grunnleggende forståelsen rundt etatenes organisering, utøvelse og ansvarsforhold ligge til

grunn (Johnsen, 2019). I Stanton et al. (2006) sitt nivå en, *persepsjon*, ser vi at det ligger et potensiale for forbedring nettopp på dette området da vi ser at det er en mangel på kunnskap om nettopp etatenes organisering, saksbehandlingsrutiner og virke. Skal man følge disse tre prosessene, må man oppfylle nivå en for å kunne lykkes med nivå to.

Har man derimot en dårlig persepsjon på hvordan disse grunnleggende informasjonselementene fungerer, vil det videre påvirke hvordan man selv gjennomfører oppdragsløsningen.

Eksempelvis ville politiet kunne sette et innrapportert funn av et minelignende objekt i sammenheng med et allerede kjent gammelt minefelt, dersom de hadde hatt tilgang til denne informasjonen. Videre ville det også dannet grunnlag for en utvidet risikovurdering da man gjerne kan se funnet i sammenheng med at det kan ligge flere i samme område. Dette gir igjen et dypere rapporteringsgrunnlag ifm. en bistandsanmodning, slik at også Forsvaret kan ta dette med i sin betraktning på prioritering, risikovurdering og omfang av oppdraget.

Dersom funnet blir identifisert som et eksplosiv, så kunne en evt. søknad om tillatelse til MDIR inneholde betydelig høyere grad og oppløsning av informasjon.

6.2.3 Aktørenes grunnlag for projeksjon

Som det siste nivået i Stanton, et al. (2006) sin utledning av de mentale prosessene er *projeksjon*. Med projeksjon henviser de til individets evne til å fremstille det man har opplevd eller erfart. Ut ifra det individet oppfatter som nåværende status, vil man kunne evne å predikere hva man forventer kommer til å skje i nær fremtid (Johnsen, 2019).

Ser man dette i sammenheng med de involverte etatene i oppdragsløsningen, så vil de basert på sin grunnleggende forståelse i fase en, samt den oppnådde persepsjonen i nivå to, evne å predikere mulige fremtidige utfall i oppdraget. De vil dermed være bedre i stand til å bidra inn til hverandres oppdragsløsning. Dette fordi de har en forståelse av hvem den andre aktøren er, hvordan de jobber, og hvilke informasjonsbehov de har for å gjennomføre sin del av oppdragsløsningen.

En slik tankegang kan gjerne sammenlignes med det folkelige uttrykket «å spille hverandre god», som ofte benyttes i idretts- og ledelses sammenheng. I forhold til nivå to, vil den som sender søknaden til MDIR være i stand til å fremlegge en bedre helhetsvurdering og detaljert informasjon. Dette kan eksempelvis være at; basert på historiske minefelt og lokasjonen til innrapportert funn, så anser søker det som sannsynlig å finne flere objekter i samme område under oppdraget. Dermed ville MDIR fått nødvendig informasjon for å gjøre sine faglige vurderinger.

Videre kan de da ta høyde for dette ved tillatelse for fjerning av flere objekter i samme saksbehandling. Miljødirektoratet vil på dette nivået kunne vurdere omfanget av søknaden basert på den informasjonen som er fremstilt. Videre ville de sett på hvilke parametere som må tilfredsstilles innenfor de gjeldende lover og rammer for å kunne danne seg et helhetlig beslutningsgrunnlag for en evt. godkjenning.

Fra politiet og Forsvarets side ville nivå tre være den operasjonelle fasen. I denne fasen vil selve planleggingen og utførelsen av oppdraget gjennomføres. Basert på informasjonen i bistandsanmodningen og tillatelsen fra MDIR, ville politi og Forsvaret kunne sørge for at oppdraget løses innenfor gjeldende lover og rammer. Dette gjennom en effektiv, risikoreduert operasjon, uten fare for liv og helse og materielle ødeleggelser. Operatørene vil også være forberedt på at de kan finnes flere objekter i tilstøtende område.

Ved å inneha de nødvendige kunnskaper om hverandres organisasjoner, operasjonsmønstre og prosedyrer i en slik håndtering, så vil den enkelte kunne forutse motpartens behov, styrker og svakheter, og kan bedre støtte hverandre i oppdragsgjennomføringen. Har man i tillegg avklart det nødvendige ansvarsforholdet for hvem som faktisk er ansvarlig for krigsetterlatenskaper i norske farvann, så har man i tillegg tilrettelagt for en helhetlig forståelse for de involverte på samtlige organisasjonsnivå.

6.2.4 Delkonklusjon

Som det framgår av grunnlagsdokumentene til Forsvaret (Forsvarets høyskole/ Stabsskolen, 2019) og politiet (Politidirektoratet, 2020) vektlegges situasjonsbevissthet som en essensiell faktor for å sikre god koordinering og gjennomføring av felles oppdragsløsning.

Vi har igjennom intervjuene identifisert flere faktorer, som kan identifiseres som Stanton et al. (2006) informasjonselementer;

- Organisasjon/rutiner
- Deling av data og kunnskap
- Søknadsinnhold/detaljer
- Ansvarsforhold/rolleavklaring

Vi ser at det er mangel i kunnskapen om samarbeidende etaters organisering og saksbehandlingsrutiner ifm. eksplosivhåndtering. Det foreligger også en mangelfull deling/tilgang på data av felles interesse, og et uavklart ansvarsforhold. Igjennom drøftingen ser vi at mangel på disse faktorene bidrar til en redusert situasjonsforståelse både internt, men også eksternt mellom de ulike etatene. Dette vil igjen bidra til en mindre effektiv dialog og sakshåndtering av slike saker.

For å bidra til en bedret situasjonsforståelse foreslår vi følgende tiltak.

Det bør opprettes et fagforum innenfor bistandsanmodning og fagfeltet EOD. Her bør hovedaktørene, Forsvaret med FOH og Sjøforsvaret, politiet, POD, MDIR og Kystverket være faste medlemmer. Utover disse kan man kalle inn andre aktører etter behov. Her bør fokuset være på å ivareta felles deling av kunnskap og erfaring fra egne organisasjoner innenfor eksplosivhåndtering, for nettopp å øke egne kunnskapsnivå. Her bør f.eks. Kystverket kunne fremlegge sine fremtidige planer for utviding av nye farleder, Sjøforsvaret fremlegge intensjoner for kommende halvår/år for håndtering av bistandsanmodninger/øvinger o.l., for å avklare og koordinere som nødvendig med de eksterne aktører. På denne måten er samtlige informert, og de har mulighet til å komme med råd og innspill i forkant av aktivitetene. Som en faglig rådgiver vil det også være naturlig at også FFI er en fast deltager ved disse møtene.

Som vi har sett igjennom våre intervjuer og drøftinger anbefaler informantene på samtlige nivåer at det bør utarbeides en form for felles enighet og avklaring rundt sprengning. Som informanten fra MDK på taktisk nivå foreslår, så bør det etableres en rammetillatelse som generisk omfatter håndtering av samtlige typer krigsetterlatenskaper i norske farvann. Dette er også noe informanten fra MDIR har lagt frem som et av deres prosjekter. Ved innføring av en slik rammetillatelse, er det vår påstand det ville gjort prosessen og saksbehandlingstiden for bistandsanmodninger betydelig enklere på samtlige nivå. Dette ville også medført en mer effektiv oppdragsløsning. Her anbefales de ulike aktører å gå i videre dialog for en felles enighet og godkjenning av en slik rammetillatelse.

Igjennom våre intervjuer fremhever samtlige informanter at det er svært nødvendig at det gjennomføres en nasjonal avklaring rundt ansvarsforhold og myndighet rundt krigsetterlatenskaper. Dette er noe alle etater og nivåer er enige i ville gjort deres håndtering og utøvelse av bistandsanmodninger lettere. Med bakgrunn i tidligere utgitte Stortingsmeldinger, EOD rapporten fra 2012 (DSB, 2012), ser vi at dette har blitt adressert som et ubesvart spørsmål som må tas tak i. Dessverre registrere vi at dette fremdeles er et uavklart område. Basert på våre intervjuer og studier ser vi at den faglige kompetansen for rådgiving og anbefalinger ovenfor de ansvarlige parter på politisk nivå er til stede. Det eneste som mangler er at de ansvarlige sitter seg ned og drøfter denne problemsstillingen for å komme til en felles enighet. Dette vil etter vår mening kunne bidra til et enda bedre og effektivt samvirke og situasjonsforståelse innenfor bistandsanmodning og nasjonal eksplosivhåndtering.

6.3 Risiko

I de følgende vil risiko som en komponent innen eksplosivryddeoperasjoner drøftes. To ulike tilnærminger til risiko vil drøftes og danne grunnlag for delkonklusjon med konkrete forslag til tiltak for å redusere risiko innen oppgavens tema. Som en forutsetning for drøftingen er at redusert risiko vil bidra til opplevelsen av økt trygghet.

6.3.1 Sannsynlighet og konsekvens

Risiko knyttet til eksplosiver i norske farvann har, som vi drøfter i denne delen av oppgaven, mange fasetter og kategorier. Som vi har sett i teorier om risiko, kan dette uttrykkes som en størrelse og et resultat av sannsynlighet for at noe uønsket skal skje, og konsekvensen av om hendelsen inntreffer.

Gjennom intervjuene av nøkkelinformanter har vi blitt presentert et ensartet bilde av en oppfatning av at eksplosiver i norske farvann utgjør en risiko. Denne oppfatningen av at eksplosivene utgjør en risiko, resulterer igjen i ønsket om å fjerne eksplosivene og dermed redusere risiko. Et bilde på denne risikoen gir informanten fra Forsvaret på taktisk nivå, når den beskriver hvordan det er å gjennomføre dykkeroperasjoner på dumpede eksplosiver «[...] man tar en mann og putter han i et miljø han ikke hører hjemme i, for å håndtere noe som potensielt er livsfarlig» (informant fra taktisk nivå i Forsvaret). Utsagnet viser at fjerning av eksplosiver under vann ved bruk av dykkere er komplisert og at selve dykkingen i seg selv også utgjør en risiko for involvert personell.

Dokumentstudier viser at for å kartlegge og analysere risiko ved eksplosivryddeoperasjoner benyttes verktøyet risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse). ROS-analyser viser at så lenge krigsetterlatenskapene og eksplosiver ligger upåvirket på bunnen av sjø eller ferskvann, ansees sannsynlighet for at man skal få uønskede hendelser, eksempelvis som at eksplosivene skal gå av, som liten. På den ene side taler det derfor for å la eksplosiver ligge urørt for å redusere sannsynligheten for utilsiktet detonasjon. Det har tidligere vært den gjeldende holdningen og årsaken til at man har dumpet eksplosiver i dumpingfelt til havs. Der er eksplosivene svært vanskelig å utsette for ytre påvirkning som slag, vibrasjoner, temperatur eller annen form for manipulasjon (DSB, 2012). Å la eksplosiver ligge på havbunnen uten mulighet for å kunne utsette de for påvirkning, vil derfor være et effektivt sannsynlighetsreducerende tiltak i seg selv, om detonasjon av eksplosivene er den eneste uønskede hendelsen man ønsker å motvirke.

På den annen side, er det flere argumenter for å rydde og fjerne disse eksplosivene fra sjøbunn og ferskvann. I rapporten fra Forsvarets Forskningsinstitutt (DSB, 2012) beskrives mengden av ammunisjon og eksplosiver som finnes i norske farvann. Mengden må kunne sies å være anselig og hyppigheten av funn, både til lands og til vanns som blir rapportert til politi og Forsvaret, resulterer i 250 til 300 ryddeoppdrag i året. Selv om stor deler av det rapportert dumpede ammunisjonen befinner seg i merkede dumpingfelt, anslåes det at det finnes store mengder ammunisjon i områder som er tilgjengelig og eksponert for befolkningen i Norge (DSB, 2012). Mengde og tilgjengelighet gjør at sannsynligheten for utilsiktet påvirkning av dumpet eller etterlatte eksplosiver ikke kan settes til null i en ROS-analyse. Dokumentstudier viser at ved anleggsvirksomhet eller utbygginger i havner eller andre kystnære områder, vil en kunne avdekke eksplosiver. En økning i ulike former for anleggsvirksomhet i kystsonen vil kunne øke sannsynligheten for påvirkning og detonasjon av eksplosiver. Informanten på operasjonelt nivå i Kystverket beskrev problematikken slik; «[...] i de fleste havnene i Norge, som ble benyttet under 2. verdenskrig, må man jo regne med at det ligger ammunisjon og eksplosiver». Dokumentstudier viser at det er få uønskede hendelser med eksplosiver som har gått av utilsiktet i norske farvann (DSB, 2012). Dette støtter under påstanden at sannsynlighet for uhell er liten. Man skal samtidig være klar over at historiske data ikke fullt ut kan predikere fremtidig risiko for uønskede hendelser (Aven & Renn, 2010), og økt aktivitet i norske farvann vil kunne skape økt sannsynlighet for at noe vil kunne påvirke eksplosiver på bunnen av hav og innsjøer. En økt sannsynlighet for konflikt mellom aktivitet i norske farvann, eksempelvis vindkraftutbygging, olje- og gassaktivitet eller oppdrettsindustri, og krigsetterlatenskaper i form av eksplosiver, gir et godt argument for at eksplosiver bør fjernes når de blir funnet.

Denne andre komponenten i risikobeskrivelse, er konsekvens (Aven & Renn, 2010). Konsekvenspotensialet av en utilsiktet eksplosjon av eksplosiver i vann og sjø, kan være vanskelig å beskrive. Konsekvenspotensialet til en eksplosjon vil blant annet være avhengig av lokasjon for eksplosjon, hva som har utløst hendelsen, hvilke installasjoner som finnes i nærheten og om mennesker er i umiddelbar nærhet (DSB, 2012). Dette er ikke en uttømmende liste over faktorer, men gir et bilde over kompleksitet og utfordringen med å beskrive konsekvenser fullt ut. Mange av de beskrevne risikoreducerende tiltakene i de ROS-analysene, oppgaven bygger på, retter seg inn mot å redusere konsekvensen av en hendelse hvor man får en utilsiktet eksplosjon under håndtering av eksplosiver. Evakuering av omkringliggende områder, ferdselsforbud i angitt området eller restriksjoner på utbygging og næringsdrift i tilknytning til kjente områder med eksplosiver, er eksempler på

konsekvensreducerende tiltak som kan iverksettes. Informant fra taktisk nivå i politiet beskriver hvordan konsekvensreducerende tiltak kan være svært ressurskrevende og virke inngripende overfor befolkningen. «Vi måtte jo tømme 2 kjøpesenter og en del boligkomplekser [...] så vi gikk runder fra dør til dør dagen før og delte ut flyveblad for nå ut til alle sammen». Andre eksempler på ressurskrevende tiltak kan være vakthold. Om eksplosiver blir funnet i områder ved enkel tilkomst og hvor befolkningen uforvarende kan bli eksponert for fare, vil en måtte vokte tilkomst. Dette kan kreve store ressurser om vaktholdet blir langvarig. Belastning på vaktpersonell er en konsekvens som medberegnes ved eksplosivryddeoperasjoner, og effektiv saksbehandling og redusert tid fra funn til fjerning, vil dermed kunne sees på som et konsekvensreducerende tiltak.

I et risikoperspektiv kan en også se for seg konsekvenser ved funn av eksplosiver, for andre verdier enn menneske, liv og helse. Verdier som det ytre miljø, økonomi og tjenesteproduksjon vil kunne bli påvirket, både ved at eksplosivene befinner seg i et gitt område, eller at ammunisjon og eksplosiver går av ved et uhell. Dokumentstudiene viser tilfeller hvor oppankringsområder for lastefartøyer har blitt stengt etterat det blir funnet eksplosiver i området, eller at fergetrafikk blir påvirket da det blir funnet eksplosiver nær fergekaier. Begge disse eksemplene kan gi økonomiske tap og negativ påvirkning for de involverte parter.

Også informanten på operasjonelt nivå hos Kystverket viser til hvordan funn av eksplosiver får konsekvenser for deres tjenesteproduksjon «[...]de fleste farledsutvidelser i dag skjer i trange seilingsleder. Dette er farvann som var og er strategisk viktige og ble minelagt under kriger». Videre nevner informanten at store prosjekter i kystsonen potensielt må utsettes eller settes på pause ved funn av krigsetterlatenskaper og eksplosiver. Funn av ammunisjon og eksplosiver med påfølgende håndtering, er faktor som bør planlegges ved under byggeprosjekter og utvikling i kystsonen og i norske farvann. Muligheten for å finne eksplosiver ved slik aktivitet er absolutt til stede.

Både dokumentstudier og informantintervjuene viser at funn av eksplosiver gjerne skjer der hvor det er aktivitet og hvor folk oppholder seg og ferdes. Det finnes naturlig nok flere forklaringer på dette. En forklaring kan være at aktivitet og ferdsel er det som gjør at man finner eksplosiver. Om ingen sportsdykkere dykker i et område, oppdages heller ikke de eksplosivene som befinner seg i dette området. En annen forklaring kan være at sjøminer, ammunisjon og andre eksplosiver ble benyttet i områder der hvor de kunne gjøre skade, eller utgjøre en trussel for fiendens styrker. Dette er områder som befinner seg nært seilingsleder, kaianlegg eller byområder.

Eksplosiver og ammunisjon kan også påvirke det ytre miljøet negativt. Både fjerning av eksplosivene ved sprenging, og en beslutning om ikke å fjerne eksplosivene kan gi miljømessig påvirkning. De negative konsekvensene for miljøet ved fjerning er årsaken til at slik aktivitet er søknadspliktig til Miljødirektoratet. All forurensing er i utgangspunktet ulovlig i henhold til lov (Forurensningsloven, 1981), men tillatelse kan gis etter søknad. Ved en tillatelse til å sprengte eksplosiver i vann, vil det følge flere vilkår som skal regulere hvordan slik aktivitet skal gjennomføres, nettopp for å redusere konsekvensen for miljøpåvirkning. Den negative miljøpåvirkningen ved fjerning av eksplosiver ved sprenging knytter seg til utslipp av lyd- og trykkbølger som kan ramme marint liv. I tillegg viser dokumentstudier at sprenging i vann kan resultere i spredning av partikler og kjemikalier fra eksplosivene og sjøbunnen ved at disse virvles opp. I tillegg kan sjøbunnen skades rent fysisk. Forsvarets avdelinger som gjennomfører sprenging i vann, bør gjennomføre konsekvensreducerende tiltak for å beskytte ytre miljø, der hvor slike tiltak ikke er i konflikt med høyere prioriterte verdier. En kan i tillegg se for seg samlet risiko for negativ miljøpåvirkning ved å la krigsetterlatenskaper som ammunisjon og eksplosiver bli liggende. FFI viser i dokumenter til at nedbrytningstiden for eksplosiver benyttet under 2. verdenskrig som svært lang (DSB, 2012). Dette vil kunne resultere i en langvarig utslipp av kjemikalier fra eksplosivene, samtidig som de samlede utfordringene rundt eksplosiver i norske farvann vil ha langvarige konsekvenser.

6.3.2 Verdi, trussel og sårbarhet

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) benytter risikotrekanten for å visualisere risiko som et samlet resultat av komponentene verdi, trussel og sårbarhet (VTS-modellen). Risikotrekanten er rettet mot tilsiktede uønskede hendelser som terror eller voldsutøvelse med en kalkulerende trusselaktør. I dette perspektivet må man se eksplosiver, ammunisjon og krigsetterlatenskaper som en verdi av interesse blant trusselaktører.

Trusselaktøren sin bruk av eksplosiver kan vil kunne variere sterkt. Fra direkte bruk i voldsutøvelse og terrorhandlinger, bruk som pressmiddel, eller som salgsvare i kriminell virksomhet. Krigsetterlatenskaper og ammunisjon fra andre verdenskrig er kjent som attraktive samleobjekter i enkelte miljøer og byttes eller selges blant samlere. Videre sier VTS-modellen at en verdi alltid vil trekke til seg trusselaktøren sin oppmerksomhet (Martin, 2019).

Intervju med informant fra strategisk nivå i Forsvaret og operativt nivå i politiet bekrefter at eksplosiver i norske farvann har en slik tiltrekning på trusselaktører og er en bekymring blant

hovedaktørene. En av Forvarets informant sier det slik: «Sånn det er i dag, kan jeg jo ro en båt ut i Oslofjorden, hente en sjømine [...] i ly av nattens mulm og mørke og truer hele havnen», mens politiets informant på operasjonelt nivå uttrykker bekymringen slik: «Med den sikkerhetspolitiske situasjonen vi har i dag da, så kan man spørre seg hvor lurt det er at slike ting [eksplosiver] ligger tilgjengelig i forhold til gjenbruk». Litteraturen beskriver at trusselaktører vil forsøke å utnytte sårbarheter i sikringen av verdier (Martin, 2019). Etablerte dumpingfelt for ammunisjon, eksplosiver og andre krigsetterlatenskaper, ble anlagt på store dyp rett etter krigen. De store dypene ble ansett som utilgjengelig og derfor tilstrekkelig sikre mot at trusselaktører kunne få tilgang til verdiene som ble dumpet i feltene. Når eksplosiver blir funnet i grunne, eller på annen måte tilgjengelige farvann, må en kunne konkludere at det finnes en sårbarhet i sikringen av eksplosiver som en verdi. Ved oppbevaring av eksplosiver til kommersielt bruk, følger det strenge krav til sikringstiltak for sikker oppbevaring. Martin (2019) hevder trusselaktører vil lete etter, og utnytte svakheter og sårbarheter i sikringer for å kunne tilegne seg verdier. Det er derfor å anta at eksplosiver som ligger tilgjengelig vil kunne være gjenstand for utnyttelse i tilsiktede uønskede hendelser. Dokumentstudiene og intervju viser at ved funn av eksplosiver i norske farvann, blir funnene ofte kjent for allmennheten gjennom media. Dette bidrar ytterligere til å øke muligheten for en trusselaktør å utnytte sårbarheter og tilegne seg eksplosivene. Det er i disse tilfellene grunn til å tro at tiden som går fra funn og eksponering av eksplosiver, til fjerning er gjennomført, bidrar til grad av sårbarhet som en trusselaktør kan utnytte.

6.3.3 Delkonklusjon

Som vi ser av drøftingsdelen, er det knyttet flere former for risiko, til problematikken med eksplosiver i norske farvann. Risiko knyttet til selve håndteringen av eksplosiver på subtaktisk nivå, håndteres i store trekk gjennom prosedyreverk og vil ikke i det videre bli beskrevet.

Vi ser derimot at risiko ved hendelser knyttet til eksplosivfunn og håndtering, kan reduseres for involverte parter. Effektiv informasjonsdeling mellom hovedaktørene vil sikre at kjennskap til eksplosivers lokalisasjon blir kjent blant aktørene og kan tas hensyn til ved planlegging og utførelse av tiltak i sjø og ferskvann. Bedre kjennskap til hvor eksplosiver kan finnes, vil bidra til redusert sannsynlighet for utilsiktet ytre påvirkning av krigsetterlatenskaper eksempelvis ved ankringsplasser, eller ved utbygginger og farledsutbedringer.

I de gitte tillatelser til utslipp i forbindelse med fjerning og sprenging av ammunisjon og eksplosiver, er det listet konkrete og detaljerte vilkår med konsekvensreducerende tiltak med tanke på miljøpåvirkning. Disse vilkårene for utslipp bør implementeres tidlig i planprosessen ved ryddeoperasjoner. Vilkårene er gitt for å redusere negativ påvirkningen av miljøet i størst mulig grad, men bør ikke være til hinder for ivaretagelse av høyere prioriterte verdier som eksempelvis menneskeliv.

For å minimere risiko knyttet til tilsiktede uønskede hendelser med bruk av eksplosiver av trusselaktører, bør sårbarheter utbedres i størst mulig grad. Tiden saksbehandling tar fra et funn av eksplosiver er gjort og kjent, og til eksplosivene er fjernet bør reduseres til et minimum. Dette fordrer effektiv saksbehandling hos de ulike hovedaktørene og en kort og forenklet saksgang. I tillegg bør bekjentgjøring og eksponering av nøyaktig funnsted i hav og vann unngås. Dette for å redusere muligheten en trusselaktør har for å tilegne seg eksplosiver, ammunisjon og andre krigsetterlatenskaper.

Mengde eksplosiver tilgjengelig i norske farvann bør reduseres for å kunne minske risiko, sett både med et sannsynlighets-konsekvensperspektiv og i et verdi-trussel-sårbarhetsperspektiv.

7 KONKLUSJON OG ANBEFALING

I denne oppgaven stilte vi følgende spørsmål og problemstilling;

“Hvordan kan samvirket mellom hovedaktører optimaliseres, for å oppnå en effektiv og trygg eksplosivrydding i norsk farvann?”

Gjennom vårt forskningsarbeid har vi lagt dokumentstudiene, det empiriske datagrunnlaget fra intervju med nøkkelinformanter, og det teoretiske rammeverket til grunn for vår drøfting. I tillegg har vi også komplettert med den mangeårige erfaringen begge forfatterne har ifra operative avdelinger innen eksplosivrydding, for å kvalitetssikre innhentede data, men også for å gjøre de nødvendige avgrensinger underveis. Vi ser at dette er et fagområde som synliggjør mange utfordringer, da det er ulike aspekter om hvorvidt eksplosivene befinner seg på land eller i sjø, og hvorvidt det omhandler sivile eller militære eksplosiver. Av disse årsakene har vi valgt å avgrense det til bistandsanmodninger som relateres til vann og sjø innenfor norsk territorialfarvann.

I lys av problemsstillingen har vi valgt å sette søkelys på virkemiddel som bidrar til en effektiv og trygg rydding av eksplosiver som befinner seg i norske farvann. Under effektivitet har vi lagt situasjonsforståelse til grunn, og videre trygging som et risikoreducerende element igjennom drøftingen. Disse tre faktorene; *samvirke*, *situasjonsforståelse* og *risiko* har dannet grunnlaget for intervjuene og den videre drøftingen i oppgaven. Ved å se disse faktorene i sammenheng, mener vi det danner grunnlaget for en bedre oppdragsløsning. Dersom man har et godt samvirke, vil man kunne oppnå en bedre tverrsektoriell situasjonsforståelse, som videre vil kunne bidra til en mer effektiv oppdragsløsning, med en større grad av risikoreduksjon for de involverte aktører og berørte ved funn av eksplosiver i norske farvann.

7.1 Empiriske funn

Vi har igjennom dokumentstudiene, intervjuene og det teoretiske grunnlaget sett nærmere på *samvirket* mellom de ulike aktørene innenfor eksplosivhåndtering og bistandsanmodning. Dette ut ifra de ulike aktørene vi anser har en sentral rolle innenfor dette fagområdet.

Som vi legger frem i delkonklusjonen, legger vi til grunn at dersom det formelle samvirket skal styrkes, er det avgjørende at formelle avtaler og rammer er på plass. Det framgår av intervjuene og dokumentstudiene at til tross for mange års forsøk, så er det fremdeles uavklarte ansvarsforhold, rolleavklaringer relatert til nasjonal eksplosivhåndtering mellom de

ulike departement og etater. Dette til tross for at flere Stortingsmeldinger og rapporter fremlegger denne problemsstillingen, og peker på at dette er et område det må gjennomføres nødvendige avklaringer på. Informantene legger også til at en slik avklaring ville gjort deres arbeid enklere på samtlige nivåer, og ville spare dem for unødige problemsstillinger i enkeltsaker.

Med hensyn til det administrative funksjonelle samvirket, ser vi at det er ikke foreliggende felles databaser hvor den enkelte aktør har tilgang til ulike data relatert til eksplosiver. Dette kan eksempelvis være oversikter over gamle minefelt, som videre kan bidra inn til deres interne prosjekter, men også igjennom sakshåndtering av bistandsanmodninger. Igjennom en slik felles deling vil de ulike aktørene kunne oppnå et felles bilde av situasjonen, som videre vil bidra til en bedre oppdragsløsning.

Flere informanter trekker også frem det sosioemosjonelle samvirket som en viktig faktor. Det avholdes per i dag ikke noen faste møter eller fora hvor de involverte aktørene møtes for å diskutere faglige problemstillinger knyttet til området. Gjennom drøftingen anbefaler vi at det opprettes en form for fagforum hvor aktørene møtes jevnlig, nettopp med den hensikt å tilføre hverandre kunnskap, erfaring og for å gjøre nødvendige avklaringer.

Dette går også inn mot vårt andre fokusområde, *situasjonsbevissthet*.

Ved å se nærmere på situasjonsbevissthet, ønsker vi å se på hvilke faktorer som påvirker denne, og hvordan man kan bedre dette ut ifra dagens situasjon. Her ser vi igjennom intervjuer og drøftingen at det bl.a. er lav kunnskap om samarbeidende etaters organisering, saksbehandlingsrutiner og styrende lovverk og rammer for sitt virke. Sett ifra et teoretisk perspektiv må man ha den grunnleggende forståelsen av sine samarbeidende aktører for å oppnå en god situasjonsforståelse og oppdragsløsning (Johnsen, 2019). Her ser vi at det foreligger et stort potensial, som vil kunne bidra til et bedre samvirke og mer effektiv oppdragsløsning. Anbefalingen om et fagfora vil kunne bidra til nettopp dette.

Vi ser også at mangel på deling av datagrunnlag mellom etatene også bidrar til en redusert situasjonsforståelse og kunnskap rundt eksplosivhåndtering og nødvendig bevisstgjøring rundt disse problemsstillingene. Sett ifra politiet sin side ser vi fra informanter at det bør være naturlig å kunne ha en oversikt over hvilke krigsetterlatenskaper som ligger i deres distrikt. Dette på generelt grunnlag siden etaten er ansvarlig for den daglige ivaretagelse av befolkningens liv og helse, men også sett i et sikkerhetspolitisk perspektiv, hvor lett tilgjengelige eksplosiver kan benyttes i kriminelle handlinger.

Som vi ser ifm. samvirke, så finner vi også her at de manglende avklaringer rundt ansvarsforhold for nasjonal eksplosivhåndtering, bidrar til en redusert situasjonsforståelse

blant aktørene. Dette går frem av de intervjuer og dokumentstudier i oppgaven, da det stadig oppstår uklarheter i saksbehandlingen. Her eksempelvis hvor ansvarsforholdet ligger ift. hvem som skal stå som tiltakshaver igjennom søknadsprosesser hos Miljødirektoratet og igjennom det praktiske oppdragsløsningen på taktisk nivå.

Igjennom problemsstillingen har vi også belyst aspektet rundt trygg eksplosivrydding. Her har vi sett nærmere på hvilke *risiko* og risikoreducerende faktorer som kan bidra til å oppnå dette. Basert på den informasjon informantene har gitt, i tillegg til egne operative erfaringer ser vi at det foreligger et potensial innenfor dette området. Eksempelvis vil en mer sømløs mulighet for kunnskaps og erfaringsdeling mellom aktørene kunne bidra til en lavere risiko på mange områder. I takt med en stadig økende interesse og behov for utbygging av havner, «ren havn» prosjekter, nye farleder, ankringsplasser, vindmøller og annen infrastruktur langs kysten. Det har ved flere anledninger vist seg at både offentlige og sivile aktører har påbegynt arbeid, hvorpå arbeidet har måttet stoppe pga. funn av eksplosiver. Vi ser igjennom drøftingene at mange av disse hendelsene kunne vert unngått dersom man hadde hatt kjennskap til hvor eksempelvis gamle minefelt ligger langs kysten. Dermed hadde man kunnet redusert den overordnede risikoen for personellet på arbeidsplassen, i tillegg til at man kunne gjennomført en mer effektiv fremdrift i byggeprosjektet. Som vi har vist igjennom oppgaven er ikke nødvendigvis eksplosivene direkte farlig i seg selv, så lenge de får ligge upåvirket. Risikoen og skadepotensiale øker derimot betraktelig når ukvalifisert personell begynner å håndtere objektene. Dette er en risikofaktor samtlige aktører bør være interessert i å samles rundt. Her vil tilgjengelig kunnskap og datagrunnlag være nyttig for aktørene.

Vi har igjennom intervjuene en samlet oppfatning av at informantene ønsker å samles rundt en endelig avklaring relatert til søknadsprosess ift. eksplosivhåndtering. Dette rettes mot behovet for å sende søknad til Miljødirektoratet for å gjennomføre sprengning av eksplosiver i sjø og vann. Her har enkelte informanter foreslått en generisk tillatelse for sprengning, som fritar all søknadsprosess. Informanten hos Miljødirektoratet trekker frem at dette er noe de jobber med, nettopp fordi de selv også ser behovet for en slik rammetillatelse. Her er intensjonen at en slik tillatelse vil gi nødvendige rammer og begrensninger, men samtidig gi tiltakshaver det nødvendige handlingsrommet for en effektiv oppdragsløsning. På denne måten vil man kunne redusere de miljømessige konsekvensene, samtidig som man vil kunne ivareta det operasjonelle aspektet for oppdragsløsning. I drøftingen ser vi igjennom dokumentstudier og intervjuer, at en slik rammetillatelse vil være svært nyttig å få på plass så snart som mulig. Denne vil gi samtlige involverte aktører den handlingsfrihet de trenger for enn rask saksbehandling og effektiv håndtering av bistandsanmodningen. Ved en slik

innføring mener vi også at rammetillatelsen vil bidra til en reduksjon av risiko. Dette fordi tiden fra oppdagelse og innrapportering, til håndtering av objektet vil gå betydelig ned, da man har redusert saksbehandlingstiden betraktelig. Denne tiden vil selvsagt variere fra sak til sak, da hvert enkelt objekt vurderes ut ifra en overordnet risikovurdering og kritikalitet. Konklusjonen av dette denne vurderingen legges deretter til grunn for prioritering av Forsvarets ressurser i bistandsanmodningen.

En slik reduksjon i saksbehandlingstiden, vil også redusere den tiden objektet er tilgjengelig for uvedkommende, når posisjonen først er kjent for allmennheten.

7.2 Videre forskning

Gjennom vår drøfting har vi skissert ulike forslag for forbedringer innenfor de ulike faktorene *samvirke, situasjonsforståelse og risiko*. Vi ser her at det er fortsatt ulike aspekter innenfor disse feltene som kan utforskes videre. Spesielt anser vi områder knyttet til en mulig innføring av en generisk rammetillatelse for eksplosivhåndtering som interessant. Her kan man eksempelvis se på hvordan innføring av en slik ordning faktisk påvirker oppdragsløsningen. Videre kan man se på hvilke positive eller negative konsekvenser en slik rammetillatelse medfører, basert på praktisk erfaringer over tid blant de relevante offentlige aktørene. Som vi har definert i vår oppgave har vi ikke sett på de økonomiske problemstillinger knyttet til bistandsanmodninger. Dette er også et område som kan være av interesse for å se på de praktiske utfordringene knyttet til dette, i det tverrsektorielle samvirket mellom aktørene.

Spørsmålet og behovet for avklaring rundt det nasjonale ansvarsforholdet til krigsetterlatenskaper er i seg selv et interessant tema. Vi registrerer at dette har vært kjent blant både hovedaktører og departementer i en årrekke. Det kunne også vært en interessant vinkling og sett nærmere på hvilke årsakssammenhenger som ligger til grunn for at dette fremdeles er et uavklart tema.

8 LITTERATURLISTE

- Aven, T., & Renn, O. (2010). *Risk Management and Governance*. Heidelberg: Springer.
- Bistandsinstruksen. (2017). Instruks om Forsvarets bistand til politiet. (*FOR-2017-06-16-789*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2017-06-16-789?q=bistandsinstruksen>
- Borch, O. J., & Andreassen, N. (2020). *Beredskapsorganisasjoner og Kriseledelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Busmundrud, O., Maal, M., Kiran, J. H., & Endregard, M. (2015). *Tilnærminger til risikovurderinger for tilsiktede uønskede handlinger*. Oslo: Forsvarets forskningsinstitutt.
- DSB. (2012). *Ansvarsforhold og håndtering ved funn av eksplosive varer*. Oslo: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.
- Eksplosivforskriften. (2017). Forskrift om sivil håndtering av eksplosjonsfarlige stoffer. (*FOR-2017-06-15-844*). Hentet fra Lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-15-844?q=FOR-2017-06-15-844>
- Endsley, M. R. (2009). Towards a theory of situation awareness in dynamic systems. I K. R. Dismukes, *Human Error in Aviation* (ss. 217-249). Routledge.
- Forskrift om Forsvarets bistand til politiet. (2012). Forskrift om Forsvarets bistand til politiet. (*FOR-2012-06-22-581*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2012-06-22-581>
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt. (2011). Forskrift om kommunal beredskapsplikt. (*FOR-2011-08-22-894*). Hentet fra Forskrift om kommunal beredskapsplikt: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-08-22-894>
- Forsvarets høyskole/ Stabsskolen. (2019, desember 01). Forsvarets fellesoperative doktrine. *FFOD*. Oslo, Norge: Forsvarsstaben.
- Forsvarsloven. (2017). Lov om verneplikt og tjeneste i Forsvarets m.m. (*LOV-2016-08-12-77*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-08-12-77?q=forsvarsloven>
- Forurensningsloven. (1981). Lov om vern mot forurensning og om avfall. (*LOV-1981-03-13-6*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-03-13-6?q=forurensningsloven>
- Forvaltningsloven. (1970). Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker. (*LOV-1967-02-10*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>
- Fosse, R., & Pettersen, H. (2022, Mai 16). Anvendt Metode. *Eksamen Anvendt Metode MET 5003*. Bergen, Vestland, Norge.

- Funck, E. K., & Karlsson, T. S. (2021). *Handbok för systematiska litteratur- och dokumentstudier inom samhällsvetenskapen*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborg universitet.
- Gjørsv, A. B. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Gundersen, D. (2019, Februar 5.). Eksplosiv. Store Norske Leksikon. Hentet fra Eksplosiv: <https://snl.no/eksplosiv>
- Hammerfest Havn. (2022). *Uskadeliggjøring av mine i havnebassenget i Hammerfest*. Hammerfest: Hammerfest Havn.
- Instruks for Forsvarets bistand til politiet. (1998). Instruks for Forsvarets bistand til politiet i fred. (FOR-1998-02-13-177). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/1998-02-13-177>
- Instruks om Forsvarets bistand til politiet. (2003). Instruks om Forsvarets bistand til politiet i fred. (FOR-2003-02-28-220). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2003-02-28-220>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2020). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Johnsen, B. H. (2019). *Operativ psykologi 2 - anvendte aspekter*. Fagbokforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (1995, oktober 01). *Lovdata.no*. Hentet fra Lov om politiet: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politiloven>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2022, November 11.). *Regjeringen.no*. Hentet fra Hovedprinsipper i beredskapsarbeidet: <https://www.regjeringen.no/no/tema/samfunnssikkerhet-og-beredskap/innsikt/hovedprinsipper-i-beredskapsarbeidet/id2339996/>
- Justis- og politidepartementet. (2010, august 27.). *Regjeringen.no*. Hentet fra Historisk arkiv: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/nyheter/2010/skal-vurdere-eksplosive-krigsetterlatens/id613050/>
- Kristiansen, E., Magnussen, L. I., & Carlström, E. (2017). *Samvirke- en lærebok i beredskap*. Universitetsforlaget.
- Lunde, I. K. (2019). *Praktisk krise- og beredskapsledelse*. Universitetsforlaget.
- Martin, P. (2019). *The rules of security; staying safe in a risky world*. Oxford: Oxford University Press.
- Naturmangfoldsloven. (2009). Lov om forvaltning av naturens mangfold. LOV-2009-06-19-100. Klima- og miljødepartementet.

- Nerdrum, P. (1998). Mellom sannhet og velferd: Etske dilemmaer i forskning belyst ved et eksempel. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Normann, T. A. (2022). *Den gyldne trekant; Sikkerhet og beredskap i kriminalomsorgen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2014, mars 11). *Regjeringen.no*. Hentet fra Territorialfarvannet og den tilstøtende sone: <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/fiskeri-og-havbruk/1/fiskeri/internasjonalt-fiskerisamarbeid/internasjonalt/territorialfarvannet-og-den-tilstotende-/id594461/>
- Ose, S. O. (2016, August 20.). Using Excel and Word to Structure Qualitative Data. *Journal of Applied Social Science*, ss. 1-16.
- Politidirektoratet. (2020, Mai 11.). POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I. *Retningslinjer for politiets beredskap*. Oslo.
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2023). *Nasjonal trusselvurdering 2023*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste.
- Politi-loven. (1995). Lov om politiet. (*LOV-1995-08-04-53*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politi-loven>
- Sikkerhetsloven. (2019, Januar 1.). *Lov om nasjonal sikkerhet*. Hentet fra LOV-2018-06-01-24: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-24>
- St.mld.nr.10. (2016, Desember 9.). Risiko i et trygt samfunn - Samfunnssikkerhet. *Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartementet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20162017/id2523238/?ch=1>
- St.mld.nr.35. (2009, Mai 8.). Brannsikkerhet- Forbygging og brannvesenets redningsoppgaver. *Det Kongelige Justis- og Politidepartement*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2008-2009-/id559586/?ch=1>
- St.mld.nr.39. (2004, Mai 14.). Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid. *Det Kongelige Justis- og Politidepartement*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-39-2003-2004-/id198241/?ch=1>
- St.mld.nr.42. (2005, Juni 24.). Politiets rolle og oppgaver. *Det Kongelige Justis- og Politidepartement*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-42-2004-2005-/id199239/?ch=1>
- St.mld.nr.5. (2020, Oktober 16.). Samfunnssikkerhet i en usikker verden. *Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/?ch=1>

Stanton, N. A., Stewart, R., Harris, D., Houghton, R. J., Baber, C., McMaster, R., . . . Green, D. A. (2006, Oktober 20). Distributed situation awareness in dynamic systems: theoretical development and application of an ergonomics methodology. *Ergonomics*, ss. 1288-1311.

Tjora, A. (2020). *Kvalitativ forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.

U.S Department of Homeland Security. (2010). *DHS Risk Lexicon*. Washinton D.C: U.S Department of Homeland Security.

Vannforskriften. (2007). Forskrift om rammer for vannforvaltningen. (*FOR-2006-12-15-1446*). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-15-1446?q=vannforskriften>

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research; Design and Methods*. California: SAGE Publications Inc.

9 VEDLEGG

9.1 Vedlegg A - Intervjuguide

Intervjuguide

I denne intervjuguiden til NSD legges ikke alle spørsmålene frem i detalj, men intensjonen er å gi en generell forståelse av hvilke opplysninger som skal registreres ifm. utarbeidelsen av MOPP.

1. Innledning

Her er intensjonen å gjennomføre en uformell innledning som forklarer intervjuobjektet vår hensikt og intensjon med MOPP og intervju.

- Kort introduksjon av oss selv og selve oppgaven med tilhørende problemsstilling.
- Informere hva intervjudataene skal brukes til, rettigheter mht. taushetsplikt, anonymisering, sitatbruk, rettighet for sitatsjekk og samtykkeskjema.
- Dersom lydopptak skal benyttes må samtykke innhentes først, og formidle dertil nødvendig informasjon rundt dette.

2. Bakgrunn

Her ønsker vi at intervjuobjektet forteller kort om seg selv, herunder hvem han/hun er, type utdanning og erfaringer, alder, nåværende stilling og veien til denne.

Dette for å danne oss et bilde av personen, og hvilke erfaringsgrunnlag og posisjon vedkommende har ift. vår problemsstilling.

3. Egen organisasjon

Ønsker kort informasjon om hvordan organisasjonen er organisert ift. å håndtere saker relatert til egen problemsstilling. Herunder også geografisk beliggenhet og lokasjon på de involverte.

4. Sakshåndtering

Ønsker mer detaljert informasjon om hvordan organisasjonen er organisert internt for å håndtere relevante saker ift. problemsstilling. Herunder antall, bakgrunn og erfaring, hierarkisk oppbygging, bruka av interne prosedyrer, interne krav til saksbehandlingstid, interne systemer o.l., som kan gi et inntrykk av intern effektivitet og saklig håndtering.

5. **Samvirke**

- Hvilke andre etater samarbeider organisasjonen med ifm. håndtering av slike saker?
- Type arena samvirke foregår på.
- Ansvarlig person for samvirke i egen organisasjon (trenger ikke navn, men beskrivelse av stilling)
- Finnes det internprosedyrer for samvirke med andre etater i slike saker?
- Utfordringer/fordeler med eksternt samvirke

6. **Egen refleksjon**

Basert på egen erfaring, hvilke tanker gjør vedkommende seg rundt;

- Egen organisasjons faglige kompetanse rundt selve håndteringen på taktisk nivå, utover eget fagfelt (risiko, sikkerhetsmarginer osv.) mtp vurderinger rundt godkjenning/avslag på gjennomføring fra egen etat.
- Samvirket mellom de eksterne etater, herunder også effektivitet, organisering, beslutningsmyndighet, innsikt i hverandres arbeid.
- Evt. egne forslag til forbedringer for samvirket og bedre sakshåndtering

7. **Avslutning**

Oppsummere intervjuet, gjennomføre sitatsjekk, kontrollere lydopptak. Vurdere behovet for oppklarende spørsmål, samt om intervjuobjektet har evt. spørsmål eller behov for oppklaringer.

Takker så mye for tiden, og intervjuet!

9.2 Vedlegg B - Intervjuspørsmål

Intervjuspørsmål

Disse spørsmålene gjelder for eksplosivryddeoperasjoner i norske farvann under bistandsanmodning fra Politiet. Dette med hjemmelsgrunnlag i *Instruks om Forsvarets bistand til Politiet (Bistandsinstruksen) §3 og Politiinstruksens § 14-1, Vilkår for å begjære militær bistand*. Det poengteres at det i denne oppgaven kun fokuseres på bistand i fredstid.

Bakgrunn spørsmål:

1. Hvilken stilling har du?
2. Hvilket ansvar har du knyttet til eksplosivrydding?
3. Hvilke erfaringer har du knyttet til eksplosivrydding?

Organisasjon, ansvar og roller:

4. Hvordan håndterer din organisasjon søknader relatert til eksplosivrydding?
5. Skjer sakshåndteringen i det vesentligste digitalt eller med fysisk møter?
6. Deltar saksbehandlerne i den videre planleggingen av operasjonen etter at tillatelse er gitt?

Saksbehandling

7. Hvilke formaliserte krav (eks. tidsfrister) er det til saksbehandlingen?
8. Er det dedikerte personer som utfører saksbehandlingen?
9. Hvordan vurderer du erfaringen og kunnskapen til de som utfører saksbehandlingen?
10. Hvordan opplever du Forsvarets saksbehandling?

Samvirke

11. Hvilke andre offentlige aktører samvirker dere med ifm. eksplosivrydding?
12. Hvilke formaliserte krav har organisasjonen for samvirke med andre offentlige aktører?
13. Hvilke fordeler ser du i samvirket med andre offentlige aktører?
14. Hvilke utfordringer ser du i samvirket med andre offentlige aktører?
15. Hva er viktig for din organisasjon i samvirket med de andre offentlige aktørene?
16. Hvordan foregår samvirket mellom de offentlige aktørene i praksis?

Egenrefleksjon

17. Har du noen forslag til hvordan egen organisasjon kan forbedret samvirket?
18. Har du noen forslag til hvordan Forsvaret kan forbedre samvirket?

Avslutning:

19. Noe mer du ønsker å tilføye som vi ikke alt har snakket om?

Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Samvirke mellom hovedaktører ved eksplosivrydding i norske farvann»?

Hei!

Har du lyst å være med i et forskningsprosjekt? Vi ønsker å finne ut hvordan de ulike aktørene som deltar og har interesser ved eksplosivrydding i norske farvann, opplever at samvirkeprinsippet fungerer.

Formål

I dette forskningsprosjektet vil vi finne ut hvordan de ulike aktørene som deltar og har eierinteresser ved eksplosivrydding i norske farvann, opplever at samvirkeprinsippet fungerer, og hvordan dette samvirket kan virke risikoreduserende for alle med interesser i norske farvann.

Vi ønsker å snakke med sentrale interesseaktører som har erfaring fra eksplosivrydding til havs. Vi håper du vil være med!

Vi vil stille deg spørsmål som:

-hvordan opplevde du eller din organisasjon samvirket med de andre aktørene?

-hva opplevde du som den største utfordringen inne samvirke under eksplosivryddingen?

Hvis du har lyst å være med, vil vi gjerne også snakke med andre samvirkeaktører som du mener kan belyse problemstillingen vår. Innspill til aktuelle informanter mottas med takk.

Dette prosjektet er en masteroppgave i Beredskap og Kriseledelse fra Handelshøyskolen, Nord Universitet

Hvem leder forskningsprosjektet?

Masteroppgaven er et samarbeid mellom masterstudentene Raymond V. Fosse og Hårek L. Pettersen.

Veileder for oppgaven er universitetslektor Ivar Konrad Lunde.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi spør deg om å være med, fordi du har tilknytning til, eller er ansatt i en organisasjon som er, eller har vært involvert når eksplosiver har vært ryddet langs kysten av Norge. Du sitter derfor på verdifull innsikt og informasjon for forskningsoppgaven vår.

Hvis du har lyst å være med i forskningsprosjektet, må du skrive under på siste ark i dette brevet og da vil vi ta kontakt med deg. Hvis du ikke har lyst å være med, tar vi ikke kontakt med deg.

Hva betyr det for deg å delta?

Hvis du har lyst å delta i forskningsprosjektet, vil vi ha et intervju med deg. Et intervju er en samtale der vi stiller deg forskjellige spørsmål. Spørsmålene vil handle om temaet samvirke og hvordan du opplever at dette har fungert.

Både Raymond V. Fosse og Hårek L Pettersen vil være med under intervjuet, og vi vil gjøre lydopptak av intervjuet. Intervjuet vil ta ca. 1 time.

Vi vil også samle inn annen type informasjon innen tema. Vi vil blant annet søke informasjon i plandokumenter, ordrer, korrespondanse, avisartikler og liknende type dokumenter for å belyse masteroppgaven vår.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta. Det betyr at du kan velge selv om du har lyst å være med eller ikke. Ingen andre kan velge dette for deg. Det er bare du som kan samtykke. Samtykke betyr at du sier at du synes noe er greit.

Hvis du vil delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Det betyr at det er lov å ombestemme seg, og det er helt i orden.

All informasjon om deg vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller om du først sier «ja» og så «nei». Ingen vil bli sur eller lei seg, og det vil ikke ha noe å si for jobben din.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke informasjonen om deg til å finne ut hvordan samvirket mellom de ulike aktørene involvert i eksplosivrydding i norske farvann er.

Vi vil ikke dele din informasjon med andre. Det er bare masterstudentene Raymond V. Fosse og Hårek L. Pettersen som har tilgang til informasjonen.

Vi passer på at ingen kan få tak i informasjonen som vi samler inn om deg.

Vi lagrer all informasjon på en sikker datamaskin.

Vi sletter lydopptak fra intervjuet når vi har skrevet ned alt som vi har snakket om.

Vi passer på at ingen kan kjenne deg igjen når vi skriver forskningsartikler. Vi vil for eksempel omtale de ulike informantene som «informant fra taktisk nivå i politiet, informant fra operasjonelt nivå i Kystverket osv.

Vi følger loven om personvern.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?
Vi er ferdig med forskningsprosjektet 22.12.2023.
Da vil vi passe på at all informasjon om deg er slettet.

Dine rettigheter

Hvis det kommer frem opplysninger om deg i det som vi skriver, eller har i dokumentene våre, har du rett til å få se hvilken informasjon om deg som vi samler inn. Du kan også be om at informasjonen slettes slik at den ikke finnes lenger. Dersom det er noen opplysninger som er feil kan du si ifra og be forskeren rette dem. Du kan også spørre om å få en kopi av informasjonen av oss. Du kan også klage til Datatilsynet dersom du synes at vi har behandlet opplysningene om deg på en uforsiktig måte eller på en måte som ikke er riktig.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?
Vi behandler informasjon om deg bare hvis du sier at det er greit og du skriver under på samtykkeskjemaet.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om studien, kan du ta kontakt med:
Nord Universitet ved Ivar Konrad Lunde, ivar.lunde@proactima.com
Vårt personvernombud: Toril Irene Kringen, e-post: toril.i.kringen@nord.no

Norges Handelshøyskole, Nord Universitet har bedt Personverntjenester se om prosjektet følger loven om personvern. Personverntjenester har gjort dette, og mener at vi følger loven.

Hvis du lurer på hvorfor Personverntjenester mener dette, kan du ta kontakt med:
Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen
Raymond V. Fosse og Hårek L Pettersen

Samtykkeskjema

- Jeg samtykker i deltagelse i forskningsprosjektet «Samvirke mellom offentlige aktører ved eksplosivrydding i norske farvann» som beskrevet i dette informasjonskrivet.
- Jeg er gjort kjent med hvordan opplysninger og informasjon jeg bidrar med håndteres.
- Jeg er gjort kjent med at mitt samtykke kan trekkes når som helst, og uten å måtte oppgi noen grunn for dette.

Informant

Sted

Dato